

Tunnista, tunnusta ja toimi

*Järvenpään väkivallan vähentämisen
pilottihankkeen arviointi*

Painotuote

ISSN 1458-7149

ISBN 978-952-466-877-4 (nid.)

ISBN 978-952-466-878-1 (PDF)

Oikeusministeriö

Helsinki 2009

Edita Prima Oy

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 25.5.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Arviomuistio	
Saija Järvinen Erika Uotila		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 1.12.2005	
Julkaisun nimi Tunnista, tunnusta ja toimi. Järvenpään väkivallan vähentämisen pilottihankkeen arviointi			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan vähentämishohjelmasta vuosille 2007–2008. Ohjelma sisälsi laajan joukon toimenpidesuosituksia, joiden tavoitteena oli vaikuttaa sekä väkivaltaisuuden että väkivaltatapahtumien ja niiden vaikutusten vähentämiseen. Paikallisessa pilottihankkeessa testattiin kansallisen ohjelman mukaisten suositusten toteutettavuutta paikallistasolla.</p> <p>Hanke käynnistyi Järvenpään väkivaltatilanteen kartoituksella, jonka perusteella hankkeen ohjausryhmä valitsi Järvenpään painopisteet ja kokosi vastaavat viisi alatyöryhmää toteuttamaan käytännön toimia. Ohjelmaa ja sen suosituksia ei pyritty implementoimaan ja toteuttamaan sellaisinaan, vaan ohjausryhmä valitsi painopisteiksi ne, jotka alkukartoituksen perusteella olivat relevanteimpia Järvenpäässä. Kumppanuuteen perustuva, paikalliset tarpeet ja olosuhteet huomioiva lähestymistapa arvioitiin hedelmällisimmäksi.</p> <p>Hankkeen aikana viranomaisten koulutusta väkivallan ja sen riskisyiden tunnistamiseen lisättiin ja eri toimipisteissä otettiin käyttöön erilaisia väkivallan tunnistamiseen suunniteltuja työvälineitä. Järvenpäässä painotettiin myös nykyistä varhaisempaa puuttumista väkivaltaan. Lastensuojelutyötä ja ongelmien varhaisa havaitsemista mm. kouluissa ja päiväkodeissa tehostettiin. Myös ikäihmisten turvallisuuteen kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota. Alkoholin häiriökäyttöön yleisillä paikoilla alettiin puuttua viranomaisten tehostetun yhteistyön avulla ja ravintoloita kannustettiin vastuulliseen tarjoiluun mm. lukuisten koulutustilaisuuksien avulla. Väkivallan uusiutumista pyrittiin vähentämään myös viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä lisäämällä.</p> <p>Poliisin tietoon tullut väkivalta ei hankkeen aikana vähentynyt Järvenpäässä. Huomioitavaa on, että kuten rikollisuuden vähentämiseen tähtävissä toimenpiteissä yleensä, huomion kiinnittäminen väkivaltaan lisää väkivaltaan puuttumista ja poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Koska asennemuutokset ovat hitaita, voidaan olettaa, että paikkakunnalla toteutetut erityisesti nuoriin kohdistetut interventiot sekä humalahakuisen juomatavan muuttamiseen tähtäävät toimet näkyvät vasta myöhemmin. Vasta tulevaisuudessa voidaan odottaa väkivaltatapaustenkin vähenevän, kun tilanteen tunnistamisen ja tunnustamisen kautta päästään toimimaan väkivallan vähentämiseksi.</p> <p>Pilottihankkeen arviointi koostuu useiden eri aineistojen analyysistä. Arviointiraportissa esitetään useita jatkosuosituksia, joiden avulla voitaisiin vähentää väkivaltaa ja joita tulisi jatkaa hankkeen päättymisen jälkeen.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Väkivalta, väkivallan vähentäminen, pilottihanke, väkivallan vähentämisen pilottihanke, arviointi, Järvenpää, paikallinen rikosentorjuntahanke, paikallinen turvallisuussuunnittelu, alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 1/62/2009			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2009:11		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-877-4 (nid.) 978-952-466-878-1 (PDF)
Kokonaissivumäärä 94	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum 25.5.2009

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Promemoria	
Saija Järvinen Erika Uotila		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes 1.12.2005	
Publikation (även den finska titeln) Identifiera, erkänna och agera. Utvärdering av pilotprojektet för mindre våld i Träskända (Tunnista, tunnusta ja toimi. Järvenpään väkivallan vähentämisen pilottihankkeen arviointi)			
Publikationens delar			
<p>Referat</p> <p>Statsrådet antog 14.12.2006 ett principbeslut om ett nationellt program för att minska våldet 2007–2008. Programmet innehöll ett brett spektrum av åtgärdsrekommendationer som syftade till mindre våldsbegivenheter och färre våldshändelser och till att minska konsekvenserna av våldet. I ett lokalt pilotprojekt testades rekommendationernas genomförbarhet på det lokala planet.</p> <p>Projektet inleddes med en kartläggning av våldssituationen i Träskända. Kartläggningen resulterade i att projektets styrgrupp valde ut de områden som projektet skulle fokusera på och inrättade fem arbetsgrupper för det praktiska arbetet. Man strävade inte efter att genomföra programmet och dess rekommendationer som sådana. Styrgruppen valde i stället att fokusera på de områden som enligt kartläggningen var mest relevanta i Träskända. Man gjorde bedömningen att ett koncept som bygger på partnerskap och beaktar de lokala behoven och omständigheterna skulle vara det mest fruktbara.</p> <p>Under projektets gång ökades myndigheternas utbildning i fråga om identifiering av våld och riskerna för våld. Olika arbetsredskap som utvecklats för att identifiera våld togs i bruk på olika arbetsplatser. I Träskända betonade man också ett tidigare ingripande i våldssituationer. Barnskyddsarbetet och arbetet med att upptäcka problem i ett tidigt skede intensifierades bl.a. i skolor och daghem. De äldres säkerhet uppmärksammades i allt högre grad. Genom intensifierat samarbete mellan myndigheterna började man ingripa i störande alkoholbruk på allmän plats och restaurangerna uppmuntrades till ansvarsfull servering, bl.a. vid ett flertal utbildningsmöten. Genom ökat samarbete mellan myndigheterna och andra aktörer försökte man också förhindra att våld upprepades.</p> <p>Det våld som kom till polisens kännedom minskade inte i Träskända under projektperioden. Man bör notera att på samma sätt som överhuvudtaget i fråga om åtgärder som syftar till minskad brottslighet leder också fokus på våld till att man oftare ingriper i våld och till att fler brott anmäls till polisen. Attityderna förändras långsamt och därför kan man anta att resultatet av de ingripanden som gjorts på orten, särskilt de som gällt ungdomar och de åtgärder som syftar till att ändra sådana dryckesvanor som syftar till berusning, kommer att synas först i ett senare skede. En minskning av våldet kan man förväntas se först i ett senare skede när man efter en fas av identifiering och erkännande kan gå över till att agera för att minska våldet.</p> <p>Bedömningen av pilotprojektet består av analys av flera olika material. I utvärderingsrapporten presenteras flera rekommendationer för fortsatt minskning av våldet, åtgärder som bör fortsätta också efter det att projektet avslutats.</p>			
<p>Nyckelord</p> <p>Våld, minskande av våld, pilotprojekt, pilotprojekt för mindre våld, utvärdering, Träskända, lokalt brottsbekämpningsprojekt, lokal trygghetsplanering, mindre alkoholrelaterat våld</p>			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 1/62/2009			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2009:11		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-877-4 (häft.) 978-952-466-878-1 (PDF)
Sidoantal 94	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

Saatteeksi

Kansalliseen ohjelmaan väkivallan vähentämiseksi liittyvän paikallisen pilottihankkeen suunnittelu alkoi kesällä 2005 yhteydenotoilla Järvenpään kaupungin johtoon. Kaupungin asenne oli myönteinen hankesuunnitelmaa kohtaan, eikä hankkeen toteuttaminen olisi onnistunutkaan ilman kaupungin omaa halukkuutta. Kiitos tästä kuuluu kaupunginjohtaja Erkki Kukkoselle ja ensimmäisistä yhteydenotoista rikoksantorjuntaneuvoston puheenjohtaja Timo Kvistille. Kiitämme myös kaikkia hankkeessa ja alatyöryhmien työskentelyssä mukana olleita eri yhteistyötahojen edustajia ja alatyöryhmien puheenjohtajia.

Väkivallan vähentämisen paikallista pilottihanketta rahoitti oikeusministeriö ja siitä vastasi rikoksantorjuntaneuvosto. Järvenpään kaupungissa hankkeesta vastasi sosiaali- ja terveystoimen osastopäällikkö Jouko Ranta ja rikoksantorjuntaneuvostossa suunnittelija Saija Järvinen. Hankkeen kokopäiväisinä projektikoordinaattoreina työskenteli aluksi Hannakaisa Ryyänen ja hänen jälkeensä Erika Uotila. He olivat hankkeessa mukana Järvenpään kaupungin palkkaamina, mutta toimivat rikoksantorjuntaneuvoston sihteeristön yhteydessä.

Hanketta varten Järvenpään kaupunginjohtaja Erkki Kukkonen nimitti 25.1.2006 ohjausryhmän. Ohjausryhmän puheenjohtajina toimivat hankkeen aikana aluksi sosiaali- ja terveysjohtaja Jukka Salminen (hänen sijaisenaan johtava ylilääkäri Mikko Oikkonen) ja 4.9.2007 alkaen sosiaali- ja terveysjohtaja Markus Hemmilä. Hemmilän puheenjohtajuuskauden aikana vastuun kokousten puheenjohtajuudesta kantoi kuitenkin hänen sijaisenaan toiminut sosiaali- ja terveystoimen osastopäällikkö Jouko Ranta. Ohjausryhmän jäseninä olivat myös opetuspäällikkö Seppo Rantanen, vt. johtava ylilääkäri Tuula Salokangas, viestintäpäällikkö Anju Asunta, nuorisosihteerit Jari Ahola, rakennusvalvontainsinööri Jouni Vastamäki sekä Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitokselta apulaispoliisipäällikkö Pekka Heikkinen. Diakonia-ammattikorkeakoulua edustivat ohjausryhmässä lehtorit Kaija Tuuri ja Jaana Viemerö. Viimeksi mainitun tilalle tuli lehtori Jouni Kylmälä. Rikoksantorjuntaneuvosto nimesi ohjausryhmään kaksi jäsentä, tutkimusprofessori Salme Ahlströmin ja kehittämisspäällikkö Helena Ewaldsin Terveystoimen ja hyvinvoinnin laitokselta. Ohjausryhmän sihteerinä toimi rikoksantorjuntaneuvoston suunnittelija Saija Järvinen. Ohjausryhmän jäseninä olivat myös projektikoordinaattorit Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila.

Paikallisen pilottihankkeen suunnittelun seurantaryhmänä toimi kaupungin yhdyskuntasuunnitteluvaliokunta. Hanke kytkeytyi Järvenpään Turvallinen kaupunki – hankkeeseen.

Pilottihanketta varten kerättiin runsaasti erilaisia empiirisiä aineistoja, joiden kokoamisessa ja analysoimisessa oli mukana useita henkilöitä. Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta koskevan aineiston kokoamiseen osallistuivat projektikoordinaattoreiden Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotilan lisäksi apulaispoliisipäällikkö Pekka Heikkinen, rikosylikonstaapeli Minna Mertjärvi Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitokselta sekä Saija Järvinen rikoksantorjuntaneuvoston sihteeristöstä. Rikosten karttapohjatietojen käsittelyssä ns. crime mapping -menetelmällä olivat mukana Järvisen lisäksi myös

erikoissuunnittelija Minna Piispa rikoksenteoriantaneuvoston sihteeristöstä sekä erikoissuunnittelija Konsta Korhonen Oulun lääninhallituksen poliisiosastolta.

Keväällä 2006 kerätyn koululaiskyselyaineiston analyysiin osallistuivat suunnittelijat Regina Järg-Tärno ja Saija Järvinen rikoksenteoriantaneuvoston sihteeristöstä sekä projektikoordinaattori Hannakaisa Ryyänen. Aineiston koodaamiseen osallistuivat myös valtiotieteiden ylioppilas Heidi Gröhn sekä siviilipalvelusmies Antti Helakallio.

Antti Helakallio, Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila kokosivat lisäksi Järvenpään terveyskeskuksesta pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeita koskevia tietoja. Kotihälytystietojen kokoamiseen osallistuivat molemmat projektikoordinaattorit.

Tietoja hanketta varten kerättiin myös väkivallan osoitinjärjestelmällä, jota päätettiin pilotoida Järvenpäässä. Sen avulla pyrittiin Sosiaalialan tietoteknologiahankkeeseen liittyen väkivaltaa kartoittavan tietosisällön kehittämiseen. Väkivallan osoitinjärjestelmää kehittämässä olivat olleet kehittämispäällikkö Helena Ewalds ja kehittämispäällikkö Sari Kauppinen Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, ylitarkastaja Johan Pawli sisäasiainministeriöstä sekä erikoissuunnittelija Minna Piispa oikeusministeriöstä.

Kaikille tutkimuksessa käytettyjen aineistojen kokoamiseen ja käsittelyyn osallistuneille esitämme lämpimät kiitokset. Kiitos Regina Järg-Tärnolle kansikuvasta. Kiitokset kuuluvat myös kaikille niille, jotka kommentoivat arviointiraportin käsikirjoitusta sen eri vaiheissa. Erityinen kiitos heille, jotka auttoivat raportin viimeistelyssä. Suuri kiitos kuuluu myös apulaispoliisipäällikkö Pekka Heikkiselle, joka kiteytti arviointiraportin viestin kolmeen T – kirjaimeseen. Muutoksen mahdollisuus väkivallan vähentämisen suhteen Järvenpäässä piilee kolmessa sanassa: tunnista, tunnusta ja toimi.

SISÄLLYS

1. KANSALLISEN VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEN OHJELMAN TAUSTA JA TAVOITTEET	11
1.1. Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman tausta.....	11
1.2 Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman tavoitteet.....	12
2. HANKKEEN ARVIOINTI JA AINEISTOT	14
2.1 Hankkeen arvioinnin lähtökohdat.....	14
2.2 Arvioinnissa käytetyt empiiriset aineistot.....	16
2.2.1 Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta koskevat tiedot.....	16
2.2.2 Kotihälytystiedot	17
2.2.3 Terveyskeskuksessa kerätyt pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeet	18
2.2.4 Väkivallan suodatinkysymyslomakkeet	18
2.2.5 Turvallinen arki – koululaiskysely	19
2.2.6 Kvalitatiiviset aineistot.....	19
3. VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEN PILOTTIHANKKEEN KÄYNNISTÄMINEN JA LÄHTÖTILANNE.....	20
3.1 Pilottipaikkakunnan valinta	20
3.2 Järvenpään sijainti ja väestörakenne.....	21
3.3 Järvenpää hyvinvointi-indikaattoreiden valossa	22
3.4 Väkivallan lähtötilanne eri aineistojen valossa	26
3.4.1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyt vuonna 2005	26
3.4.2 Turvallinen arki - koululaiskyselyn tuloksia.....	32
3.4.3 Alkuhaastattelut	36
4. ALATYÖRYHMIEN TOIMEKSIANNOT JA ARVIOINTI.....	37
4.1 Lasten ja nuorten päihteiden käytön vähentäminen	38
4.2 Ikäihmisten turvallisuuden parantaminen	43
4.3 Väkivallan uhrin jatko-ohjauksen kehittäminen	45
4.4 Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen.....	53
4.5 Kotihälytyskäytäntöjen kehittäminen	60
4.6 Alatyöryhmien itsearviointit.....	63
4.7 Hankesuunnittelun haasteet.....	65
5. VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEN PILOTTIHANKKEEN YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOTOIMENPITEILLE.....	66
5.1 Järvenpään väkivaltatilanteen analyysi	67
5.2 Väkivallan vähentämishjelmassa esitettyjen toimien toteutuminen.....	68
5.3 Väkivaltarikosten torjunnasta ja ehkäisemisestä.....	68
6. LÄHTEET	77
7. LIITTEET.....	83

TAULUKOT JA KUVIOT

Taulukko1. Hyvinvointi-indikaattoreita (Järvenpää, Kerava, Tuusula)	25
Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyt vuosina 2002–2007	20
Kuvio 2. Väkivallan tapahtumapaikka 2005	26
Kuvio 3. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset 2005	27
Kuvio 4. Väkivallan tapahtuma-aika 2005	28
Kuvio 5. Väkivaltarikoksen tekijän ja uhrin päihtymystila	28
Kuvio 6. Väkivallan keskittymät Järvenpäässä 2005	29
Kuvio 7. Väkivallan tekijän sukupuoli rikosilmoituksen mukaan	30
Kuvio 8. Väkivallan uhrin sukupuoli rikosilmoituksen mukaan	30
Kuvio 9. Väkivallasta epäillyn tekijän ja uhrin suhde	31
Kuvio 10. Väkivallan tekijän kotipaikkakunta	32
Kuvio 11. Väkivallan uhriksi joutumisen pelko koululaisten keskuudessa	33
Kuvio 12. Koululaisten uhrikokemukset ja niiden vaikutukset	34
Kuvio 13. Koululaisten väkivallan teot ja –kokemukset	35
Kuvio 14. Koululaisten alkoholinkäyttö	36
Kuvio 15. Täytetyt PAKE-lomakkeet	48
Kuvio 16. Väkivallan tekijän sukupuoli PAKE-lomakkeissa.....	49
Kuvio 17. Tekotapa	50
Kuvio 18. Uhrin vammat	50
Kuvio 19. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset 2005 ja 2007	56
Kuvio 20. Rikostyyppit 2005 ja 2007	57
Kuvio 21. Väkivallan tapahtumapaikka	58
Kuvio 22. Väkivaltarikoksien jakautuminen kartalla	58
Kuvio 23. Kotihälytykset	61

1. Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman tausta ja tavoitteet

1.1. Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman tausta

Rikksentorjuntaneuvosto nimesi vuonna 2004 viisi eri asiantuntijaryhmää valmistelemaan kansallista väkivallan vähentämisen ohjelmaa¹. Ohjelman taustalla oli kansallisen rikksentorjuntaohjelman eli Turvallisuustalkoiden (1999) toteutuksen arvioinnissa esille noussut huomio, että ohjelman toteutuksen jatkaminen on keskeistä. Turvallisuustalkoot -ohjelma ei kuitenkaan erityisesti tarjonnut välineitä suomalaisen vakavan ongelman eli väkivallan vähentämiseen. Tästä syystä rikksentorjuntaneuvosto esitti, että tarvittaisiin väkivallan keskeiset osa-alueet kattava erityisohjelma väkivallan vakavien seurausten vähentämiseksi. (Ks. myös Toteutuvatko turvallisuustalkoot?, 2003)

Rikksentorjuntaneuvoston valmistelema Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi (2005) luovutettiin oikeusministeri Johannes Koskiselle tammikuussa 2005. Kansallista väkivallan vähentämisen ohjelmaa varten toteutettiin myös laaja lausuntokierros. (Ks. Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Lausuntotiivistelmä. 2005.) Lausuntokierroksen jälkeen valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 periaatepäätöksen kansallisesta väkivallan vähentämishjelmasta. Periaatepäätös noudatti valmistellun ohjelman linjauksia ja siihen oli listattu runsaasti toimenpiteitä, joilla pyrittiin vähentämään etenkin vakavan väkivallan seurauksia. Periaatepäätöksessä kansallisesta väkivallan vähentämishjelmasta mainittiin myös, että ohjelman paikallinen pilotointi suoritetaan Järvenpäässä ja että pilotti arvioidaan.

Ohjelma oli voimassa vuoden 2007 alusta vuoden 2008 loppuun. Ohjelman koordinoimista vastasi rikksentorjuntaneuvosto ja se tarkoitettiin valtioneuvoston 1999 hyväksymän kansallisen rikksentorjunta-ohjelman ja syyskuussa 2004 hyväksymän Sisäisen turvallisuuden ohjelman rinnalle (2004).

Ohjelman valmistelun taustalla vaikutti suomalaisten tarpeiden lisäksi myös WHO:n (2002) julkaisema raportti ”World Report on Violence and Health”. Lisäksi Euroopan neuvosto (2003) toteutti vuosina 2002–2004 laajan poikkihallinnollisen väkivallan ehkäisyyn tähtäävän projektin ”Responses to violence in a democratic society”, jonka tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta arkipäivän väkivallasta ja sen ehkäisystä Euroopassa. Projektin tarkoituksena oli antaa päätöksentekijöille ja alan toimijoille käytännöllisiä välineitä ja esimerkkejä hyvistä toimintatavoista yhtenäisen ehkäisevän toiminnan toteuttamiseksi.

Euroopan neuvoston väkivaltaprojektissa päädyttiin suosittamaan jäsenmaita laatimaan kansallinen väkivallan ehkäisyohjelma, jonka tuli sisältää tärkeimmät elementit väkivallanehkäisytoimiksi ja niiden koordinoimiseksi eri tasoilla. Suositusten mukaisesti kokonaisvaltaisen kansallisen ohjelman tulisi sisältää 12 periaatetta ja näitä olivat *integroitu lähestymistapa, järjestelmällinen tukeutuminen kumppanuuksiin, demokraattinen vastuuvollisuus ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen, ennalta ehkäisevä lähestymis-*

¹ Asiantuntijaryhmien painopisteinä olivat henkirikokset, alkoholi ja väkivalta, lapsi- ja nuorisoväkivalta, naiseen kohdistuva väkivalta sekä väkivalta työtehtävissä. Kaikkien työryhmien raportit löytyvät osoitteesta <http://www.rikksentorjunta.fi/30678.htm>.

tapa, uhrikeskeinen lähestymistapa, tekijäkeskeinen ennaltaehkäisy, sovittelun käytön kehittäminen, etusijan antaminen paikallisille ehkäiseville ohjelmille, suunnittelu ja jatkuva arviointi, pysyvyys, kaikkien kumppaneiden koulutus sekä monialainen tutkimustoiminta.

Lisäksi Euroopan neuvoston ministerikokous kehotti jäsenvaltioita edistämään sellaisen näihin 12 periaatteeseen perustuvan kansallisen tai alueellisen politiikan kehittämistä ja toteuttamista, jolla voidaan ennalta ehkäistä ja vähentää arkipäivän väkivaltaa. Näitä periaatteita on toteutettu myös Suomen kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa.

1.2 Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman tavoitteet

Suomi ei ole suhteessa muihin Euroopan maihin rikollisempi tai väkivaltaisempi maa, mutta Suomen henkirikostilastot ovat muita länsimaita selvästi korkeammat. Suhteessa Ruotsiin Suomen henkirikostilastot ovat kaksinkertaiset. Suhdeluku on sama tarkasteltaessa naisten tekemiä henkirikoksia².

Suomalaisen väkivallan erityispiirteenä suhteessa muihin länsimaihin on kohonnut henkirikollisuuden lisäksi alkoholiehtoisen väkivallan suuri määrä. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta voidaan todeta, että verrattuna muihin maihin Suomessa väkivaltaa ei käytetä erityisen runsaasti, mutta silloin kuin sitä käytetään, se johtaa huomattavan usein vakaviin seurauksiin. Tilastoista voidaankin todeta, että Suomessa kuolee kaksinkertainen määrä naisia henkirikoksen uhrina muihin EU maihin verrattuna. (Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi, 2005)³. Myös henkirikoksen uhriksi joutuneiden miesten määrä on muihin EU-maihin verrattuna kaksinkertainen. Euroopan unionin jäsenmaiden vertailussa naisen riski tulla surmatuksi on Suomessa 11. korkein. Miesten riski on 7. korkein. (Ks. myös Salmi ym. 2009.)

Lehden (2009) mukaan aikuisiin naisiin kohdistuvat henkirikokset liittyvät läheisesti osapuolten keskinäiseen alkoholinkäyttöön. Vuosina 2002–2007 rikoksista 53 prosentissa kumpikin osapuolista oli rikoshetkellä alkoholihumalassa ja 55 prosentissa päihteiden vaikutuksen alainen. Parisuhdekumppanin tekemistä henkirikoksista 60 %:ssa molemmat osapuolet olivat humalassa. Lehti (2009) toteaa, että naisten henkirikoskuolleisuus ei kohdistu tasaisesti tai satunnaisesti eri väestöryhmiin, vaan kasaantuu sosiaalisesti huono-osaisiin, työelämästä syrjäytyneisiin ryhmiin. Työttömien naisten riski joutua surmatuksi on moninkertainen verrattuna työllisiin.

Suomessa henkirikollisuutta leimaa alkoholisidonnaisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen henkirikostietokannan mukaan alkoholiehtoisen henkirikollisuuden taso on Suomessa tällä hetkellä kolminkertainen ja alkoholista riippumattoman väkivallan taso puolitoistakertainen Ruotsiin verrattuna (Lehti, 2002). Sitä vastoin muu väkivalta, kuten

² Henkirikoksien pienen määrän vuoksi yksittäistapaukset voivat tehdä suuren muutoksen yleiseen henkirikostilastoon. Tästä esimerkkinä ovat Suomessa vuosina 2007 ja 2008 tapahtuneet kouluammukset.

³ Naisiin kohdistuvasta väkivallasta Suomessa ks. myös Piispa, Heiskanen, Kääriäinen & Siren (2006) sekä Heiskanen (2002).

henkirikokset vähemmistökulttuurien kesken, ääriliikkeiden poliittinen väkivalta tai katsomoväkivalta on Suomessa hyvin vähäistä.

Kansalliseen väkivallan vähentämisen ohjelmaan listattiin toimenpiteitä, joilla pyrittiin vähentämään etenkin vakavan väkivallan seurauksia Suomessa. Ohjelmassa Matti Vanhasen hallitus (2003–2007) asetti tavoitteekseen saada aikaan johdonmukainen laskuunta väkivaltaa kokemaan joutuneiden määrissä. Tavoitteena oli puolittaa väkivaltaiset kuolemat nykyisestäään. Erityisesti pyrittiin vähentämään sairaalahoitoa vaativaa väkivaltaa sekä toistuvaa tai kerrannaisvaikutuksiltaan vakavia seurauksia aiheuttavaa väkivaltaa. Vuonna 2007 ohjelman toteuttamisen tukemiseksi perustettu rikosentorjuntaneuvoston väkivaltaajaosto nosti painopisteeksi lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämisen.

Ohjelman mukaisesti viranomaisten edellytettiin tunnistavan väkivalta ja sen riskisyys ja puuttuvan niihin nykyistä varhaisemmin. Erityisesti pyrittiin väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseen. Väkivalttaan pyrittiin puuttumaan ehkäisevillä toimilla ja tehostamalla viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Väkivallan vähentäminen liitettiin myös osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua.

Ohjelman keskeisiä tavoitteita ja toimenpiteitä olivat muun muassa seuraavat:

- henkirikoksia vähennetään reagoimalla uhkiin entistä herkemmin
- yhteiskuntaan yritetään saada väkivallattomuutta korostava kulttuurimuutos
- syrjäytymisvaarassa olevat pyritään kiinnittämään yhteiskuntaan
- alkoholin häiriökäyttöön puututaan ja anniskelua valvotaan tehokkaammin
- tuetaan vanhemmuutta, tehostetaan lastensuojelutyötä ja ongelmien varhaisista havaitsemista mm. koulussa ja päiväkodeissa
- naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vähennetään parantamalla valmiuksia asiaan puuttumiseen, tuen antamiseen ja avun hakemiseen. Väkivallan puheeksi ottamista helpotetaan ja kynnyksiä madalletaan, väkivallan tekijöitä vastuuteetaan ja ohjataan hoitoon sekä tehdään tunnetuksi väkivallan katkaisuohtoja
- terveydenhoidossa kehitetään uhrien hoitokäytäntöjä ja välineitä pahoinpitelyn uhrien tunnistamiseksi sekä koulutetaan henkilöstöä
- työpaikkaväkivaltaa vähennetään mm. kehittämällä ammatillista koulutusta, tilasuunnittelulla sekä rajoittamalla päihtyneiden ja häiriöitä aiheuttavien asiakkaiden pääsyä työpisteisiin.

Yhtenä keskeisenä tavoitteena ohjelmassa oli lisätä väkivaltaa koskevaa tutkimusta kehittämällä seuranta- ja tilastointijärjestelmiä. Periaatepäätöksen kohdan 3.8 mukaan ohjelma päätettiin pilotoida paikallisesti Järvenpäässä, tehdä paikalliseen hankkeeseen liittyvä arviointi ja sisällyttää tämä väkivallan tutkimusohjelmaan.

2. Hankkeen arviointi ja aineistot

2.1 Hankkeen arvioinnin lähtökohdat

Järvenpään pilottihankkeen toteuttamiseen, kuten muuhunkin julkiseen toimintaan, liitettiin alun perin vaatimus, että toiminta tulee arvioida. Sen tulisi tuottaa tietoa toiminnan onnistumisesta sekä hankkeen osapuolille, mutta myös päätöksentekijöille, kansalaisille, ympäröivälle yhteiskunnalle ja hankkeen rahoittajille. Hankkeiden tarkoituksena on luoda jotain uutta, kehittää toimintatapoja, hakea muutosta tai testata joitakin toimintamalleja. Näin oli myös Järvenpään pilottihankkeessa. Väkivallan vähentämisen ohjelmassa esitettiin erilaisia suosituksia väkivaltaan puuttumiseksi, sen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Pilottipaikkakunnalla oli siis ennen kaikkea tarkoitus testata näiden suositusten toteuttamisen mahdollisuuksia ja etsiä hyviä käytäntöjä, joita voitaisiin myöhemmin toteuttaa muillakin paikkakunnilla.

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, miten hankkeen ohjausryhmän alkukartoitustietojen perusteella päättämät väkivallan vähentämisen ohjelmassa olevat suositukset toteutettiin kaupungissa. Toiseksi raportissa pyritään arvioimaan sitä, millaisia vaikutuksia toimenpiteillä on ollut. Lisäksi pyritään tuomaan esille ne toimet, jotka ohjausryhmä päätti jättää toteuttamatta, vaikka ne alkukartoitustietojen pohjalta olisivat olleet tarpeellisia. Kolmanneksi arvioidaan sitä, onko väkivaltaa pystytty vähentämään. Lopuksi arvioidaan sitä, mitä vaikeuksia ohjelmassa ja periaatepäätöksessä mainittujen suositusten toteuttamiselle paikkakunnalla kohdattiin ja pyritään esittämään suosituksia tulevien hankkeiden käynnistämiseen.

Järvenpään pilotin hankearvioinnissa pyritään mahdollisimman laajaan ja kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan. Arvioinnissa ei siis keskitytä pelkästään tarkastelemaan sitä, mitä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrälle on tapahtunut tai pohdita siihen johdaneita syitä. Huomiota kiinnitetään myös siihen, miten toimenpiteet ovat kohdentuneet asiakkaisiin ja kohderyhmiin, mitä vaikutuksia niillä on ollut sidosryhmien ja yhteistyötahojen toimintaan sekä miten hanke on organisoitu ja resursoitu suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

Järvenpään pilottihankkeessa arviointi on ollut mukana koko hankkeen ajan eivätkä kiinnostuksen kohteena ole olleet pelkästään lopputulokset. Pilotin arviointia on tehty jatkuvasti ja sen avulla on fokusoitu sekä tiedonkeruuta että uusien suositusten ja toimenpiteiden toteuttamista. Tästä syystä voidaan puhua prosessiarvioinnista. Kiinnostus on siis kohdistunut toimintaan, jolla tuloksia on pyritty saamaan aikaan. Jatkuvassa prosessiarvioinnissa arviointi toimii sekä palautteena että hankkeen ohjaamisen välineenä. Prosessinäkökulma kytkeytyy tietoon vaikuttavuudesta ja lopputuloksista. (Seppänen-Järvelä, 2004.)

Voidaan kysyä, mitä hankkeessa sitten pitäisi arvioida. Jokaisella hankkeella on oma elinkaarensa ja se rakentuu tietyistä perusvaiheista, joita ovat hankkeen tavoitteiden määrittely, hankkeen suunnittelu ja toimeenpano, ohjaus, arviointi, kontrollointi ja laadun varmistaminen sekä lopulta hankkeen päättäminen. (Virtanen, 2000.) Parhaimmillaan arviointi on kiinteä osa hankkeen toteuttamista ja se palvelee hankkeen päämäärien

toteuttamista. Myös Järvenpäässä lähtökohta oli se, että kansallista väkivallan vähentämisen ohjelmaa ei lähdettäisi ”implementoimaan” suoraan. Lähtökohtana pidettiin nimenomaan paikallisia tarpeita eli sitä, että selvitetään Järvenpään väkivaltatilanne alkukartoituksen avulla. Vasta paikallisen väkivaltatilanteen kuvauksen pohjalta päätettiin lähteä toteuttamaan väkivallan vähentämisen suosituksia ja tarvittaessa myös keräämään lisää aineistoa. Ohjausryhmä näki tämän tarpeelliseksi jatkosuositusten ja – ohjauksen toteuttamisen kannalta.

Tässä pilottihankkeen arvioinnissa on käytetty sekä formatiivista arviointia että summatiivista arviointia. Seppänen-Järvelä (2004, 19–20) on viitannut kehittämisprojektien formatiivisella arvioinnilla sellaiseen arviointiin, joka kohdistuu kehittämisen toteuttamiseen eli siihen, miten hanketta on tehty ja kuinka sen toimintaa voidaan parantaa. Summatiivisen arvioinnin hän toteaa taas selkeästi kohdistuvan lopputuloksiin ja vaikutavuuteen. Molemmat ulottuvuudet täydentävät toisiaan.

Yksi arvioinnin keskeisimmistä käsitteistä on vaikuttavuus, joka esimerkiksi tulosohtaukseen liittyen mielletään tuloksellisuuden osatekijäksi. Vaikuttavuuden arviointi on haastava tehtävä eikä useinkaan ole helposti osoitettavissa suoranaisia syy-seuraussuhteita. Yksinkertaisimmillaan vaikuttavuuden osoittamisessa voidaankin ajatella olevan kysymys siitä, että voidaan osoittaa, ovatko saavutetut tulokset tehtyjen toimenpiteiden seurausta.

Erityisesti rikosentorjunnan kentällä vaikuttavuuden arvioimisen yksi näkökulma voi olla myös se, onko hankkeessa saavutettu halutun suuntaisia tuloksia ja ovatko ne olleet tehtyjen toimien tulosta. Jos syy-seuraussuhteiden osoittaminen ei ole yksinkertaista, ei yksimielisyyttä hevin löydy siitä, miten hankkeiden, projektien tai sosiaalisten interventioiden vaikutukset syntyvät tai millaisin tutkimusasetelmin niitä voitaisiin osoittaa (ks. esim. Koivisto, 2006 ja Rajavaara, 2006.) Myös Kinnunen ym. (2005) toteavat poliisin huumevalvontaprojektia koskevassa tutkimuksessa, että vaikuttavuuden osoittamiseksi voi olla vaikea löytää luotettavia tilastollisia mittareita. Tällöin voidaan tutkimusmetodeiksi valita laadullisia menetelmiä hyödyntäviä lähestymistapoja, joiden ansiot löytyvät ilmiöiden ja niiden syy-yhteyksien kuvaamisesta paremmin kuin suoranaisestä mittaamisesta. Nykyään arviointia pidetään kuitenkin mahdollisena ja tarpeellisena. Rikosentorjuntaneuvosto korostaa hankkeiden arvioinnin tärkeyttä paikallisiin rikosentorjuntahankkeisiin myönnettäviä valtiontukia harkittaessa.

Vaikuttavuustiedon keskeinen hankaluus on myös se, että monet hankkeiden tuloksena syntyneet vaikutukset eivät välttämättä ilmene heti vaan vasta pitkän ajan päästä. Jos väkivallan vähentämisen hankkeessa tavoitteena olisi ollut pelkästään väkivallan vähentäminen Järvenpäässä, voitaisiin ajatella, että tätä tavoitetta ei saavutettu. Väkivallan vähentämiseksi alkukartoituksen pohjalta suunnitellut erilaiset toimenpiteet, joita hankkeen ohjausryhmä päätti toteuttaa, olivat usein poikkihallinnollisia eikä niiden vaikuttavuutta voida selvittää yhden hallinnonalan toimilla. Hankkeisiin liittyvien toimien arvioinnin ongelma on myös se, että ne keskittyvät vain kohdennettuihin toimenpiteisiin, eivätkä tuo esille laajempia kokonaisuuksia. Erityisesti nuoriin kohdistuvien ehkäisytoimien vaikutusten odotetaan näkyvän vasta aikuisiässä. Tällöin tarvitaan pitkiä seurantaajaksoja, joiden kuluessa hyvin monet asiat voivat muuttua. Tämä asettaakin erityisiä vaatimuksia sen osoittamiselle, että vaikutukset johtuivat juuri interventiosta. Koska

asennemuutokset ovat hitaita, voidaan olettaa, että Järvenpäässä on tehty paljon sellaista, jonka ei voi odottaa vielä näkyvän.

Virtasen (2000, 156) mukaan projektin näkyvyyttä pidetään yhtenä merkittävänä projektin toimeenpanon tavoitteena. Tämän hankkeen arvioinnissa kiinnitetään täten huomiota myös siihen, miten hankkeesta on tiedotettu. Lopussa arvioidaan sitä, jääkö toimista mitään jäljelle ”pysyviksi käytännöiksi” hankkeen päätyttyä. Hankkeen ohjausryhmässä haluttiin erityisesti välttää tilanne, jossa projektissa mukana olevan projektikoordinaattorin työsuhteen päättyessä koko siihen asti tehty toiminta jäisi tyhjän päälle.

Tämä arviointiraportti rakentuu siten, että luvussa kaksi esitellään arvioinnissa käytetyt empiiriset aineistot. Luvussa kolme esitellään pilottipaikkakunnan valintaa ja hankkeen käynnistämistä sekä Järvenpään kaupunkia, sen sijaintia, väestörakennetta ja hyvinvointia kuvaavia tilastoja. Tämän jälkeen kuvaillaan Järvenpäässä tapahtuvaa väkivaltaa, sen uhreja, tekijöitä, tapahtumapaikkoja ja -aikoja eri aineistojen avulla. Alkukartoitustietojen pohjalta ohjausryhmä päätti tarvittavista toimenpiteistä ja nimesi viisi alatyöryhmää toteuttamaan näitä ottaen huomioon kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa mainitut suositukset sekä päällekkäisyyksien välttämiseksi kaupungissa jo käynnissä olevat toiminnot. Luvussa neljä esitellään näiden alatyöryhmän saamat toimeksiannot ja arvioidaan toimien toteuttamista. Luvussa viisi tehdään yhteenveto ja esitetään suosituksia jatkotoimenpiteiksi paikallisen väkivallan vähentämiseksi sekä tulevien hankkeiden käynnistämiseksi.

2.2 Arvioinnissa käytetyt empiiriset aineistot

Pilottihankkeen arviointi rakentuu siis useiden eri empiiristen aineistojen analyysiin. Niillä kartoitettiin aluksi projektin eli väkivallan vähentämishankkeen lähtökohtatilanne. Erilaiset aineistot mahdollistavat myös laaja-alaisen ja monipuolisen hankkeen ja sen vaikutusten arvioinnin. Osa aineistoista on laadullisia ja osa tilastollisia.

2.2.1 Poliisin tietoon tullutta rikollisuutta koskevat tiedot

Manuaalinen analyysi

Jo hanketta käynnistettäessä yhdeksi toiminnan ja arvioinnin lähtökohdaksi päätettiin ottaa alkukartoituksessa kerätyt tiedot poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta. Raportissa esitellään Järvenpään väkivaltilanne vuonna 2005 ja vuonna 2007. Kaikki poliisin tietoon tulleet lievät pahoinpitelyt, pahoinpitelyt ja törkeät pahoinpitelyt sekä henkirikokset ja niiden yritykset vuodelta 2005 käytiin läpi manuaalisesti ja analysointiin. Tällä tavoin pyrittiin pääsemään käsiksi myös tekojen taustalla oleviin motiiveihin ja tilanteiden yksityiskohtaisiin kuvauksiin. Vertailu koski vuosia 2005 ja 2007, ja siinä etsittiin tapahtuneita muutoksia. Alun perin tarkoituksena oli ottaa mukaan kaikki henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset, mutta seksuaalirikokset päätettiin kuitenkin jättää tarkemman analyysin ulkopuolelle, jotta tapauksia ja henkilöitä ei pystyttäisi tunnistamaan.

Crime mapping -menetelmä

Kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa ehdotetaan, että väkivallan torjunta otetaan osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua. Tämän toteuttamiseksi ohjelmassa ehdotetaan kerättäväksi täsmällistä tietoa siitä, missä ja milloin väkivaltaa ilmenee ja että poliisin RIKI-järjestelmästä tulostetaan maanlaajuisesti väkivallan keskittymät. Tästä syystä päätettiin myös Järvenpäässä testata ns. *crime mapping* -menetelmää ja kerätä vuodelta 2007 ns. karttapohjaista tietoa.

Crime mapping -aineistoa koskevat samat puutteet kuin poliisille ilmoitettua rikollisuutta yleisesti: pahoinpitelyrikollisuudessa piilorikollisuuden eli poliisille ilmoittamatta jääneen rikollisuuden osuus on varsin suuri. Haku rajattiin koskemaan vuotta 2007 ja seuraavia rikosnimikkeitä: törkeä pahoinpitely, pahoinpitely ja lievä pahoinpitely. Aineisto siirrettiin Exceliin jatkotyöskentelyä varten. Karttatyöskentelyssä käytettiin MapInfo Professional -ohjelmistoa. Rikokset paikannettiin tapahtumaosoitteen perusteella. Paikantamisessa jouduttiin tekemään jonkin verran korjauksia, sillä on hyvin tavanomaista, että tapahtumapaikkaa ei merkitä katuosoitteen vaan yleisesti tunnetun paikan nimen mukaisesti esim. Rantapuisto. (Ks. myös Piispa ym., 2008; Niemi & Siren, 1997).

Tässä pilotissa paikannetut tapaukset aggregoitiin ruutuaineistolle, jossa ruudun koko oli yksi neliökilometri. Tämä tapahtui käytännössä siten, että paikantamisessa syntyneitä koordinaatteja verrattiin ruutuaineiston vastaaviin ja ohjelmisto laski ruutuun osuneiden kohteiden lukumäärän. Verrattuna pistemäisten kohteiden esittämiseen ns. hotspot-karttoina karttaruututarkastelu toi ainakin seuraavat edut: aineisto muuttuu anonyymiksi, kun tarkkaa tapahtumapaikkaa ei esitetä, ilmiön alueellinen hahmottaminen käy helpommaksi, samaan kohteeseen sattuneet tapahtumat näkyvät yhtenä ”päällekkäisenä” pisteenä, kun ruutuaineisto osoittaa tapahtumien lukumäärän.

2.2.2 Kotihälytystiedot

Arvioinnissa ei kiinnitetä huomiota pelkästään poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen, vaan siinä hyödynnetään myös kotihälytystilastoista saatuja tietoja. Tämän aineiston tarkoituksena oli selvittää Järvenpäässä tapahtuvien kotihälytysten määrää, asiakkaita, laatua ja näin edelleen kehittää ja tehostaa kotihälytyskäytäntöjä sekä yksityisasunnoissa tapahtuvaan väkivaltaan puuttumista.

Kotihälytyksiä kirjattiin kahden kuukauden ajalta (huhti-toukokuu) keväällä 2008 lomakkeelle (liite 1), jonka kotihälytykseen osallistuvat poliisit täyttivät hälytystilanteessa. Tämän jälkeen lomake oli tarkoitettu lähettäväksi eteenpäin sosiaalipäivystykseen ja sieltä edelleen kaupungin sosiaalityöhön. Jokaisessa kotihälytyksessä oli tarkoituksena selvittää sekin, onko samassa osoitteessa ja samoista henkilöistä ollut edeltävien 12 kuukauden aikana muita kotihälytyksiä.

Kotihälytyksiä koskevia lomakkeita saatiin Järvenpäästä kahden kuukauden ajalta kaikkiaan 22 tapauksesta ja niiden tiedot analysoitiin arviointia varten.

2.2.3 Terveyskeskuksessa kerätyt pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeet

Kesäkuussa 2006 Järvenpäässä järjestettiin koulutus nk. pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeen käytöstä sekä parisuhdeväkivallasta ilmiönä.⁴

Pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeeseen kirjataan potilaan vammat ja muut pahoinpitelytiedot aikaisempaa tarkemmin. (Ks. liite 2⁵.) Tämän tarkoituksena on parantaa potilaan oikeusturvaa. Samassa yhteydessä potilaan suostumuksella asia viedään poliisin tutkittavaksi. Näin potilas pyritään ohjaamaan avun ja tuen piiriin, mikä auttaisi uhria pääsemään eroon ehkä pitkittyneestäkin väkivallasta. Lisäksi pahoinpitelystä epäilty voidaan hänen suostumuksellaan ohjata väkivallan katkaisuojelmaan.

Pahoinpitely- ja kehonkarttalomake otettiin käyttöön Järvenpään terveyskeskuksen ensiavussa syksyllä 2006. Arviointia varten lomakkeiden tiedot analysoitiin kahden vuoden ajalta.

2.2.4 Väkivallan suodatinkysymyslomakkeet

Väkivallan vähentämisen pilottihanketta varten perustettu ohjausryhmä päätti, että Järvenpäässä testataan myös väkivallan osoitinjärjestelmää. Järvenpäästä pidettiin luontevana paikkana kyselyn testaamiselle, koska kyselyn tavoitteena oli tehdä kaikissa sosiaali- tai terveydenhuollon asiakaskontakteissa ns. väkivallan ”suodatinkysymys” ja selvittää, onko asiakkaalla akuuttia avuntarvetta aiheuttaneita väkivaltakokemuksia. Ohjausryhmä päätti, että sosiaalitoimen lisäksi kysely suoritettaisiin ainakin terveyskeskuksen asiakkaille sekä sosiaalitoimessa perhetyön ja lastensuojelun asiakkaille. Lisäksi ohjausryhmä päätti selvittää, tuleeko esim. koulutoimi mukaan. Myös Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksella päätettiin toteuttaa sama asiakaskysely.

Väkivaltatietojen keräämistä perusteltiin sillä, että tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden kokemasta väkivallasta tarvitaan siksi, että saataisiin tilastotietoa väkivallan kohteeksi joutuneiden asiakkaiden määristä kunnan ja valtakunnan tasolla. Tietoa asiakkaiden kokemasta väkivallasta tarvitaan myös palvelujärjestelmän kehittämiseksi.

Väkivallan yleisyyden mittaamiseksi asiakastietoihin perustuvat rekisterit eivät ole kovin kattava järjestelmä, sillä niistä saadaan tietoa vain asiakkaiksi valikoituneiden kokemasta väkivallasta eikä tätä tietoa voida laajentaa väestöä koskevaksi. Sen sijaan sisällyttämällä asiakastietojärjestelmiin väkivaltaa koskevaa tietoa saataisiin tietoa asiakkuuden syistä, väkivallan kohteeksi joutuneiden asiakkaiden määristä ja siitä, mistä väkivaltaa kokeneet hakevat apua. Kyselyt voivat antaa myös suuntaviivoja siihen, tarvitaanko joissakin yksiköissä tai toimipisteissä esimerkiksi lisää koulutusta asioiden pu-

⁴ Koulutukseen osallistui terveyskeskuksen ja poliisin henkilöstöä.

⁵ Uusin versio lomakkeesta löytyy lääninhallituksen sivuilta

[http://www.laanhallitus.fi/lh/etela/sto/home.nsf/pages/1498EDC9E1753383C22570A80027DF38/\\$file/PAKE_Suomi.pdf](http://www.laanhallitus.fi/lh/etela/sto/home.nsf/pages/1498EDC9E1753383C22570A80027DF38/$file/PAKE_Suomi.pdf)

heeksi ottamiseen ja tunnistamiseen. Näitä tietoja voidaan käyttää palveluiden kehittämisessä kuin myös niiden arvioinnissa. (Ks. Piispa & Järvinen, 2008.)

Väkivallan suodatinkysymystä ja asiakkaiden akuutteja väkivaltakokemuksia koskeva pilotti toteutettiin marraskuussa 2007⁶. Tiedot kerättiin kaikista yhden kuukauden aikana tehdyistä asiakaskäynneistä. Väkivaltakokemuksia todettiin olleen 75 asiakkaalla.

2.2.5 Turvallinen arki – koululaiskysely

Osana hankkeen alkukartoitusta sekä lisätietojen saamiseksi nuorten arjesta ja huolista ohjausryhmä päätti toteuttaa ”Turvallinen arki” – koululaiskyselyn⁷. Kyselyllä kerättiin tietoja koululaisten arjesta, päihteiden käytöstä, väkivallan uhriksi joutumisesta sekä muista asioista, jotka nuoria mahdollisesti huolestuttavat.

Koululaiskysely toteutettiin kaikilla Järvenpään ala- ja yläkouluilla 5. luokkalaisille ja sitä vanhemmille oppilaille toukokuussa 2006. Myös lukion opiskelijat osallistuivat tutkimukseen, tosin suurin osa abiturienteista oli toukokuussa jo päättänyt koulunsa. Tutkimus oli tarkoitus ulottaa myös ammattikoulujen opiskelijoihin, mutta ongelmat käytännön toteutuksessa tekivät sen mahdottomaksi. Kyselyyn vastaaminen oli vapaaehtoista ja se järjestettiin kokeenomaisessa tilanteessa luottamuksellisuuden säilyttämiseksi.

Kyselyn vastausprosentti oli 5.-6. luokkalaisilla 93 % ja yläkoululaisilla 91 %. Lukio-
laisten vastausprosentti jäi 71 prosenttiin, koska suurin osa abiturienteista oli toukokuussa jo päättänyt koulunsa. Ohjausryhmän päätöksen mukaisesti kyselyn tuloksia tarkasteltiin vain koko kaupungin tasolla.

2.2.6 Kvalitatiiviset aineistot

Arviointiraportissa on pyritty monipuoliseen analyysiin ja siksi erilaisten tilastollisten aineistojen lisäksi on hyödynnetty kaupungin toimijoille tehtyjä haastatteluja, joita tehtiin yhteensä 14 kappaletta. Haastatteluihin osallistui eri toimipisteissä yleensä useampia haastateltavia. Lisäksi arvioinnissa on hyödynnetty ohjausryhmän ja alatyöryhmien kokouspöytäkirjoja sekä ohjausryhmää varten koottuja ja alatyöryhmien täyttämiä seuranta-
taulukoita ja seurantaraportteja.

Hankkeen lopussa viisi alatyöryhmää kokosivat vielä toiminnastaan itsearviointit. Itsearviointilomake löytyy liitteenä (liite 3).

⁶ Lomake löydettävissä osoitteesta: www.stakes.fi/tilastot/vakivalta

⁷ Kyselylomakkeet saatavissa rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöltä.

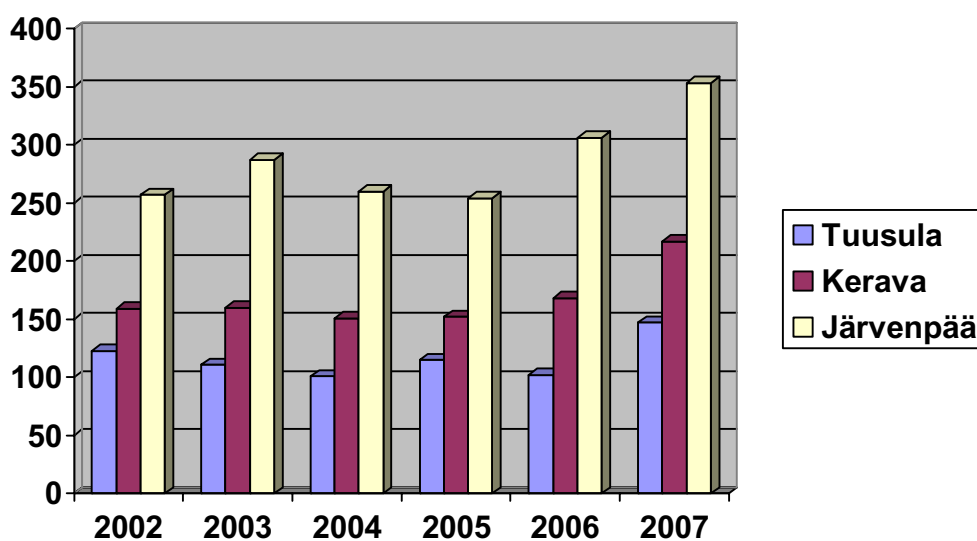
3. Väkivallan vähentämisen pilottihankkeen käynnistäminen ja lähtötilanne

3.1 Pilottipaikkakunnan valinta

Heiskasen, Sirenin ja Roivaisen (2003) tutkimuksen mukaan Suomen 68 kaupunkimaisesta kunnasta nousi esille kuusi paikkakuntaa, jossa oli väestörakenteellisiin tekijöihin nähden keskimääräistä enemmän väkivaltaa. Tällaisia paikkakuntia olivat Iisalmi, Järvenpää, Kokkola, Maarianhamina, Salo ja Seinäjoki. Näiden kuntien tilastoidun väkivallan taso oli vähintään 25 % ennustetta korkeampi. Rikollisuuden tasoa ennustavina muuttujina tutkimuksessa käytettiin väestörakennetta, työssäkäyntiä, sosiaalista ja taloudellista rakennetta sekä muita arkielämään liittyviä tekijöitä, kuten siviilisäätystä ja alkoholinkulutusta.

Järvenpää eroaa naapurikaupungeistaan väkivallan määrän suhteen selkeästi. Tuhatta asukasta kohden vuonna 2005 Järvenpäässä tapahtui 7,5 poliisin tietoon tullutta väkivaltarikosta, kun Keravalla vastaava luku on 5,5 ja Tuusulassa 4,2.

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyt vuosina 2002–2007

(Lähde: Tilastokeskus, 2008)

Rikoksantorjuntaneuvoston puheenjohtaja Timo Kvist oli yhteydessä Järvenpään kaupunginjohtaja Erkki Kukkoseen kesäkuussa 2005 ja tiedusteli kaupungin halukkuutta osallistua pilottiin, jossa oli tarkoitus testata kansallisen väkivallan vähentämishankkeen sisältämien suositusten toteuttamisen mahdollisuuksia paikallisesti ja etsiä hyviä käytäntöjä, joita voitaisiin myöhemmin toteuttaa muillakin paikkakunnilla. Valmisteluvaiheessa todettiin myös, että hankkeeseen liittyy arviointi. Arvioinnissa haluttiin kiinnittää huomiota erityisesti siihen, ovatko itse toimet toteutettavissa, miten toimet otetaan vastaan ja kuinka ne vaikuttavat esimerkiksi väkivaltalukuihin sekä väkivallan uusiutumiseen ja uhrin asemaan.

Järvenpäää pidettiin sopivana kaupunkina siksi, että siellä oli ensiksikin väkilukuunsa nähden runsaasti tai ainakin ”riittävästi” väkivaltaa, jotta rikosentorjuntahankkeen käynnistämiseksi oli perusteluja. Toinen tärkeä tekijä oli se, että Järvenpää sijaitsi Etelä-Suomessa ja oli helposti saavutettavissa liikenteellisesti. Kaupungin oma kiinnostus osallistua hankkeeseen oli kuitenkin ratkaiseva tekijä. Väkivallan vähentämishanke kytkeytyi luontevasti Järvenpään Turvallinen kaupunki – hankkeeseen ja lisäksi kaupungin strategiassa painottui ongelmien ehkäisy.

Järvenpään projekti toimi ainoana kansallisen ohjelman pilottihankkeena. Projektin valmistelu alkoi kesällä 2005 ja projekti päättyi vuoden 2008 lopussa.⁸ Kaupunginjohtajan tapaamisessa 3.6.2005 rikosentorjuntaneuvoston sihteeristö kokosi perustietoja Järvenpäästä. Kaupunginjohtajan alustuksen perusteella ja alkukartoitusta varten päätettiin käydä läpi yhteistyössä Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksen kanssa vuodelta 2005 poliisin tietoon tulleet, henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset.

Alkukartoituksen aikana kaupunginjohtaja nimesi ohjausryhmän, jonka vastuulla oli esitettyjen toimien konkretisoiminen ja vieminen kenttätasolle. Hankkeen ohjausryhmä perustettiin vuoden vaihteessa 2005–2006, ja sen ensimmäinen kokous pidettiin maaliskuussa 2006.

3.2 Järvenpään sijainti ja väestörakenne

Järvenpää on noin 38 000 asukkaan kaupunki 40 kilometriä Helsingistä pohjoiseen. Kaupunki sijaitsee pääradan varrella ja on sekä Lahdenväylän että Tuusulanväylän tuntumassa. Järvenpään tunnusmerkkinä on keskustan tuntumaan ulottuva Tuusulanjärvi. Järvenpää on pinta-alaltaan 40 km² ja sitä ympäröivät Tuusulan, Mäntsälän ja Sipoon kunnat.

Järvenpään kylä mainitaan vanhoissa kartoissa jo 1500-luvulla. Kuitenkin vasta rautatien tulo sekä uudet tieyhteydet 1862 edesauttoivat alueen kasvamista. Vuonna 1951 Järvenpäästä tuli kauppala ja vuonna 1967 kaupunki 14 606 asukkaallaan (Rosenberg & Selin, 1995). Asutus on laajentunut itään ja pohjoiseen, jonne suurin osa kaupungin teollisuudesta on myös keskittynyt. Suurin osa, 62 prosenttia, kaupungin asunnoista on omistusasuntoja. Vuokra-asuntoja Järvenpäässä on 29 prosenttia, joiden suurin keskittymä sijoittuu pohjoisessa sijaitsevan Jampan alueelle (Järvenpään kaupunki, 2008). Keravalla 32 000 asukkaan lähikunnassa omistusasuntoja on 57 prosenttia ja vuokra-asuntoja 34 prosenttia (Keravan kaupunki, 2008). Vastaavasti 35 000 asukkaan Tuusulassa asuinrakennuksista 70 prosenttia on omistusasuntoja ja 19 prosenttia vuokra-asuntoja (Tuusulan kunta, 2008).

Järvenpää on kasvanut nopeasti vuosien saatossa, mutta kasvu on tasaantunut 2000-luvulla. Muuttovoittoinen kaupunki vetää puoleensa varsinkin nuoria. Lähes puolet kaupunkiin muuttaneista olivat 20 ja 34 ikävuoden välillä. Järvenpäähän muuttaneista suurin osa tulee lähialueilta. Vuonna 2006 81 % Järvenpäähän muuttaneista tuli Etelä-Suomen läänin alueelta. Länsi-Suomen läänistä Järvenpäähän muuttaneita oli 9 %, Itä-

⁸ Rahoitus jatkui kuitenkin helmikuun loppuun 2009 saakka ja se käytettiin loppuraportin viimeistelyyn.

Suomen läänistä 3 %, Oulun läänistä 2 %, Lapin läänistä 2 % ja ulkomailta 3 %. Alkukartoituksessa tehdyissä haastatteluisa tuotiin kuitenkin usein esille huoli puuttuvista sosiaalisista tukiverkostoista. Kaupunginjohtajan näkemyksen mukaan:

”Järvenpään muuttajat ovat enimmäkseen perheitä, jotka ovat muuttaneet muualta Suomesta Espooseen, Vantaalle ja Helsinkiin ja jotka nyt etsivät suurempaa ja edullisempaa asuntoa pääkaupungin läheisyydestä.” (Suunnittelupalaveri 3.6.05)

Järvenpää on ikärakenteeltaan suhteellisen nuori kaupunki. Asukkaista vain 10 prosenttia on yli 65 ikävuoden ja 45 prosenttia asukkaista on 20–34 ikävuoden välillä. Järvenpäässä 49 prosenttia perheistä on lapsiperheitä. Vastaavat luvut Keravalla ja Tuusulassa ovat 45 ja 51 prosenttia. Korkeasti koulutettujen määrä työvoimasta on Järvenpäässä korkea, 39 prosenttia. Opiskelijoita kaupungin asukkaista on noin 8 prosenttia ja eläkeläisiä 16 prosenttia. Vuonna 2007 Järvenpään työttömyysprosentti oli 5,6. Työttömyysaste on korkein Jampan kaupunginosassa, jossa myös sijaitsee suurin osa kaupungin vuokra-asunnoista. Ulkomaalaistaustaisia on Järvenpäässä vain noin 1,5 prosenttia. (Järvenpään kaupunki, 2008). Verrattaessa lähikuntiin Järvenpään väestörakenne on hyvin samankaltainen. Keravalla työttömyysprosentti on 4,3 ja ulkomaalaistaustaisia on 2,3 prosenttia kaupungin väestöstä (Keravan kaupunki, 2008). Tuusulassa työttömyysprosentti on 3,4 ja ulkomaalaistaustaisia on 1,1 prosenttia (Tuusulan kunta, 2008).

3.3 Järvenpää hyvinvointi-indikaattoreiden valossa

Lääninhallituksen tutkimusjulkaisun mukaan (2008) väkivaltarikoksia tehdään eniten siellä, missä syrjäytymistä ennakoivia ilmiöitä on eniten. Näitä ovat mm. köyhyys, eriarvoisuus, päihteiden käyttö ja työttömyys. Uhritutkimukset ovatkin osoittaneet, että työttömyys lisää riskiä joutua väkivallan uhriksi. Alangan (2007, 72–75) tutkimuksen mukaan spesifisempiä vaikuttajia väkivaltarikollisuuteen ovat mm. koulutustaso, toimeentulotukea saavien, lastensuojeluasiakkaiden ja ulkomaalaistaustaisten määrät sekä kaupungin vuokra-asukkaiden % -osuus väestöstä. Myös epämiellyttävät asumisolosuhteet ja väestön korkea vaihtuvuus vaikuttavat rikollisuuteen paineen määrän ja epävirallisen sosiaalisen kontrollin kautta (Agnew, 1999.)

Hyvinvointi-indikaattoreiden tarkemman analyysin avulla voidaan siis mahdollisesti selvittää vaikuttajia Järvenpään korkeisiin väkivaltalukuihin. Järvenpäässä työttömien määrä on naapurikuntia korkeampi, kuten ovat myös pitkäaikaistyöttömien ja nuorisotyöttömien lukumäärät. Toimeentulotukea saaneiden määrä on kuitenkin esimerkiksi Keravaa matalampi, mutta Tuusulaa suurempi. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden määrä on Keravaa ja Tuusulaa alhaisempi. Myös sairastavuusindeksi on Järvenpäässä Tuusulaa ja Keravaa alhaisempi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2008.) Nuorten määrä ei Järvenpäässä ole naapurikaupunkeja suurempi, joten suuremmat väkivaltaluvut eivät selity nuorten suuremmalla väestöosuudella.

Lastensuojeluasiakkaiden määrän sekä perhetyypin on todettu vaikuttavan väkivallan määrään. Vuonna 2006 alle 18-vuotiaita sijoitettiin Järvenpäässä kodin ulkopuolelle 1,3 ja Tuusulassa 0,6, kun Keski-Uudenmaan keskiarvo oli 1,4 (Lääninhallituksen tutkimusjulkaisu, 2008). Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä vuoden aikana

olleiden määrä on Järvenpäässä sitä vastoin selkeästi Keravaa ja Tuusulaa suurempi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2008).

Alkoholin kulutus on yleisesti nähty selkeänä indikaattorina väkivaltarikollisuuden määrään nähden. Vähiten väkivaltaisissa kunnissa myydäänkin keskimäärin kaksi litraa vähemmän alkoholia asukasta kohden (100 % alkoholia). Lääninhallituksen tutkimusjulkaisun (2008) mukaan Järvenpäässä myydään alkoholia 9,3 litraa asukasta kohden, kun Tuusulassa vastaava luku on 6,5. Keski-Uudenmaan keskiarvo on 8,7.

Suurin osa Suomessa tapahtuvasta väkivallasta, noin 70 %, tehdäänkin alkoholin vaikutuksen alaisena. Erityisesti törkeissä pahoinpitelyissä vahva humalutila on keskeinen vaikuttava tekijä (Lättilä, 2001). Usein myös uhri on nauttinut alkoholia. Järvenpäässä päihtymyksen takia otetaankin säilöön huomattavasti enemmän ihmisiä kuin naapurikaupungeissa. Vuonna 2005 Järvenpäässä säilöön otettuja oli 1075, kun Keravalla vastaava luku oli 723. Vuonna 2007 ero on hieman kaventunut. Järvenpäässä päihtymyksen takia otettiin säilöön 1252 ihmistä, kun vastaavasti Keravalla luku oli 1037 (Tilastokeskus, 2008).

Järvenpää on lähialueensa yöelämän keskus. Vuonna 2005 kaupungissa toimi 11 jatko-aikaravintolaa, mikä on sama määrä kuin yli kaksi kertaa väestöltään suuremmassa Jyväskylässä. Tuusulassa jatko-aikaravintoloita on viisi kappaletta ja Keravalla seitsemän. Yhteensä Järvenpäässä toimii raporttia kirjoittaessa 34 anniskeluluvan saanutta ravintolaa, Keravalla samoin 34 ja Tuusulassa 28.⁹ Useissa alkukartoituksen yhteydessä mm. Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisilaitoksella tehdyissä haastatteluisa tuotiin esille huoli Järvenpäästä yöelämän keskuksena, jonne väkivalta keskittyy:

”Ns. Bermudan-kolmio on ongelmallinen alue keskustan alueella. Etenkin nuorten suosimat paikat ovat osoittautuneet problemaattisiksi. Järvenpää vetää nuorisoa eri puolilta Uuttamaata.” (Poliisipäällikkö Tohkasen haastattelu 21.6.2005)

Järvenpää on alueen kaupallinen keskus ja kaupunki haluaa profiloitua elinvoimaisena kulttuurikaupunkina. Kuten kaupunginjohtaja hankkeen suunnittelupalaverissa kesällä 2005 totesi:

”Kaupungin visio on olla elinvoimainen kulttuurikaupunki. Tuusulanjärvi on tärkeä osa kaupunkia, järven läheisyydessä on puistoaluetta ja Vanhankylänniemen puistoalueella järjestetään kesäisin Puistoblues kesätapahtuma. Myös kaupungin kaupallinen tase on ylijäämäinen ja Järvenpää onkin alueen kaupallinen keskus. Ostoksilla käydään Tuusulasta, Mäntsälästä ja Pornaisista ja parhaimmillaan Järvenpää on 80 000 asukkaan kauppa-alue. Kaupungin keskusta on tärkeä kehittämisen kohde ja hiljattain keskustaan on rakennettu katettu kävelyalue soivine penkkeineen ja lämmitettyine katuineen. Järvenpää on myös saanut uuden lukion, jota on kutsuttu ’Suomen hienoimmaksi kouluksi’.” (Suunnittelupalaveri 3.6.2005)

Järvenpään väkivaltatilanne tuo mukanaan monia kysymyksiä. Nuorten suuren määrän tai heikon sosiaalisen ja taloudellisen tilanteen voidaan aikaisempien tutkimusten perus-

⁹ Anniskelulupien kokonaismäärät vaihtuvat hyvin nopeaan, koska mukana ovat myös poikkeus- ja väliaikaisluvut.

teella olettaa lisäävän väkivaltaa. Koska Järvenpää ei kuitenkaan selkeästi eroa naapurikunnistaan asunto-omistuksen, ikärakenteen, koulutustason eikä ulkomaalaisten määrän puolesta, on korkeiden väkivaltalukujen syiden löydyttävä muualta. Erona Tuusulaan on rautatien kulku läpi kaupungin, mutta Keravan kanssa Järvenpään infrastruktuuri on yhteneväinen. Järvenpäässä sijoitetaan alle 18-vuotiaita kodin ulkopuolelle useammin kuin Tuusulassa, mutta Keravan kanssa luvut ovat samankaltaiset. Työttömyysluvut sitä vastoin ovat naapurikaupunkeja korkeammat, kuten ovat myös lastensuojelun avoimuus- ja tukitoimien piirissä olevien määrä. Lisäksi alkoholin myynti on Järvenpäässä Etelä-Suomen keskiarvoa hieman korkeampaa. Alla olevassa taulukossa hyvinvointi-indikaattoreita on vertailtu lähikuntien kanssa.

Taulukko 1. Hyvinvointi-indikaattoreita (Järvenpää, Kerava, Tuusula)

	2005				2006				2007			
	Järvenpää	Kerava	Tuusula	Järvenpää	Kerava	Tuusula	Järvenpää	Kerava	Tuusula	Järvenpää	Kerava	Tuusula
Työttömät, % työvoimasta	7,0	5,3	5,3	6,5	5,0	4,4	5,6	4,4	3,4			
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	29,6	18,9	26,5	29,7	20,7	27,6	29,4	24,6	24,2			
Nuorisotyöttömät, % 15-24 -vuotiaasta työvoimasta	7,2	4,3	5,7	7,2	4,1	4,8	5,7	3,9	3,3			
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 -vuotiaat, % vastaavainikäisestä väestöstä	14,2	15,8	13,6	14,8	16,6	15,1	14,7	16,5	15,1			
Polisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta	7,5	5,5	4,2	8,9	5,9	3,4	9,9	7,3	4,8			
Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholilitraa	9,0	7,6	6,3	9,3	7,7	6,5	9,7	8,1	6,7			
Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista	6,5	7,6	4,8	6,1	7,0	3,9	5,6	6,6	3,6			
Sairastavuusindeksi, ikävakioitu	92,6	96,6	90,5	91,4	96,3	91,0	91,6	93,1	93,9			
Sosiaali- ja terveysvoimien nettokustannukset, euroa / asukas	2272	2204	2315	2427	2263	2339	2559	2338	2416			
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17 -vuotiaat, % vastaavainikäisestä väestöstä	1,3	1,1	0,7	1,3	1,0	0,8	1,2	1,2	0,7			
Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä 0-17 -vuotiaita vuoden aikana, % vastaavainikäisestä väestöstä	7,5	5,9	4,6	8,4	6,2	4,7	8,9	5,7	2,8			

© THL, Indikaattoripankki SOTKANet 2005 – 2009

3.4 Väkivallan lähtötilanne eri aineistojen valossa

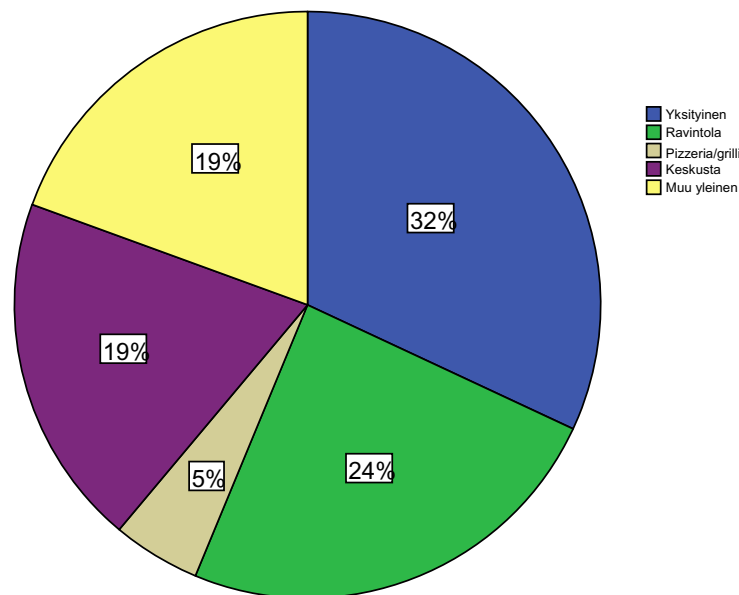
3.4.1 Poliisiin tietoon tulleet pahoinpitelyt vuonna 2005

Alkukartoitus alkoi väkivaltatilastojen tarkastelulla. Rikosilmoitustiedot tarkastettiin manuaalisesti läpikäyden jokaisen tapahtuman yksityiskohdat.¹⁰ Näin saatiin laajempaa tietoa väkivallan osapuolista sekä sen syistä ja seurauksista. Mukaan analyysiin otettiin pahoinpitelyt (myös lievät ja törkeät, mutta ei laittomia uhkauksia) sekä henkirikokset ja niiden yritykset. Seksuaalirikokset jätettiin pois analyysistä uhrien anonymiteetin varmistamiseksi. Mukaan analyysiin otettiin vain vuonna 2005 tehdyt rikokset. Jos samaan ilmoitukseen oli kirjattu useampi nimike, huomioitiin vain vakavin teko. Samoin toimittiin vammojen ja väkivallan muodon kohdalla.

Poliisille tehtiin 146 pahoinpitelyrikokseen liittyvää rikosilmoitusta vuonna 2005. Näistä 144 (N=144) otettiin mukaan analyysiin, koska kaksi tapausta oli tapahtunut ennen vuotta 2005. Pahoinpitelyistä lähes kolme kymmenestä (46 tapausta) tapahtui yksityisellä paikalla, kuten yksityisasunnossa tai rappukäytävässä.

Yleisellä paikalla tapahtui siis lähes seitsemän kymmenestä väkivallanteosta (98 tapausta). Tarkasteltaessa vain yleisellä paikalla tapahtuneita väkivallantekoja nousivat ravintolat ja niiden edustat selkeiksi ongelmakohtiksi (42 tapausta, joista seitsemän tapahtui pikaruokaravintolassa). Keskustassa tapahtui myös suurin osa muusta yleisellä paikalla tapahtuneesta väkivallasta (28 tapausta). Muilla yleisillä paikoilla (ei keskustassa) tapahtui 28 väkivallantekoa (kuvio 2).

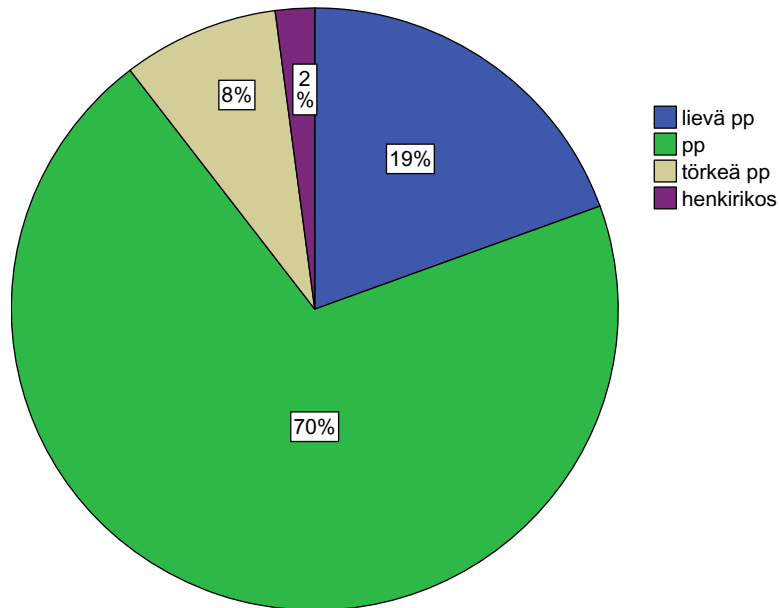
Kuvio 2: Väkivallan tapahtumapaikka 2005

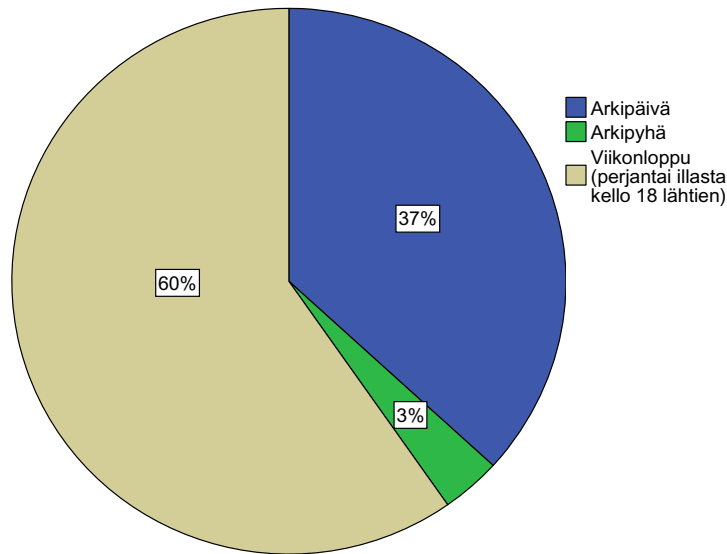
¹⁰ Järvenpäässä poliisi luki ilmoituksia jättäen pois suojattavat tiedot ja samalla kommentoi tapauksia. Työläällä menetelmällä oli se etu, että siinä vältettiin mutkikas ja aikaa vievä tutkimusluvan hankkiminen, mutta lisäksi välittyi paljon Järvenpään väkivaltaa yleisemmin kuvaavaa poliisin tietoa.

Poliisin tietoon tulleista henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista (lukuun ottamatta seksuaalirikoksia) noin 70 prosentissa vakavimmaksi teoksi oli kirjattu pahoinpitely, 19 prosentissa lievä pahoinpitely, 8 prosentissa törkeä pahoinpitely ja kahdessa prosentissa henkirikos tai sen yritys (kuvio 3).

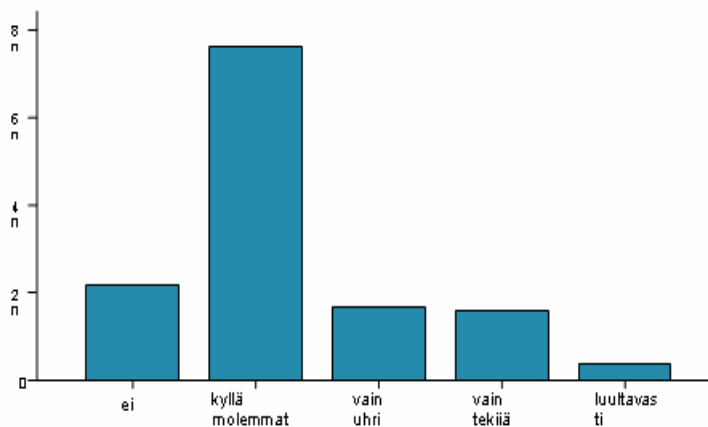
Kuvio 3: Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset 2005

Kuten kuviosta 4 ilmenee, noin 60 % tapauksista tapahtui viikonloppuna, 37 % arkipäivinä ja loput arkipäivinä. Huomattavaa on, että noin kolmasosa teoista tapahtui lauantain tai sunnuntain vastaisena yönä klo 00:00–06:00. Kokonaisuudessaan noin puolet väkivallanteoista tapahtui puolen yön jälkeen.

Kuvio 4: Väkivallan tapahtuma-aika 2005

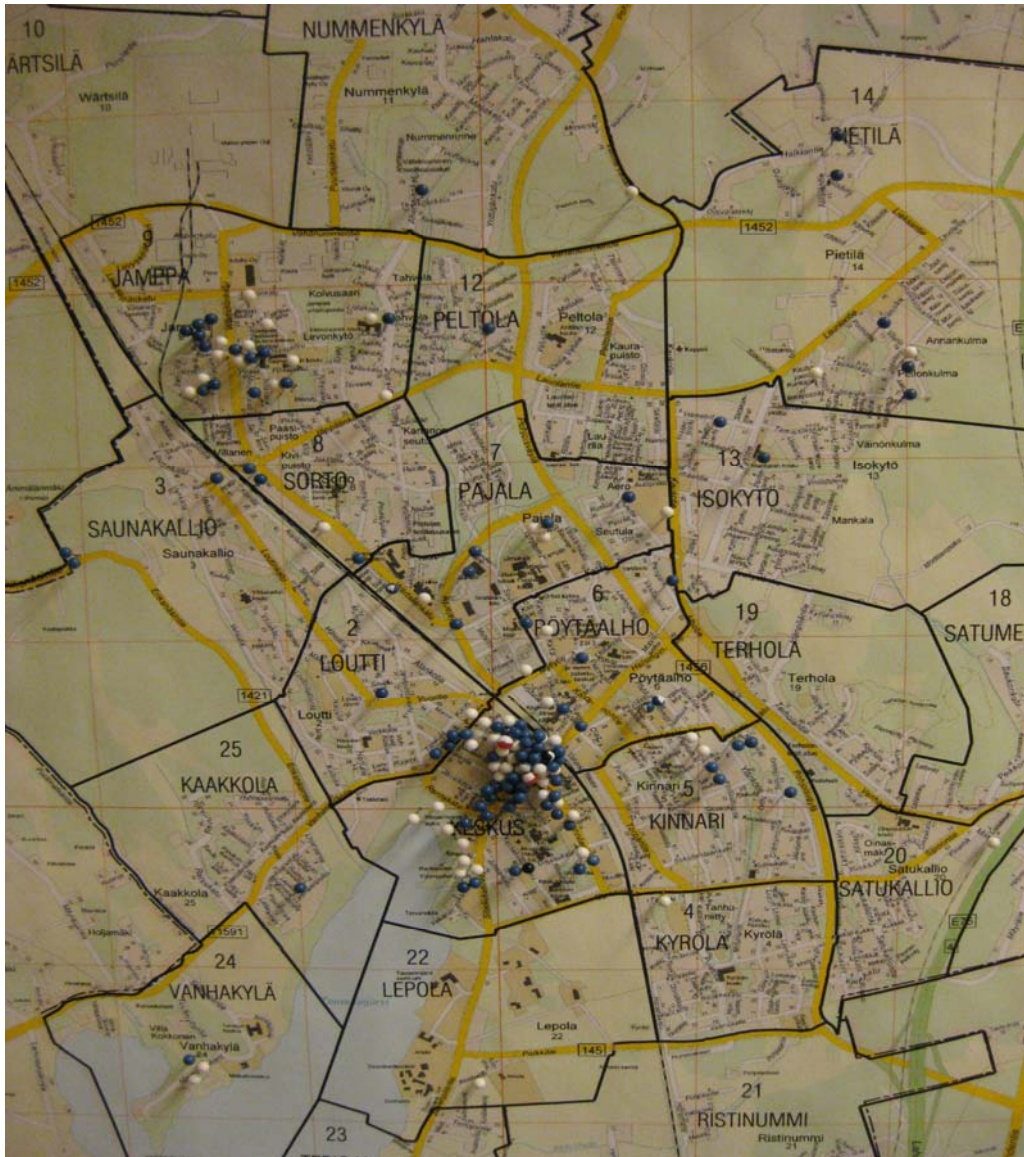
Tarkasteltaessa suomalaisia tilastoja havaittiin, että kaikesta väkivallasta noin kaksi kolmasosaa on alkoholiehtoista (Kansallinen väkivallan vähentämishjelma, 2005). Myös Järvenpäässä paikkakunnalta kerättyjen rikosilmoitustietojen pohjalta todettiin, että alkoholi on mukana lähes kaikissa henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa. Kahdeksassa tapauksessa kymmenestä (81 %) joko rikoksesta epäilty, uhri tai molemmat olivat nauttineet alkoholia. Yli puolessa (56 %) kirjatusta tapauksista sekä uhri että tekijä olivat nauttineet alkoholia (kuvio 5).

Kuvio 5: Väkivaltarikoksen tekijän ja uhrin päihtymystila

Poliisin tietoon tulleita pahoinpitelyjä tarkasteltaessa osoittautui selvästi, että Järvenpäässä väkivallanteot keskittyvät erityisesti viikonloppuöihin ja keskustan alueelle. Toisen väkivallan keskittymä oli Järvenpään Jamppa, jonne myös suurin osa kotihälytyksistä keskittyi (ks. kappale 4.5). Näissä tapauksissa lähes kaikissa alkoholilla oli osuutta asiaan.

Kuvioon 6 on merkitty poliisin rikosilmoitustietojen perusteella nuppineuloin väkivallan keskittymät Järvenpäässä. Yksittäiset nuppineulat on sijoitettu kartalla lähimmälle risteysalueelle, jotta yksittäisten osoitteiden tai tapahtumapaikkojen tunnistettavuus on mahdotonta. Nuppineulakartta antaa kuitenkin selkeän kuvan väkivallan keskittymisestä kahdelle alueelle Järvenpäässä. Hot spot – alueet löytyvät keskustasta ja Jampasta. (Ks. myös Anselin ym., 2008; Eck ym., 2005)

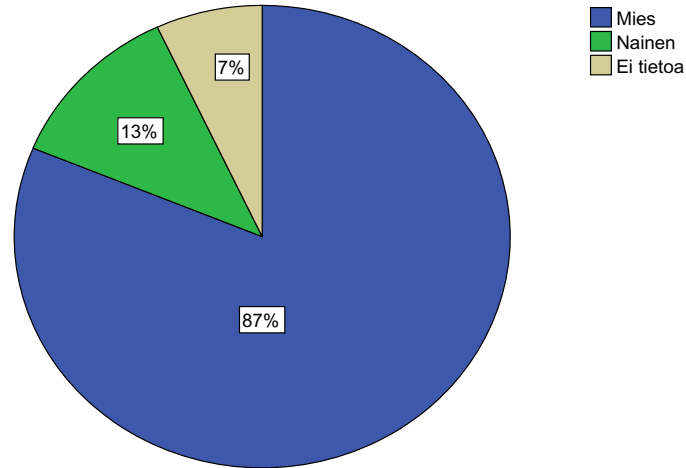
Kuvio 6. Väkivallan keskittymät Järvenpäässä 2005

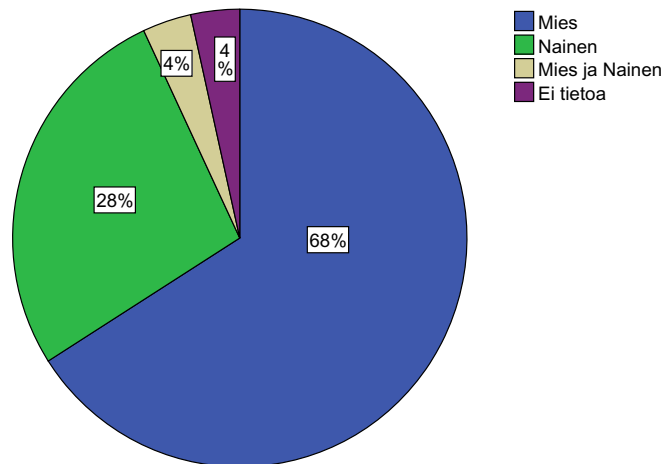
(Kuva Erika Uotila)

Myös poliisin tietoon tulleet tapaukset olivat usein alkoholiehtoisia. Väkivalta tapahtui useimmiten tuntemattomien miesten kesken (ks. kuviot 7 ja 8).

Kuvio 7. Väkivallan tekijän sukupuoli rikosilmoituksen mukaan

Kuvio 8. Väkivallan uhrin sukupuoli rikosilmoituksen mukaan

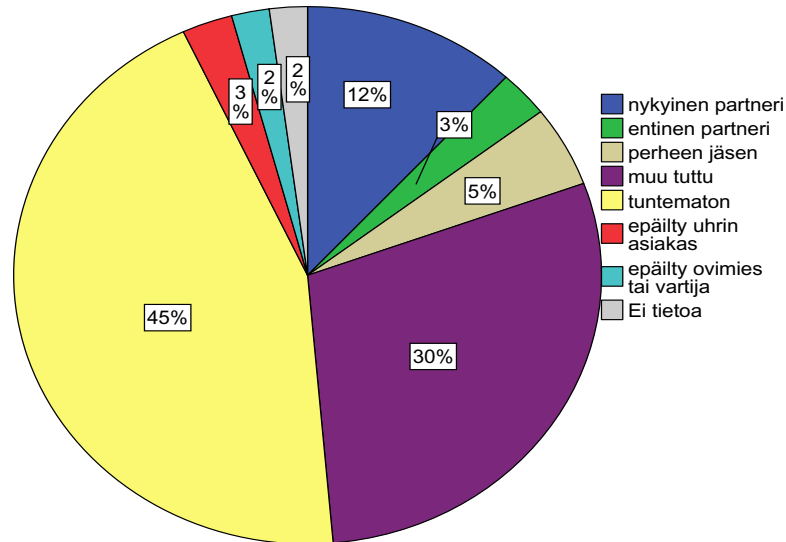

Kuten kuviosta 9 käy ilmi, noin 45 %:ssa kirjatuista tapauksista epäilty ja uhri olivat toisilleen tuntemattomia. Henkirikoksiin verrattaessa tuntemattomien osuus on suuri, sillä henkirikokset tapahtuvat usein tuttujien kesken.¹¹ Tuntemattomien osuus poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista heijastanee Järvenpäälle tyypillistä keskustaväkivaltaa; seitsemän kymmenestä pahoinpitelystä tapahtui yleisellä paikalla, usein ravintolailan päätteeksi. Kuvio 9 osoittaa, että noin 30 %:ssa tapauksista tekijä ja uhri olivat tut-

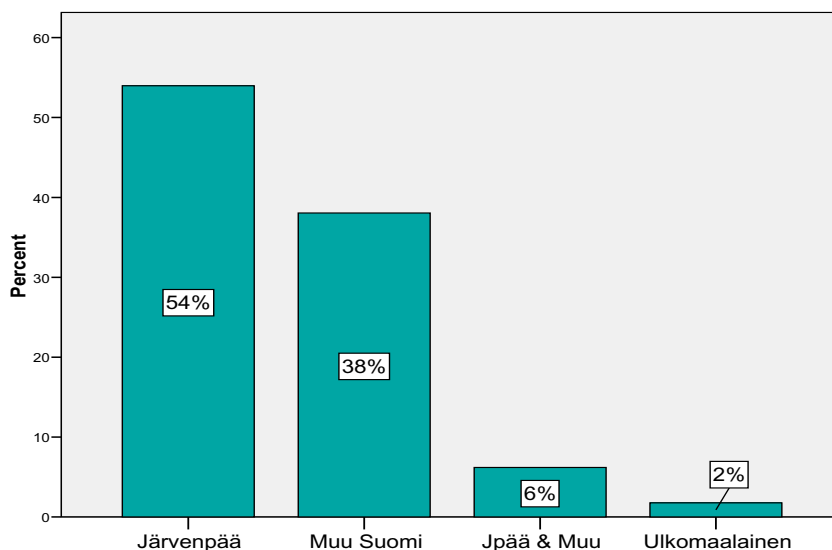
¹¹ Henkirikostyöryhmän raportti löytyy osoitteesta:
http://www.rikosentorjunta.fi/uploads/dtзра49m_1.pdf

tavia keskenään. Lähes 12 %:ssa tapauksista epäilty oli uhrin nykyinen partneri, 3 %:ssa epäilty oli uhrin entinen partneri, 6 %:ssa epäilty oli uhrin perheen jäsen, 3 %:ssa epäilty oli uhrin asiakas ja 2 %:ssa epäilty oli henkilökuntaan kuuluva henkilö, kuten ravintolan ovimies.

Kuvio 9. Väkivallasta epäillyn tekijän ja uhrin suhde

Kartoituksessa tuli ilmi, että Järvenpää on suosittu illanviettopaikka ulkopaikkakuntalaisten keskuudessa, mikä osaltaan lisäsi ongelmia. Rikoksesta epäillyistä hieman yli puolet oli kotoisin Järvenpäästä. Rikoksen uhreista järvenpääläisiä oli lähes seitsemän kymmenestä. Joka kolmas rikoksesta epäilty oli muulta paikkakunnalta. Uhreista muulta paikkakunnalta kotoisin oli lähes kolme kymmenestä. Muissa tapauksissa järvenpääläisiä ja muilta paikkakunnalta kotoisin olevia epäiltyjä tai uhreja oli useita. Vain kahdessa prosentissa tapauksista tekijänä oli ulkomaalainen (kuvio 10).

Kuvio 10. Väkivallan tekijän kotipaikkakunta

Vuonna 2005 tehdyistä 144 poliisin tietoon tulleesta väkivallanteosta 45 oli sellaisia, jossa tekijäosapuolena oli muu kuin järvenpääläinen. Merkille pantavaa on se, että jos nämä ulkopaikkakuntalaisten tekemät väkivallanteot siirrettäisiin esimerkiksi Keravalle, olisivat Keravan väkivaltatilastot Järvenpäästä korkeammat. *Jos Järvenpäästä näin poistuisi lähes kolmannes poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista, olisivat Järvenpään väkivaltaluvut alle Keski-Uudenmaan keskiarvon.*

3.4.2 Turvallinen arki - koululaiskyselyn tuloksia

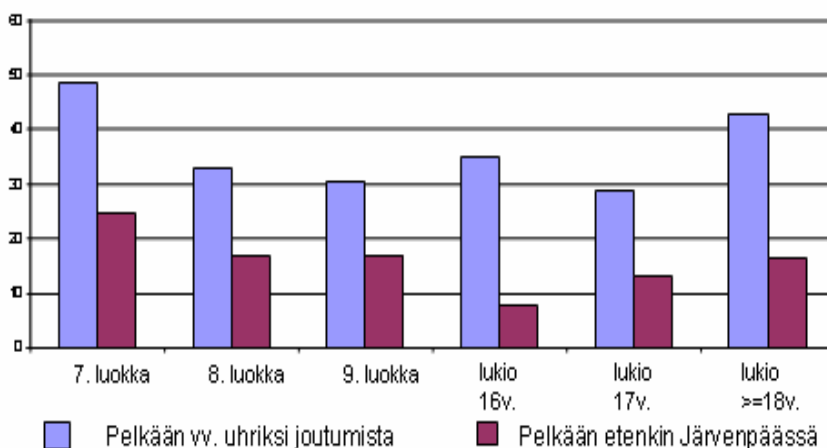
Rikosilmoitustiedot kertovat vain poliisille ilmoitetuista rikoksista. Pahoinpitelyjen kohdalla piilorikollisuuden osuus on varsin suuri (ks. esim. Lehti ym., 2007) ja erityisesti lähisuhteissa tapahtuva väkivalta jää ilmoittamatta poliisille (Aromaa & Heiskanen, 2000, 128–131). Turvallinen arki – kyselyä käytettiin yhtenä aineistona laajentamaan kuvaa väkivaltakokemuksista ja sillä pyrittiin selvittämään nuorten kokemuksia väkivallasta, turvallisuudesta, huolenaiheista ja päihteidenkäytöstä laajemminkin.

Vaikka Järvenpäästä pidetään vilkkaana yöelämän keskuksena ja Järvenpäässä poliisin tietoon tulee vuosittain lähes saman verran ilmoituksia väkivaltarikoksista kuin Keravalta ja Tuusulasta yhteensä, ei tämä heijastu nuorten turvattomuuden kokemuksissa. Järvenpää on nuorten mielestä turvallinen paikka asua. Ikäryhmästä riippumatta Järvenpään koki turvalliseksi paikaksi asua yli yhdeksän vastaajaa kymmenestä.

Turvallisuuden tunteita kartoitettiin esimerkiksi kysymällä yläkoululaisilta ja lukiolaisilta pelkäävätkö he väkivallan uhriksi joutumista yleensä sekä pelkäävätkö he väkivallan uhriksi joutumista etenkin Järvenpäässä. Väkivallan uhriksi joutumista etenkin Järvenpäässä pelättiin selvästi vähemmän kuin väkivallan uhriksi joutumista yleensä. Lähes neljä vastaajaa kymmenestä pelkäsi väkivallan uhriksi joutumista, kun taas väkivallan uhriksi joutumista etenkin Järvenpäässä pelkäsi alle kaksi vastaajaa kymmenestä. Tytöt

pelkäsivät väkivallan uhriksi joutumista enemmän kuin pojat, mutta eroja sukupuolten välillä ei ollut silloin, kun kysyttiin ”pelkäätkö väkivallan uhriksi joutumista etenkin Järvenpäässä”.

Kuvio 11. Väkivallan uhriksi joutumisen pelko koululaisten keskuudessa

Järvenpään maine muita väkivaltaisempana kaupunkina ei heijastunut koululaisten kokemuksiin myöskään väitteessä ”Järvenpää on väkivaltaisempi paikka kuin muut kaupungit”. Lähes kahdeksan vastaajaa kymmenestä oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteen kanssa.

Turvattomuuden tunteet ja väkivallan uhriksi joutumisen pelko voivat rajoittaa ihmisten arkielämää, vaikka ne perustuisivatkin virheellisiin käsityksiin rikollisuuden yleisyydestä ja omakohtaisista riskeistä. Vaikka turvattomuuden tunteet paljolti johtuisivatkin muista seikoista kuin itse rikollisuudesta, ongelma on todellinen. Rikollisuuden pelko voi sisältää erilaista huolestuneisuutta, mutta pahimmillaan se heijastuu ihmisten arkipäivään, rajoittaa käyttäytymistä ja voi merkittävästi heikentää ihmisten elämisen laatua (ks. Niemelä ym., 1993, Heiskanen, 2002). Turvallinen arki -kyselyssä järvenpääläisiltä nuorilta kysyttiin erilaisista huolenaiheista ja turvattomuuden tunteita aiheuttavista asioista.

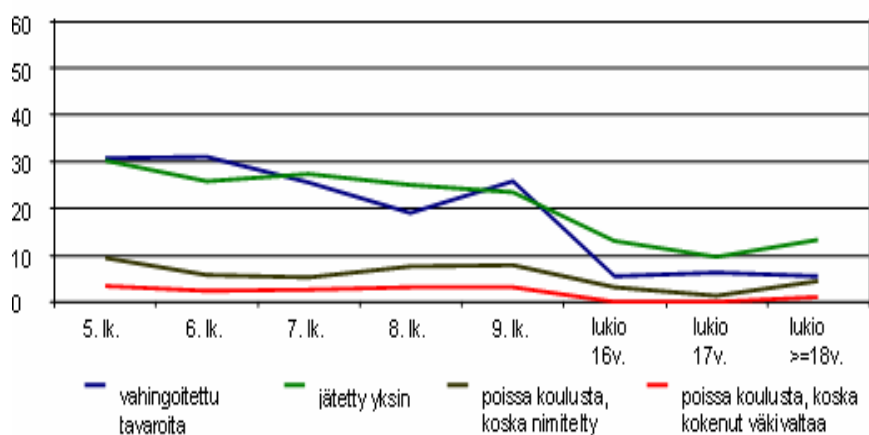
Kun kaikkia Järvenpään koululaisia tarkastellaan yhdessä, niin hieman useampi kuin neljä vastaajaa kymmenestä oli huolestunut ainakin vähän siitä, että joku läheinen käyttää liikaa alkoholia. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt vaikuttavan nuorten oman alkoholin käytön aloittamiseen.

Hieman useampi kuin neljä vastaajaa kymmenestä oli huolestuneita siitä, että jotkut heille läheiset henkilöt riitelevät äänekkäästi tai että joku heille läheinen ihminen haukkuu toista. Hieman useampi kuin kaksi vastaajaa kymmenestä oli huolestunut siitä, että joku heille läheinen ihminen lyö tai tönii toista, ja lähes kaksi vastaajaa kymmenestä oli huolestuneita, koska he itse joutuvat lyömisen tai tönimisen kohteeksi läheisen taholta.

Suurin pelko väkivallan uhriksi joutumiseksi on seitsemäsluokkalaisilla. Vanhemmat vastaajat olivat hieman enemmän huolissaan läheisten alkoholinkäytöstä kuin nuoremmat vastaajat. Vastaavasti nuoremmat olivat vanhempia vastaajia useammin huolissaan siitä, että joku läheinen lyö tai tönii heitä itseään.

Kyselyssä kartoitettiin myös eri tyyppistä uhriksi joutumista (kuvio 12). Runsas neljännes vastaajista ilmoitti, että jotakin heille kuuluvaa omaisuutta oli vahingoitettu tai piilotettu koulussa viimeisen 12 kuukauden aikana. Lukiolaisista viidelle prosentille oli tapahtunut näin. Neljännes kaikista vastaajista kertoi, että heidät oli koulussa jätetty yksin tai tehty naurunalaiseksi ainakin kerran. Lukiolaisista näin oli tehty yhdelle kymmenestä.

Kuvio 12. Koululaisten uhrikokemukset ja niiden vaikutukset

Erilaiset uhrikokemukset voivat ajaa viime kädessä koulusta poissaoloihin. Noin 3 % kaikista vastaajista ilmoitti olleensa pois koulusta viimeisen 12 kuukauden aikana siksi, että heitä oli pelottanut mennä kouluun, koska heitä oli tönitty, lyöty, potkittu tai heitä kohtaan oli oltu muuten väkivaltaisia.

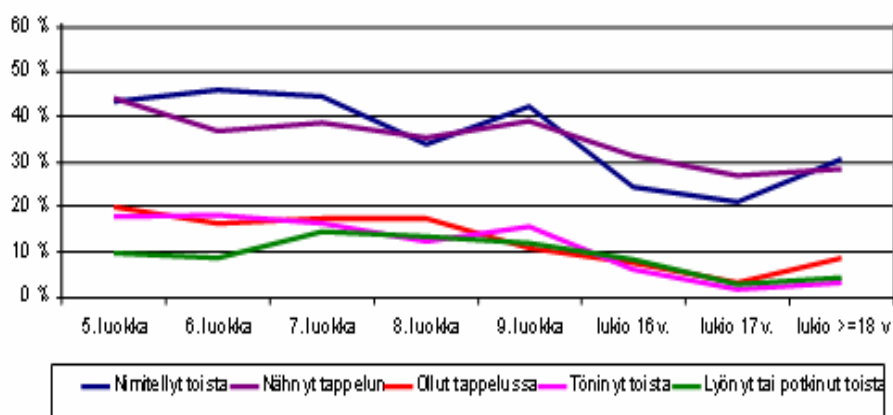
Viimeisen 12 kuukauden aikana vähän alle 10 % 5.-luokkalaisista, noin 5 % 6.- ja 7.-luokkalaisista ja noin 8 % 8.- ja 9.-luokkalaisista oli ollut poissa koulusta ainakin kerran siksi, että heitä oli pelottanut mennä kouluun, koska heitä oli nimitelty tai heille oli sanottu jotain ikävää. Lukiolaisista nimittelyn takia koulusta poissa oli ollut noin kolme prosenttia.

Kyselyssä kartoitettiin myös muualla kuin koulussa tapahtuneita kokemuksia. Lähes kaksi kymmenestä ala- ja yläkoulujen vastaajista ilmoitti, että heitä oli lyöty tai potkittu ainakin kerran viimeisen 12 kuukauden aikana. Lukiolaisista näin oli kokenut alle 10 % vastaajista. Tapahtumapaikoista ei kuitenkaan kysytty.

Vastaajilta tiedusteltiin myös sitä, kuinka usein he itse olivat osallisena nimittelyssä tai tönimisessä (kuvio 13). Lähes puolet alakoululaisista vastaajista ilmoitti nimittelleensä

toista ainakin kerran viimeisen 12 kuukauden aikana. Yläkoululaisista näin ilmoitti tehneensä noin 40 %. Ala- ja yläkoululaiset pojat ilmoittivat huomattavasti tyttöjä useammin tönineensä toista, olleensa tappelussa sekä lyöneensä ja potkineensa toista. Nimitte- lyn suhteen sukupuolten välillä ei ollut eroja.

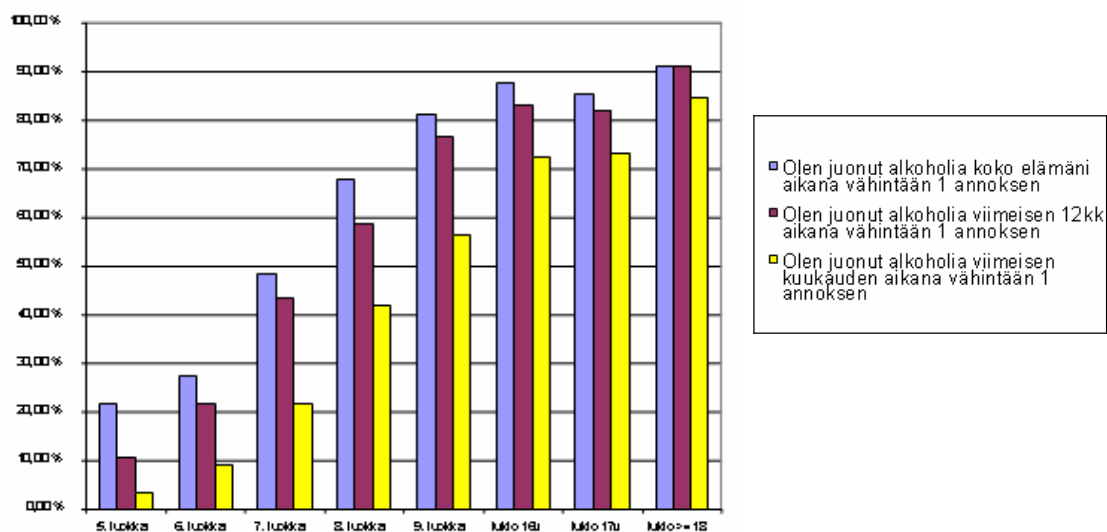
Kuvio 13. Koululaisten väkivallan teot ja -kokemukset

Tuoreen tutkimuksen mukaan lapset ja nuoret kokevat väkivaltaa enemmän kuin aikuiset. Joka viides peruskoululainen on joutunut pahoinpitelyn uhriksi viimeisen vuoden aikana. Usein tekijänä on toinen lapsi tai nuori (Ellonen ym., 2008). Turvallinen arki – koululaiskyselyn perusteella saatiin Järvenpäässäkin vastaavia tuloksia. Lisäksi lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa ei juurikaan ilmoiteta poliisille. Järvenpäässä vuoden 2005 aikana poliisiin tietoon tulleista rikoksista lapsia ja nuoria (alle 18-vuotiaita) kaikista uhreista oli vain 5 prosenttia (8 henkilöä).

Turvallinen arki – kyselyssä selvitettiin myös nuorten päihteiden käyttöä. Tämä perustui Tanskassa tehtyyn tutkimukseen, jonka tulosten mukaan päihteiden käyttö ja riskikäyttäytymisen eri muodot ovat yhteydessä toisiinsa. (Balvig ym., 2005). Myös Järvenpäässä havaittiin, että riskikäyttäytyminen lisääntyy ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa sekä yläkoulussa luokka-asteelta toiselle siirryttäessä. Näin tapahtuu sekä tupakoinnin että alkoholin käytön suhteen. Suurin hyppäys tapahtuu kuudennelta seitsemännelle siirryttäessä. Kun alakoululaisista vähintään yhden annoksen alkoholia koko elämänsä aikana kertoi nauttineensa yksi neljästä vastaajasta, niin yläkoulun seitsemäsluokkalaisista näin ilmoitti puolet. Kahdeksaluokkalaisista vähintään yhden annoksen alkoholia koko elämänsä aikana oli juonut jo seitsemän kymmenestä vastaajasta ja yhdeksäsluokkalaisista kahdeksan kymmenestä. Myös humalajuominen lisääntyy selvästi yläasteelle siirryttäessä (kuvio 14).

Kuvio 14. Koululaisten alkoholinkäyttö

Suhtautuminen päihteiden käyttöön muuntuu myönteisemmäksi iän myötä. Aineiston valossa ei tarvitse ihmetellä, miksi humalahakuinen suomalainen juomatapa säilyttää asemansa. Kun alakoululaisista vielä lähes kahdeksan kymmenestä oli sitä mieltä, että heidän ikäisten ei olisi lainkaan soveliasta juoda alkoholia bileissä tai kavereiden kanssa, niin yhdeksäsluokkalaisista näin ajatteli enää kaksi kymmenestä. Mitä enemmän vastaajilla oli ollut omia alkoholikokeiluja, sitä hyväksyttävämpänä he kokivat muiden nuorten juomisen.¹²

3.4.3 Alkuhaastattelut

Osana alkukartoitusta haastateltiin kaupungin toimijoita laaja-alaisen näkemyksen saamiseksi kaupungin ongelmakohteista. Haastatteluja käytiin kaupunginjohtajan, eri hallinto-osastojen johtajien, seurakunnan, ehkäisevän päihdetyön koordinaattorin, perhetukikeskuksen, asuntotoimen, asumisneuvojen, sosiaalitoimen, koulutoimen, nuorisotoimen ja terveystoimen edustajien sekä poliisin kanssa. Kaiken kaikkiaan tehtiin 14 kappaletta haastatteluja, joissa useissa oli mukana useampia henkilöitä.

Haastatteluissa kävi ilmi, että ongelmat tiivistyvät suurimmilta osin alkoholin humalakäyttöön. Tämä heijastui niin väkivaltaan julkisilla kuin väkivaltaan yksityisilläkin paikoilla. Poliisin haastatteluiden perusteella ongelmallisiksi alueiksi todettiin erityisesti keskustan alue sekä Jamppa. Tilanne sai vahvistuksen rikosilmoitustietojen analysoinnin aikana saaduista tuloksista. Keskustassa väkivallan syynä nähtiin olevan suuri ravintolatarjonta, Jampassa päihteet, mielenterveysongelmat ja työttömyys. Hyvät kokemukset vuonna 2004 käynnissä olleesta ravintolahankkeesta nostettiin useaan otteeseen esille ja näiden toimien toivottiin jatkuvan.

¹² Aineistoa on raportoitu tarkemmin Haasteen 2/2007 artikkelissa ”Järvenpää on turvallinen asuinpaikka”.

Terveyskeskusviranomaisten mukaan ongelmat jakautuivat useasti väkivaltaa kokevien nuorten miesten sekä lähisuhdeväkivaltaa kokevien naisten kesken, mutta myös pienten lasten vammat ja niiden alkuperä todettiin vakavaksi ongelmaksi. Lisäksi huoleksi nousi nuorten lisääntynyt riskikäyttäytyminen ja henkinen pahoinvointi.

Haastateltavat toivat usein esiin viranomaisten välisen yhteistyön tarpeen. Eräs haastatelluista Keski-Uudenmaan kihlakunnan poliisin edustajista kertoi seuraavan esimerkin Orimattilan pahoinpitelyrikollisuudesta:

”Poliisin tietoon tuli 53 % vähemmän pahoinpitelyitä kuin paikallisen terveystieteiden tietoon eli kato on suuri ja tieto kaikista teoista ei mennyt siellä poliisille asti. Tämä tulee siis huomata myös Järvenpäässä ja tässä hankkeessa tälle tulisi tehdä jotain.”

Kaikissa haastatteluissa nousi esille aikaisen puuttumisen tarve, mutta samanaikaisesti myös sen vaikeus. Toistuviin väkivallantekoihin ei projektin alkuvaiheessa koettu olevan puuttumiskeinoja. Haastateltavat toivatkin esille sen, että on ehdottoman tärkeää pohtia, miten nämä toistuvuudet saadaan loppumaan. Haastateltavat toivoivat kantavia toimintamalleja väkivallan tunnistamiseksi sekä pysyviä keinoja väkivallan vähentämiseksi.

4. Alatyöryhmien toimeksiannot ja arviointi

Pilottihankkeen alkukartoitushaastatteluissa tuotiin usein esiin huoli nuorten hyvinvoinnista. Etenkin Järvenpään yhteiskuntarakenteen (paljon nuoria perheitä ilman sukulaisten tukiverkostoja), puuttuva vanhemmuus sekä nuorten humalahakuinen juominen mainittiin useampaan kertaan. Turvallinen arki – koululaiskyselyn perusteella kuudes- ja seitsemäsluokkalaisten todettiin olevan se ikäryhmä, johon resurssien kohdentaminen tuottaisi suurimman hyödyn. Lapset ja nuoret nostettiin myös kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman painopisteeksi vuonna 2007.

Haastateltavat toivat esiin väkivallan ehkäisyn tärkeyden sekä pilottihankkeen yhteiset kosketuspinnat muiden Järvenpäässä toteutettavien projektien kanssa. Lisäksi tuotiin esille huoli ikäihmisiin kohdistuvasta väkivallasta ja heidän kokemastaan väkivallan pelosta. Painopiste ei ollut kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa, mutta haastattelujen perusteella asia päätettiin ottaa esille Järvenpäässä. Vaikka rikoksen uhriksi joutuminen iän myötä vähenee, väkivallan pelon on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu sitä vastoin kasvavan. Väkivallan pelko, oli se sitten tosiasioihin tai luuloihin perustuvaa, vaikuttaa niin ihmisen hyvinvointiin kuin käyttäytymiseenkin. Suomen ikääntyvän väestörakenteen vuoksi ongelman oletetaan lisääntyvän. Mm. Balvig (1990) ja Heiskanen (2002) ovat todenneet, että sosiaalinen eristyneisyys, tunne vaikutusmahdollisuuksien vähenemisestä sekä omasta haavoittuvuudesta ovat väkivallan pelkoa määrittäviä tekijöitä ja voivat myös lisätä jopa irrationaalista pelkoa. Naisten ovat yleensä selvästi enemmän huolissaan rikoksen kohteeksi joutumisesta kuin miehet.

Väkivallan uhrien auttaminen ja tukeminen sekä erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen oli kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman yhtenä tavoitteena. Tutkimusten valossa voidaan todeta, että väkivalta keskittyy useasti samoille henkilöille

(ks. esim. Farrel & Pease, 2001). Varsinkin läheisväkivallan uhriksi joutuneella on selkeästi kohonnut riski joutua uudelleen uhriksi. Toistuva uhriksi joutuminen tuottaa täten suuren osan väkivallasta. Parantamalla uhrien oikeusturvaa sekä laajentamalla avun ja tuen piiriä niin väkivallan uhrille kuin tekijällekin jatkuvan väkivallan kierre voidaan katkaista ja väkivallan kokonaismäärää vähentää.

Lopulliset toimenpiteet suunniteltiin siis kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman, Järvenpäässä tehdyn kartoituksen sekä kaupungin eri toimijoiden haastatteluiden pohjalta. Kansallista ohjelmaa ei lähdetty paikkakunnalla implementoimaan suoraan, vaan tarkoituksena oli tavoitella nimenomaan kumppanuuteen perustuvaa ”*joint action*” -tyyppistä toimintaa, jossa kansallisen ohjelman tavoitteet, periaatteet ja ideat muunnetaan paikalliseksi toiminnaksi paikallisiin olosuhteisiin sopiviksi ja vastaamaan paikallisia tarpeita. Lisäksi päällekkäisten hankkeiden välttäminen vaikutti painopisteiden valikoitumiseen. Näiden perusteella Järvenpäässä ohjausryhmä nosti esille ne ongelmakohdat, joihin erityisesti haluttiin kiinnitettävän huomiota.

Rikosilmoitustietojen perusteella keskustan alkoholilähtöinen väkivalta nousi selkeäksi ongelmaksi. Vuoden 2005 rikosilmoitustietojen perusteella todettiin, että pahoinpitelyt tapahtuivat yleisesti yöaikaan keskustassa ja ne tapahtuivat usein ravintoloissa ja ravintoloiden ulkopuolella. Myös alkoholiehtoinen kotiväkivalta nousi selkeäksi ongelmaksi. Alkoholiehtoiseen väkivallan vähentämiseen keskittyvä työryhmä lähestyi asiaa kokonaisvaltaisesti, mutta keskittyi myöhemmin vähentämään juuri keskustassa tapahtuvaa väkivaltaisuutta. Myöhemmässä vaiheessa ohjausryhmä perusti vielä uuden alatyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää kotihäilytyksiä ja keskittyä yksityisillä paikoilla, eli useimmiten kotona, tapahtuvaan väkivaltaan.

Kansallisen väkivallan vähentämishankkeen mukaisesti Järvenpäässä tapahtuvaan väkivaltaan pyrittiin ensisijaisesti puuttumaan ehkäisevillä toimilla ja tehostamalla viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Jäsenet alatyöryhmiin valittiin työnkuvan mukaan siten, että kaikissa ryhmissä oli toimijoita eri aloilta. Näin pyrittiin varmistamaan se, että mahdollisimman monen toimijan näkemys tulee esille työryhmän ehdotuksissa. Toisena motiivina oli moniammatillisen yhteistyön syventäminen Järvenpäässä.

Ohjausryhmän valitsemat toimenpiteet perustuivat kansallisessa väkivallan vähentämishajelmassa esitettyihin suosituksiin, joista poimittiin erityisesti Järvenpäättä palvelevat suositukset painopisteiksi. Kansallisessa ohjelmassa ehdotetut toimet kerättiin kaupungin yhteiseen seurantataulukkoon, johon alatyöryhmät täyttivät omaan vastuualueeseensa kuuluvat kohdat. Tätä seurantataulukkoa ja alatyöryhmien itsearviointia sekä raportointia hyväksikäyttäen pilotin aikana tehdyt toimenpiteet arviointineen on esitelty alla.

4.1 Lasten ja nuorten päihteiden käytön vähentäminen

Turvallinen Arki - koululaiskyselyn jatkotoimenpiteenä ohjausryhmä päätti, että nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavaa, Tanskassa kehitettyä Ringsted – malliin perustuvaa opetuskokonaisuutta kokeillaan Järvenpäässä. Opetusmateriaalilla pyritään väkivallan

vähentämishojelman suositusten mukaisesti nostamaan nuorten alkoholinkäytön kokeilu- ja aloitusikää sekä vahvistamaan nuorten sosioemotionaalista kehitystä ja ihmissuhde-, vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Lisäksi materiaalia voidaan käyttää kehittämään kodin ja koulun yhteistyötä ja vanhempien verkostoitumista. (Ks. myös Järvinen, 2007.)

Menetelmä pohjautuu huomioon, jonka mukaan lapsilla ja nuorilla on harhakäsityksiä muiden nuorten riskikäyttäytymisestä. (Balvig ym., 2005.) Ringsted-tutkijoiden mukaan tavalliset valistustoimet, jotka painottuvat korostamaan riskikäyttäytymisen vaaroja ja riskejä, eivät ole tehokkaita riskikäyttäytymisen vähentämisessä. Hankkeen tavoitteena on täten puuttua kouluikäisten nuorten liioiteltuihin käsityksiin toisten nuorten riskikäyttäytymisen määrästä ja tutkia, väheneekö itse riskikäyttäytyminen samalla kun siihen liittyviä harhakäsityksiä puretaan.

Lapset ja nuoret uskovat, että riskikäyttäytyminen on heidän vertaisryhmässään yleisempää kuin se todellisuudessa on. Mitä kauempana omasta elinympäristöstä vertaisryhmä sijaitsee, sitä yleisempää riskikäyttäytymisen oletetaan olevan. Tämän lisäksi lapset ja nuoret näkevät usein riskikäyttäytymisen positiivisena: se luo muun muassa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tuottaa välitöntä hyötyä. Riskikäyttäytymisen eri muodot, kuten tupakointi, alkoholin käyttö ja ilkivalta, korreloivat keskenään.

Balvigin, Holmbergin ja Sørensenin (2005) tutkimuksessa todettiin, että harhakäsitykset ruokkivat riskikäyttäytymistä, ja nuoret alkavat käyttäytyä samoin kuin he luulevat muidenkin käyttäytyvän, vaikka sellainen käytös olisi heidän omien ajatustensa vastaista. Riskikäyttäytymiseen liittyvän harhakäsityksen laajuudesta tulee itseään toteuttava kehä: alttius riskikäyttäytymiseen nousee, koska sen ajatellaan olevan sosiaalisten normien mukaista.

Tutkimuksessa todettiin, että riskikäyttäytymistä pystyttiin vähentämään samalla kun siihen liittyviä sosiaalisia harhakäsityksiä purettiin nuorten kanssa. Tämä tapahtui yksinkertaisella menetelmällä. Ensimmäisessä vaiheessa nuorille tehtiin kysely omasta tupakoinnista ja muista riskikäyttäytymisistä ja arviosta siitä, miten monen luokkatoverin tai muun oman ikäisen nuoren arvelee tupakoivan. Toisessa vaiheessa nuorille kerrottiin todelliset tulokset tällaisen käytöksen yleisyydestä. Kolmannessa vaiheessa nuorille toistettiin kysely omasta käyttäytymisestä ja käsityksistä muiden käyttäytymisestä.

Kohdistamalla interventio yhdenlaiseen riskikäyttäytymiseen pystyttiin vaikuttamaan myös muihin riskikäyttäytymisen muotoihin. Kokonaisuudessaan harhakäsitykset riskikäyttäytymisen suhteen vähentyivät kokeiluluokissa 44 prosenttia kontrolliryhmään verrattuna. Erityisesti alkoholin juomiseen liittyvät harhakäsitykset vähentyivät. Myös itse ilmoitettu riskikäyttäytyminen vähentyi kokeiluluokissa. Alkoholinkäyttö vähentyi 39 prosenttia. Rikollisuus puolittui. Osana arviointia Ringsted-tutkijat haastattelivat interventioluokkien opettajia, jotka totesivat esimerkiksi oppilaiden käytöksen rauhoittuneen. Tanskan Ringsted-hanke voitti Euroopan rikosentorjuntapalkinnon vuonna 2006 hankkeen innovatiivisuuden ja tuloksellisuuden takia. Järvenpäässä haluttiin kokeilla, miten menetelmä sopisi alkoholinkäytön vähentämiseen, kun Tanskassa painopiste oli ollut tupakoinnissa. (Ryynänen, 2007).

Ohjausryhmä kokosi alatyöryhmän¹³, jonka tehtäväksi tuli jatkotoimenpiteiden käytännön toteutus. Turvallinen arki – koululaiskyselyn tulosten pohjalta interventioiden kohderyhmäksi valittiin kuudes- ja seitsemäsluokkalaiset. Tärkeänä pidettiin tointen kohdentamista ala- ja yläkoulun nivelvaiheeseen. Koulujen edustajat totesivat terveystiedon opettajien olevan se ryhmä, jolle interventioiden toteutus parhaiten sopisi. Yleinen näkemys oli, että aineopettajat tuskin opettaisivat jotakin, joka ei kuulu opetussuunnitelmaan eikä heidän omaan oppiaineeseensa. Vaikuttavuuden selvittämiseksi tuloksia olisi pitänyt vertailla ennen ja jälkeen opetusmateriaalin käyttöönoton.

Toimet

Projektityöntekijä ja rikosentorjuntaneuvoston sihteeristö kokosivat yhdessä Nuorten Akatemian kanssa Luulot Pois -opetusmateriaalin, joka toteutettiin kaikille 7.-luokkalaisille syksyllä 2008. Menetelmä perustui Tanskassa implementoituun aineistoon, jonka Tanskan rikosentorjuntaneuvosto (DKR) oli suunnitellut.¹⁴ Sivistystoimen ehdotuksen mukaisesti ehdotetut toimet otettiin käyttöön kaikissa Järvenpään yläkouluissa syksyllä 2008. Opetusvastuu annettiin terveystiedon opettajille, jotka välittivät tulokset luokanvalvojille. Heidän tehtäväkseen jäi asian käsittely vanhempainillan yhteydessä. Oppimateriaali tuli lisätä osaksi opetusohjelmaa jo syksyllä 2008, mutta hankkeen loppuessa tätä ei ollut toteutettu.

Turvallinen Arki – koululaiskyselyn perusteella todettiin, että erilaiset riskikäyttäytymisen muodot lisääntyvät selvästi alakoulusta yläkouluun sekä yläkoulussa luokka-asteelta toiselle siirryttäessä. Tämä tapahtuu sekä pinnaamisen, tupakoinnin että päihdeiden käytön suhteen. Toimia siirtymävaiheen helpottamiseksi kuudesluokkalaisille ei alatyöryhmässä kuitenkaan tehty. Useissa ohjausryhmän kokouksissa todettiin erityisesti poliisin ja ennaltaehkäisyn näkökulmasta, että painopiste olisi voitu laittaa kuudesluokkalaisiin. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että vanhempien lisäksi mukaan olisi otettu esimerkiksi seurakunnan, järjestöjen ja nuorisotoimen edustajia. Työryhmän itsearvioinnissa kuitenkin todettiin, ettei koulutyöryhmällä ollut selkeitä yhtymäkohtia hankkeen muihin työryhmiin eikä se täten kokenut yhteistyötä muiden alatyöryhmien kanssa tarpeelliseksi.

Tulokset

Järvenpäässä Luulot Pois -opetusmateriaali toteutettiin syys-lokakuun 2008 aikana kaikille 7.-luokkalaisille kaikilla kolmella yläasteella; Koivusaaren koulussa, Kartanon koulussa ja Järvenpään yhteiskoulussa. Opetuksesta vastasivat terveystiedon opettajat, jotka välittivät saadun materiaalin oppilaiden luokanvalvojille. Luokanvalvojan tuli esitellä tulokset vanhemmille syksyn ensimmäisessä luokanvalvoajakokouksessa. Kartanon koulun vanhempainillassa ei asiaa ehditty esittelemään lainkaan ja muissa kouluissa materiaalin läpikäynti oli vajavaista ajanpuutteen vuoksi. Järvenpään yhteiskoulussa materiaalin kävi esittelemässä Nuorten Akatemian edustaja Kaisa Pietilä yhdessä pro-

¹³ Ohjausryhmän nimeämä alatyöryhmä toimi useammassa erilaisessa kokoonpanossa vuosina 2006–2008 riippuen siitä, toteutettiinko toimia ala- vai yläkouluilla vai molemmilla yhtä aikaa. Jäsenenä oli niin sosiaali- ja terveystoimen edustajia, rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöä kuin koulujen henkilöstöäkin. Alatyöryhmän puheenjohtajana toimi syksystä 2007 lähtien opetuspäällikkö Seppo Rantanen.

¹⁴ Materiaalin tanskalainen alkuperäinen versio löytyy osoitteesta http://www.dkr.dk/ftp_files/WEBDOX/PDF/dkr_mat_084.pdf

jektikoordinaattori Erika Uotilan kanssa. Kartanossa yhden valvontaluokan kohdalla asiasta keskusteltiin lyhyesti ja keskustelun tuloksena huoltajat halusivat kokoontua keskustelemaan yhteisistä pelisäännöistä. Kokoontuminen toteutui marraskuun alussa ja kokoontumisia jatketaan kevätlukukaudella.

Tuloksista ilmeni, että suurin osa 7.-luokkalaisista ei ole koskaan juonut alkoholia tai on maistanut alkoholia kerran tai pari. Vastauksista myös ilmeni, ettei kukaan seitsemäsluokkalainen juo itseään tosi humalaan kuukausittain.

Oppilaiden arviot oman paikkakunnan 9.-luokkalaisten alkoholinkäytöstä menivät noin 10–20 % yli todellisuuden, helsinkiläisten prosenttiluvut olivat 50–60 % eli reippaasti yli todellisuuden. Kaikkien koulujen seitsemäsluokkalaisilla oli harhakäsityksiä siitä, että muut ikätoverit juovat enemmän alkoholia kuin he itse. Nuorten Akatemian tekemän valtakunnallisen yhteenvedon mukaan 7.-luokkalaiset arvioivat, että omassa luokassa 5,8 % oppilaista käyttää alkoholia humaltumiseen asti kuukausittain. Kouluterveyskyselyn mukaan todellinen luku on 1,7 %. Vastaavasti oman maakunnan 9.-luokkalaisista 32 % arveltiin käyttävän alkoholia, kun todellinen luku on 20,8 %. Helsingin 9.-luokkalaisista 46,9 % arveltiin käyttävän alkoholia. Todellinen prosenttiluku on 23. (Pietilä, 2009).

Arviointi

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota opetusmateriaaliin, sen vastaanottoon ja käyttöön sekä työryhmän toimintaan.

Opetusmateriaalin vastaanotto oli koululaisten keskuudessa ristiriitaista. Osa oppilaista koki diagrammien värittelemisen lapselliseksi. Enemmän hyötyä oli prosenttilukujen tarkastelusta ja niiden pohjalta käydyistä keskusteluista. Oppilaat olivat kuitenkin erittäin kiinnostuneita luokkakohtaisista alkoholikyselyn tuloksista ja siitä, miten muut ikätoverit käyttävät alkoholia.

Opettajat antoivat opetusmateriaalista ja sen toteutuksen ajankohdasta ristiriitaista palautetta. Opettajat arvioivat ongelmalliseksi sen, etteivät oppilaat kovin hyvin vielä tunne toisiaan, joten ryhmätyö ei sujunut ongelmitta. Opettajat eivät osanneet ottaa kantaa siihen, kuinka paljon ryhmätyöt auttoivat tutustumisessa ja luokkahengen parantamisessa. Toisaalta ajankohta (seitsemännen luokan syksy) hankkeen toteuttamiselle koettiin hyväksi, koska siirtymävaihe alakoulun puolelta yläkoulun puolelle on otollista aikaa vaikuttaa seiskaluokkalaisten alkoholinkäyttöön. Opettajien toivomuksena oli, että jatkossa asioita pyrittäisiin tiivistämään niin, ettei ohjelman läpiviemiseen menisi niin monta tuntia.

Palautteessa todettiin, että Luulot Pois -materiaalin tuloksien esittäminen on parempi toteuttaa muuna ajankohtana kuin seitsemännen luokan ensimmäisessä vanhempainillassa. Ensimmäisessä vanhempainillassa on paljon tärkeitä asioita, joita opettajien täytyy käydä läpi vanhempien kanssa koulunkäyntiin liittyen ja aikaa on rajoitetusti. Positiiviseksi nähtiin kuitenkin se, että hankkeen tulokset esitettiin luokkakohtaisesti luokkanvalvojien johdolla. Opettajat arvioivat, että vanhemmat tuskin keskustelevat aiheesta avoimesti isossa auditoriossa.

Ryhmätyöt ja lopputuotokset olivat kaikkien ryhmien osalta samanlaiset. Opettajat toivoivatkin enemmän vapautta oppilaille ryhmittöihin. Mukaan voisi liittää myös pienen porkkanan oppilaille. Luokan paras työ voitaisiin valita ja esitellä vanhemmille ja laittaa koulun käytäville esille. Opettajat totesivat palautteessaan, että ryhmät tekivät tuotoksiin hyvin eri tahtiin ja toivoivat lisätehtäviä alkoholiin liittyen. Palautteessa pyydettiin myös luokan yhteiseen sopimukseen paikkaa huoltajan allekirjoitukselle. Suurimmaksi puutteeksi opettajat nimesivät informaation puutteen ennen hankkeen aloittamista. Paras vaihtoehto olisi koulutuspäivä ennen hankkeen aloittamista muiden terveystiedonopettajien kanssa.

Lisäksi todettiin, että seitsemäsluokkalaisten on vaikea hahmottaa sosiaalisen harhakäsitkksen syntymistä ja sen ehkäisemistä. Parannusehdotuksena opettajat ehdottivat eksplisiittisempää esimerkkiä siitä, miten sosiaaliset harhakäsitkset syntyvät. Hyväksi todettiin esimerkiksi lyhyt video nuorista, jossa nuoret kehuvat ja liioittelevat omaa juomistaan ja alkoholinkäyttöään. Tällä tavalla vedottaisiin nuorten tunteisiin ja tuotaisiin esille se, miltä liioittelu näyttää todellisuudessa.

Ongelmaksi koettiin jatkon toteuttaminen ja tuloksien toteaminen. Luulot pois -hankkeen tavoitteena oli vaikuttaa nuorten alkoholinkäyttöön ja muuhun riskikäyttäytymiseen (esim. tupakointi, huumeiden käyttö ja ilkivalta). Nuorten Akatemialla on suunnitteilla toistaa alkoholikysely, jolla kerätään tietoa siitä, vähenevätkö harhakäsitkset ja itseilmoitettu alkoholinkäyttö. Nuorten Akatemia on sitoutunut projektiin kolmeksi vuodeksi. Järvenpäässä materiaalin vaikutuksen toteamiseksi voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää kouluterveyskyselyiden tilastoja, joita arvioimaan esitettiin esimerkiksi opetustoimea, mutta varsinaisia päätöksiä ei ollut tehty hankkeen päättyessä. Arvioinnin toteuttaminen jää Järvenpään kaupungin harkintaan. Vaihtoehtoisesti terveystiedon opettajat voisivat toistaa lyhyen kyselyn ja palata teemaan oppilaiden kanssa keskustellen tuloksista ja harhan purkautumisen pysyvyydestä esimerkiksi kevätlukukaudella.

Työryhmän toiminnasta voidaan todeta, että se kokoontui ainoastaan neljä kertaa vuosien 2006–2008 aikana. Työryhmän opettajajäsenet vaihtuivat ja ongelmia ilmeni osallistujien motivoinnin ja kokouksiin osallistumisen kanssa. Materiaalista saadun palautteen perusteella opettajien motivoiminen toimintaan ei onnistunut toivotulla tavalla. Palautteen mukaan Järvenpäässä opettajat eivät olleet erityisen innostuneita ottamaan opetusmateriaalia käyttöön eivätkä esittelemään sitä oppilaiden vanhemmille. Palautteen keränneen opettajan mukaan:

”Kommentit olivat hyvin negatiivisia. Luokanvalvojille ei ole tullut mitään tietoa hankkeesta, paitsi hankkeen lopuksi iso nippu oppilaiden töitä ja materiaaleja ja yhteenvetoja. Luokanvalvojen tiedotus ontui pahasti.” (Haastattelu 4.11.2008)

Itsenäisesti mukaan ilmoittautuneiden koulujen opettajat näyttivät sen sijaan olevan tyytyväisempiä oppimateriaaliin ja arvioivat myös oppilaiden hyötyneen siitä enemmän.

4.2 Ikäihmisten turvallisuuden parantaminen

Ikäihmisten kokema väkivalta ja väkivallan pelko nostettiin alkukartoituksen haastattelussa yhdeksi painopisteeksi. Tämän seurauksena ohjausryhmä perusti ikäihmisten turvallisuutta selvittävän työryhmän¹⁵, jonka tehtäväksi tuli kirjata vanhusten turvallisuuteen liittyvät tavoitteet, selvittää esteet avun hakemiselle ja saamiselle sekä raportoida vanhusten kokemat uhkat Järvenpäässä. Työryhmä rajasi turvallisuus-teeman ikäihmiisiin kohdistuvaan väkivaltaan asuin – ja elinympäristössä. Hoitolaitoksissa ja – kodeissa tapahtuva sairaudesta johtuva väkivalta rajattiin pois.

Toimet

Työryhmä aloitti työnsä keräämällä olemassa olevaa tietoa ikäihmiisiin kohdistuvasta väkivallasta. Yleisesti todettiin, että ikäihmisten kanssa työskentelevien tietoon tulee erittäin vähän tilanteita, joissa ikäihminen on joutunut väkivallan kohteeksi. Todettiin, että ikäihmiisiin kohdistuvaa väkivaltaa ilmenee niin ikäihmisen kotona kuin sairaudesta johtuvana hoitolaitoksissa ja – kodeissa. Hoitokodeissa ja – laitoksissa hoitajat osaavat tunnistaa sairaudesta johtuvan väkivallan tilanteet ja hoitotyön keinoin hoitaa ne. Työryhmä päätti, että vaara- ja uhkatilanteet kirjataan ja käydään läpi yksikössä. Näiden pohjalta tuotettiin kehittämissuhteet ja uusi prosessiin perustuva toimintamalli. Työryhmä kokosi yhteen aikaisempia selvityksiä Järvenpäästä. Näihin kuuluivat Jampan asukasyhdistyksen hallinnoima Jennit ja Jussit – projekti 2005, ennakoivien kotikäyntien yhteydessä tehdyt haastattelut 2006 sekä rikosylikomisario Yrjö Suhosen haastattelu 2006.

Aikaisempien tutkimusten lisäksi työryhmä lähetti koti- ja laitoshoidon toimintayksiköille maaliskuussa 2007 kyselyn, jolla kartoitettiin ikäihmiisiin kohdistuvan väkivallan tilanteita, sitä miten tilanteet hoidetaan ja mitä kehittämissuhteita yksiköillä on. Yksiköt kokosivat yhdyshenkilön välityksellä kuvauksia ikäihmiisiin kohdistuneista väkivaltatilanteista. Kyselyyn osallistui myös rikosuhripäivystyksen työntekijä.

Jatkotoimena päätettiin, että alatyöryhmä selvittää, millaista työvälinettä väkivallan puheeksi ottamiseen voitaisiin käyttää sekä selvittää toistuvaa väkivaltaa koskevien kysymysten esittämistä. Lisäksi työryhmän tuli kartoittaa koulutuksen tarve, mahdollinen aikataulu, toteuttajataho sekä toimet, joilla ikäihmisten turvallisuuden tunnetta sekä Järvenpään keskustan viihtyvyyttä eri ikäryhmille voitaisiin parantaa.

Työryhmä kokosi toimintaohjeet ikäihmiisiin kohdistuvaan väkivaltaan vastaamiseksi. Työryhmä myös lisäsi henkilökunnan koulutusta vastaamaan puheeksi ottamisen ja väkivaltaan puuttumisen haasteita. Vanhusneuvola ja palveluohjaajat työstivät kevään 2008 aikana kaavakkeen, jota työntekijät voivat käyttää väkivallan tunnistamisen ja puheeksi ottamisen apuna. Työskentelyssä hyödynnetään Huolen puheeksi ottamismallia (Eriksson & Arnkil, 2005). Toisen palveluohjaajan työpanoksesta osa kohdennet-

¹⁵ Työryhmän puheenjohtajana toimi osastopäällikkö Helena Venetvaara-Nurmi ja muina jäseninä olivat palveluohjaaja Päivi Mänkärä, asumispalvelujohtaja Eeva Laine ja lähihoitaja Tiina Siira. Lisäksi alatyöryhmässä olivat mukana projektikoordinaattorit Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila sekä Saija Järvinen rikosentorjuntaneuvostosta.

tiin maaliskuusta 2008 alkaen vanhussosiaalityöhön ja terveyskeskuksen osastojen käyttöön. Lisäksi palveluohjaajat laativat työryhmän kanssa yhteistyössä toimintamallin työntekijöille väkivaltaa kohdanneen vanhuksen tilanteeseen puuttumiseksi.

Vanhusten turvakotiyhdistys ry:n tekemää opasta hyväksikäyttäen työryhmä kokosi Järvenpään toimijoita palvelevan oppaan. Koulutustarvekysely toteutettiin JET 5-lopputyönä osaamiskartoituksen yhteydessä koti- ja laitoshoidon hoitohenkilöstölle syksyllä 2007. Tässä kyselyssä ei tullut ilmi koulutustarvetta vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta. Yksiköiden esimiehille annettiin tehtäväksi suorittaa kohdennettu kysely keväällä 2008. Esille nousi tarve koulutukseen, joka auttaa työntekijöitä tunnistamaan läheisväkivaltaa kohdanneen vanhuksen ja joka antaa valmiuksia auttamiseen. Koulutus toteutetaan vuonna 2009 osana koti- ja laitoshoidon koulutus suunnitelmaa. Lisäksi kaksi palveluohjaajaa osallistui marraskuussa 2008 yhden päivän koulutuksen, jonka aiheena oli ”Ikääntyneiden naisten kaltoinkohtelu – tunnista ja toimi”.

Työryhmä myös nimesi koti- ja laitoshoidosta yhteyshenkilön, jonka tehtäväksi annettiin yhteistyön jatkaminen eläkeläisyhdistyksen neuvottelukunnan kanssa ja suunnitella yhteisiä tapahtumia ikäihmisten keskustan alueeseen kohdentuvien pelkojen hälventämiseksi. Tämä perustui huomioon siitä, että sosiaalinen eristyneisyys luo helposti pelkoa ja turvattomuuden tunteita (Balvig, 1990). Työryhmä valmisteli tapahtumaa yhteistyössä muiden toimialojen, oppilaitosten ja järjestöjen kanssa. Tapahtuma on suunnitella toteuttaa keväällä 2009.

Tulokset

Ikäihmisten turvallisuuteen keskittyvä työryhmä raportoi keräämiänsä aikaisempien tutkimusten tuloksia. Jennit ja Jussit -projektissa haastateltiin syksyllä 2005 90 henkilöä, joista naisia oli 59 ja miehiä 31. Haastatteluun valittiin kaksi ikäryhmää: vuonna 1926 syntyneitä oli 68 ja vuonna 1930 syntyneitä 22 henkilöä. Vastanneista 3 henkilöä, eli noin 3 % pelkäsi turvallisuutensa puolesta kotona ja 20 henkilöä eli noin 22 % pelkäsi turvallisuutensa puolesta kodin ulkopuolella. Kyselyssä ei tarkemmin selvitetty missä haastateltavat itse asuivat tai millä alueilla he erityisesti tuntevat olonsa turvattomaksi.

Ennakoivien kotikäyntien yhteydessä tehtyyn selvitykseen osallistui 62 78-vuotiasta henkilöä, joista 68 % oli naisia ja 32 % miehiä. Lähes kaikki haastatellut kokivat olonsa turvalliseksi kotona. Vain yksi vastanneista koki turvattomuutta. Syynä tähän oli, että asuintalon rappukäytävässä liikkui pelottavaksi koettua väkeä. Valtaosa (95 %) koki myös kodin ulkopuolella olonsa turvalliseksi. Muutama ei kokenut oloaan turvalliseksi kodin ulkopuolella ulkona illalla, yöllä tai yksin. Myös aseman lähellä liikkuvaa porukkaa ja naapureita pelättiin.

Rikosylikomisario Yrjö Suhosen haastattelusta nousi esiin ikäihmisiin kohdistuvan väkivallan vähäinen ilmituleminen poliisille.

Arviointi

Aikaisempien tutkimusten sekä tehtyjen haastattelujen perusteella työryhmä totesi seuraavien ominaisuuksien olevan tyypillisiä ikäihmisiin kohdistuvalle väkivallalle: väkivallan kohteeksi joutuva on iäkäs nainen, tekijä on äitinsä kanssa asuva aikuinen alkoholisoitunut poika, tekijä on työtön ja iäkkäältä äidiltä pyydetään rahaa toistuvasti.

Työryhmän yhteenvedona todettiin, että ikäihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa tulee viranomaisten tietoon vähän ja tapaukset ovat yksittäisiä. Lisäksi ikäihmisiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen on vaikeaa. Työryhmä totesi, että yhteistyötä eri tahojen kanssa on tarvetta tiivistää, ongelmasta tiedottamista tulee lisätä, koulutusta tulee päivittää ja syrjäytymistä ehkäistä. Lisäksi, koska yksinasuvien suhteellinen osuus Järvenpäässä on suurempi kuin Keravalla ja Tuusulassa, tulee heidän väkivallan pelkonsa ja turvattomuuden tunteensa ottaa erityisesti huomioon.

Työryhmän jäsenet kokoontuivat vuonna 2007 kolmeen otteeseen ja vuonna 2008 kerran. Osallistuminen kokouksiin oli aktiivista.

4.3 Väkivallan uhrin jatko-ohjauksen kehittäminen

Väkivallan uhrin jatko-ohjaus ja uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäiseminen oli yksi kansallisen väkivallan vähentämisen tärkeimmistä tavoitteista. Järvenpäässä asiaan paneutuvan työryhmän¹⁶ tehtäväksi tuli tuottaa prosessi-/palveluketjukuvaukset väkivallan uhreille sekä selvittää paikallisten palveluiden saatavuus ja käyttöaste. Työryhmä sai jaotella väkivallan uhrin parhaaksi katsomallaan tavalla esim. lapset, lähisuhdeväkivallan uhrin jne. Lisäksi työryhmän tuli selvittää henkilöstön lisäkoulutuksen tarve väkivallan tunnistamiseksi ja puheeksi ottamiseksi sekä kehittää yhteistyötä poliisin kanssa.

Ensimmäisen toimeksiannon aikana alatyöryhmässä todettiin, että väkivallan uhri on usein henkisesti niin voimaton, ettei itse jaksakaan eikä uskalla ottaa yhteyttä tahoihin, jotka voisivat olla avuksi jatko-ohjauksessa. Näin asia jää usein kesken tai kokonaan hoitamatta ja uusiutumisen riski näin ollen lisääntyy. Jatkohoidon puutteellisuus ja hajanaisuus koettiin ongelmallisena.

Toimet

Työryhmä laati palveluketjukuvauksia sekä ohjeita väkivallan uhrien kohtaamiseen. Ohjeet julkaistiin kaupungin sisäisellä internetsivulla.

Ohjeet koottiin seuraaviin tilanteisiin:

¹⁶ Työryhmän puheenjohtajana toimi Järvenpään terveyskeskuksen lääkäri Riitta Karppi. Muut jäsenet olivat terveydenhoitaja Terttu Hovi, johtava sosiaalityöntekijä Nina Kajaslampi, osastonhoitaja Minna Karjalainen, diakonit Marja Kosonen ja Marja Noso Järvenpään seurakunnasta, päivähoiton edustaja Paula Turtio, osastonhoitaja Leena Rauhala, Saija Järvinen rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä sekä projektikoordinaattorit Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila. Alatyöryhmä kuuli kokouksissaan myös Tuija Hellsteniä rikosuhripäivystyksestä.

- ohje päivähoidolle pahoinpitely- tai seksuaalirikosepäilyssä
- ohje kouluille pahoinpitely- tai seksuaalirikosepäilyssä
- ohje neuvolaan pahoinpitely- tai seksuaalirikosepäilyssä
- lapsi väkivallan uhrina asiakasohje
- väkivallan uhriksi joutunut aikuinen ensiavussa
- väkivallan uhriksi joutunut lapsi ensiavussa.

Lisäksi kesäkuussa 2006 Järvenpäässä järjestettiin koulutus nk. pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeen (PAKE) käytöstä sekä parisuhdeväkivallasta ilmiönä¹⁷. PAKE-lomakkeeseen kirjataan potilaan vammat ja muut pahoinpitelytiedot aikaisempaa tarkemmin. Tämän tarkoituksena on parantaa potilaan oikeusturvaa, ja samassa yhteydessä potilaan suostumuksella asia viedään poliisin tutkittavaksi. Näin potilas pyritään ohjaamaan avun ja tuen piiriin, mikä auttaisi uhria pääsemään eroon ehkä pitkittyneestäkin väkivallasta. Lisäksi pahoinpitelystä epäilty voidaan hänen suostumuksellaan ohjata väkivallan katkaisuojelmaan.

Lomake otettiin käyttöön Järvenpään terveyskeskuksen ensiavussa koulutuksen jälkeen syksyllä 2006. Lomakkeiden tiedot analysoitiin kahden vuoden ajalta. Näitä tietoja hyödynnettiin alatyöryhmän toimeksiantojen kehittämisessä. Lisäksi Järvenpäässä otettiin käyttöön väkivallan seulontakysely, jonka perusteella väkivallan uhriksi joutuneita voidaan paremmin tunnistaa.¹⁸

Seulontakyselyn seurantajakson aikana marraskuussa 2007 väkivaltatapauksia tuli Järvenpäässä esiin 75 kappaletta. Väkivaltaa tunnistettiin aktiivisesti. Tapauksia tuli esiin etenkin neuvoloissa sekä koulujen ja terveyskeskusten kautta. Suurimmassa osassa tapauksia kyseessä oli väkivallan uhri, useimmiten nainen. Väkivallan tekijöitä tunnistettiin harvemmin. Suuri osa esiin tulleesta väkivallasta oli fyysistä väkivaltaa. Henkistä tai taloudellista väkivaltaa tunnistettiin tai tunnustettiin harvoin. Neuvolan henkilökunta piti pilotointia positiivisena asiana, sillä tapauksia tuli esille normaalia enemmän ja näin ollen myös jatko-ohjausta kehitettiin uhrien tarpeita vastaavaksi.

Moniammatillisen yhteistyön varmistamiseksi kaikkien toimijoiden kesken järjestettiin täydennyskoulutusta yhteistyöseminaarin muodossa tammikuussa 2009. Hankkeen päättyessä projektikoordinaattori kokosi lisäksi väkivallan uhreille kohdennetun oppaan¹⁹, johon kaikki Järvenpään auttajatahot koottiin yhteen. Yhteistyön helpottamiseksi Järvenpään toimijoiden tiedot koottiin lisäksi yhteen viranomaisyhteydenpitoa varten. Yhteistyöseminaarista toivottiin syntyvän vuosittainen ja seuraavan vuoden kokousjärjestelystä lupautui huolehtimaan turvallisuusyhteyshenkilö Nina Kajaslampi.

¹⁷ Koulutukseen osallistui sekä terveyskeskuksen että poliisin henkilöstöä. Koulutuksen vetäjänä toimi Malmin-mallin sekä PAKE-lomakkeen kehittäjä Tanja Ekholm.

¹⁸ Lisää seulontakyselystä kappaleessa 2.2.4

¹⁹ Oppaan rahoitukseen osallistui Järvenpään kaupungin lisäksi Järvenpään seurakunta ja Järvenpään Lions Clubit, jotka haastoivat mukaan myös Järvenpään yrittäjät. Oppaan taiton teki Sissy Oy ja opas painatettiin Hämeen kirjapainossa

Tulokset

Järvenpään terveyskeskuksen ensiavussa käyttöön otetun PAKE-lomakkeen tiedot analysoitiin ajalta 22.9.2006–26.9.2008. Täytettyjä ja analysoituja lomakkeita tuolta ajalta oli ensimmäisen seurantavuoden aikana yhteensä 77, joista yksi ei liittynyt pahoinpitelyyn. Analyysiin otettiin mukaan 76 lomaketta ja tiedot syötettiin SPSS tilasto-ohjelmaan. Toisena seurantavuotena täytettyjä ja analysoituja lomakkeita oli 67.

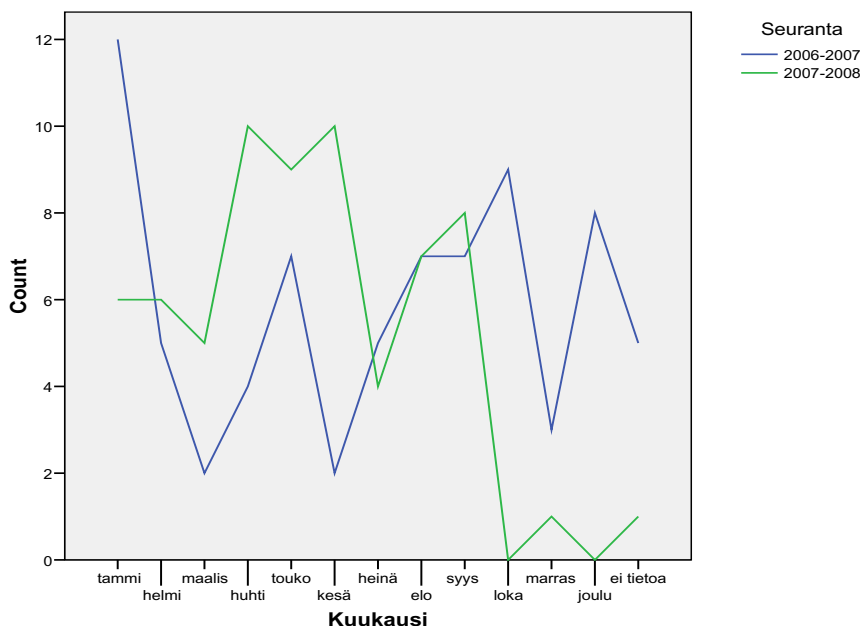
Analyysia ja arviointia vaikeutti se, että suurin osa lomakkeista oli puutteellisesti täytettyjä. Lisäksi käytössä on ollut kahdenlaista lomaketta. Lomakkeeseen lisättiin myöhemmin myös rikosuhripäivystyksen yhteystiedot.

Toiseksi arviointia ja tilastointia vaikeutti se, että aivan kaikista Järvenpäässä väkivaltaa kokeneista ei ole voitu täyttää PAKE-lomaketta, sillä osa Järvenpään väkivaltapotilaista hoidetaan Hyvinkäällä (kello 22.00–8.00 välisenä aikana). Koska Järvenpään terveyskeskuksen ensiapu ei ole avoinna öisin ja poliisin tietojen mukaan suurin osa pahoinpitelyistä ajoittuu juuri viikonloppuöihin, voidaan olettaa, että useita järvenpääläisiä käy Hyvinkään päivystyksessä hoidattamassa pahoinpitelyistä aiheutuvia vammoja. Näiden järvenpääläisten lukumäärää ei pystytty selvittämään, sillä Hyvinkäällä ei ole erillistä seuranta väkivallan uhreille.

Kolmantena ongelmana oli se, että osa PAKE-lomakkeista oli välitetty tutkintapyynnön perusteella poliisille ja osa siirretty arkistoon. Tämän vuoksi täytettyjen ja kerättyjen lomakkeiden määrä ei täydellisesti kuvasta todellista hoitoa vaatineiden väkivallan uhrien määrää Järvenpäässä. Kuvioista 15 käy ilmi, että täytettyjen PAKE-lomakkeiden kuukausittaisten määrien jakautuminen on ollut summittaista. Tätä voi osaltaan selittää myös se, että kaikista väkivallan uhreista ei ole täytetty PAKE-lomaketta. Tätä oletusta tukee huomio, että ensimmäistä seurantavuotta seuranneena kuukautena lomakkeita ei ole täytetty lainkaan (lokakuu 2007). Poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa ei sitä vastoin ole tämän kuukauden suhteen poikkeamaa. Tämä huomio herättää kysymyksiä PAKE – lomakkeen käyttöön sitoutumisesta ja toimien jatkuvuudesta pilotin loputtua.

Kuvioista 15 käy ilmi tapausten jakautuminen kuukausittain. Tutkimuskausi alkoi syyskuun lopulla ja päättyi seuraavan vuoden syyskuuhun.

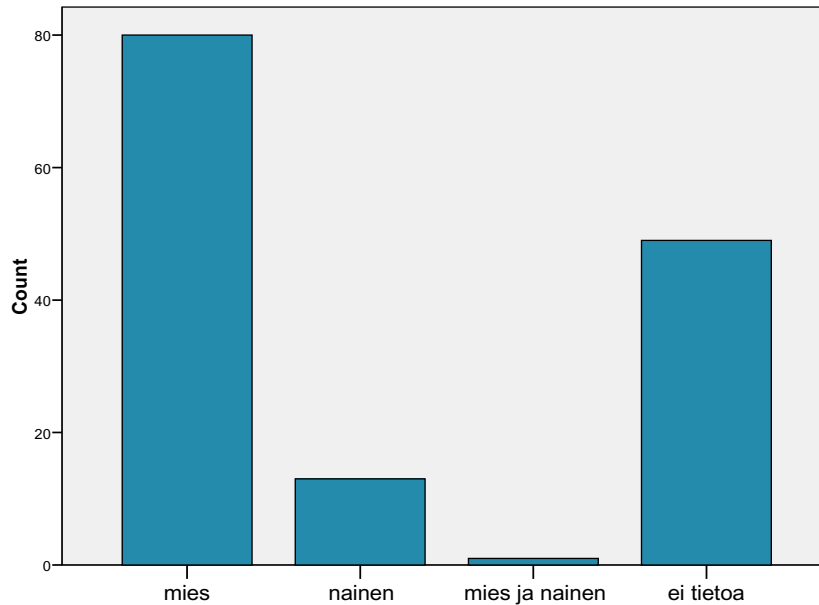
Kuvio 15. Täytetyt PAKE -lomakkeet

Osana lomakkeen täyttöä väkivallan uhrista tulee ottaa valokuvat. Valokuvat selventävät myös oikeudessa uhrin vammoja. Valokuvaaminen ei ollut Järvenpään terveyskeskuksessa mahdollista projektin alkuvaiheessa kameran puuttumisen vuoksi. Ensimmäisen seurantavuoden aikana vain yhdessä tapauksessa uhrista oli otettu valokuvat. Toisena seurantavuotena kuvia otettiin 18 tapauksessa.

Poliisin rikosilmoitustietojen mukaan vain 30 % väkivallan uhreista on naisia. Ero poliisin tietoon tulleen ja terveyskeskuksen ensiavussa ilmi tulleen väkivallan välillä on suuri. Naisten uhriksi joutuminen ja etenkin heidän kotona kokemansa väkivallan määrä nousi voimakkaasti esiin PAKE-lomakkeista, sillä puolet täytettyjen lomakkeiden uhreista oli naisia. Malmin sairaalan päivystyspoliklinikalla toteutetussa selvityksessä naisten osuus väkivallan uhreista oli selvästi pienempi kuin Järvenpäässä, sillä vain vajaa kolmannes uhreista oli naisia (Perttu, 2003). Tätä eroa Järvenpään ja Malmin välillä selittänee osaltaan Järvenpään ensiavun sulkeutuminen kello 22.00. Poliisin tietojen mukaan suurin osa miesuhreista joutuu väkivallan uhriksi juuri viikonloppuöisin ja käy oletettavasti hoidattamassa vammansa Hyvinkään ensiavussa.

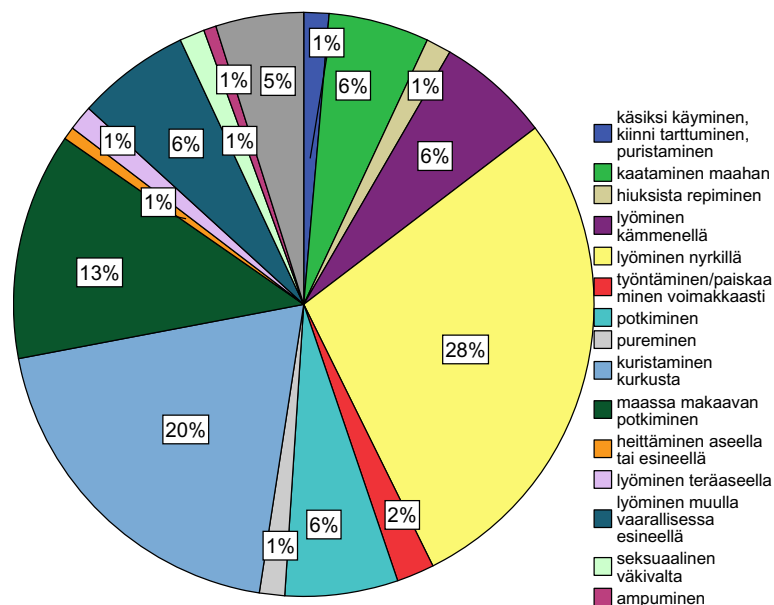
Järvenpään ensiavussa esiin tulleissa tapauksissa yleisin väkivallan tapahtumapaikka oli uhrin oma koti tai muu asunto. Toiseksi yleisin tapahtumapaikka oli jokin yleinen paikka, kuten puisto tai ravintolan edusta. Miehet joutuivat väkivallan uhreiksi julkisilla paikoilla ja naiset kotonaan tai jossakin muussa asunnossa. Kun uhrina oli nainen, oli tapahtumapaikkana yksityinen 74 prosentissa tapauksista, ravintola 6 prosentissa ja muu yleinen paikka 20 prosentissa tapauksista. Kun uhrina oli mies, oli tapahtumapaikkana yksityinen 29 prosentissa tapauksista, ravintola 14 prosentissa ja muu yleinen 57 prosentissa tapauksista.

Kuvio 16. Väkivallan tekijän sukupuoli PAKE-aineistossa

Kun uhrina oli nainen, oli tekijä useimmiten joko nykyinen tai entinen partneri. Kun uhrina oli mies, oli tekijä usein joko tuntematon henkilö tai tuttava (ei partneri). Väki-valtatapauksissa tekijät olivat miehiä 56 % tapauksista, naisia vain 9 %. Suuressa osassa lomakkeita tekijän sukupuolta ei ollut määritetty (35 %). Yhdenkään lomakkeen mukaan potilas ei olisi kieltäytynyt kertomasta väkivallan tekijää (kuvio 16).

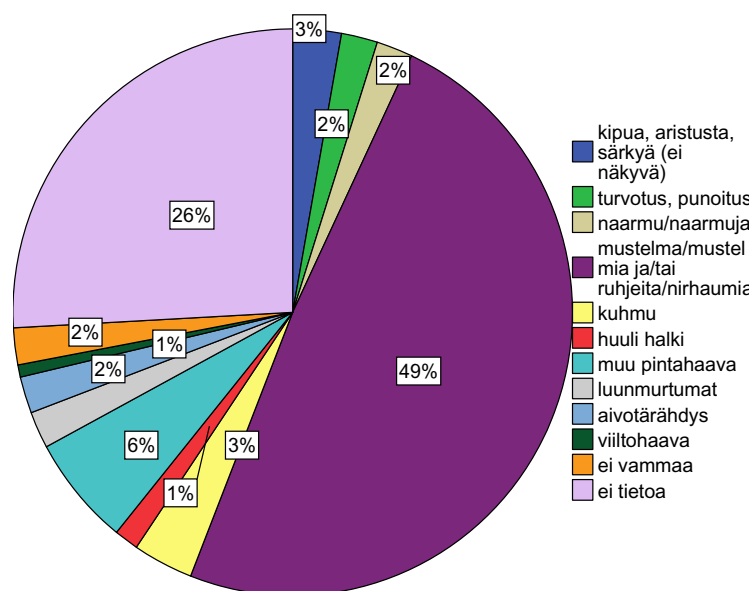
Järvenpäässä tietoon tulleissa tapauksissa väkivallan vakavimpana tekotapana oli useimmiten nyrkillä lyöminen, potkiminen tai kuristaminen, mutta usein tekotapoja oli useita yhden pahoinpitelyn yhteydessä. Kuvioon 17 on merkitty jokaisesta tapauksesta vain vakavimmaksi merkitty teko. Malmilla tehdyn selvityksen mukaan teräaseiden tai muiden ”kättä pidempien” välineiden käyttö oli yleistä (Perttu, 2003). Järvenpäässä tällaisia tapauksia oli tilastoitu 13 kappaletta. Mukana oli myös yksi ”ampumatapaus”, mutta kyseessä oli kuula-ase.

Kuvio 17. Tekotapa

Terveyskeskuksen ensiapuun hakeuduttiin useimmiten mustelmien tai ruhjeiden vuoksi, mutta myös vakavampia vammoja, kuten luunmurtumia esiintyi (kuvio 18). Lievempien vammojen vuoksi terveyskeskukseen tultiin usein tapahtumaa seuraavana päivänä.

Kuvio 18. Uhrin vammat

Uhrin jatko-ohjausta ja uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisemistä korostettiin kansallisessa väkivallan vähentämishjelmissä. Järvenpäässä kerätty aineisto osoitti, että suurimmassa osassa lomakkeista, joihin jatkopaikka oli kirjattu, uhri oli lähetetty kotiin (30 %). Toiseen sairaalaan uhri oli siirretty 4 prosentissa tapauksista ja muualle, kuten ystävän tai sukulaisen luokse 4 prosentissa tapauksista. Noin 62 prosentissa lomakkeista tietoa jatkosta ei ollut määritelty.

Väkivallanteko oli uhrin kertoman mukaan tapahtunut aikaisemminkin 20 prosentissa kaikista tapauksista. Jos uhrina oli nainen, oli uusiutumispromenti 29. Todellisuudessa tämä luku voi olla paljon suurempi, koska PAKE-lomakkeessa ei ollut erillistä paikkaa ei-vaihtoehdolle. Tämän ruudun jääminen tyhjäksi voi siis merkitä myös sitä, että kysymystä ei ole esitetty uhrille. Malmilla tehdyssä selvityksessä suurimmassa osassa perhe- ja parisuhdeväkivaltatapauksissa sama henkilö oli pahoinpidellyt samaa uhria aikaisemminkin (Perttu, 2003).

Malmilla pahoinpitelyn uhreista suurin osa oli päihtynyt päivystyspoliklinikalle tullessaan (Perttu, 2003). Järvenpäässä uhri oli alkoholin vaikutuksen alaisena tullessaan terveyskeskukseen vain 19 prosentissa tapauksista. Tämä ei kuitenkaan kerro todellisesta tilanteesta, koska Järvenpäässä hoitoon hakeuduttiin vasta tapahtumaa seuraavana päivänä. Eroa naisten ja miesten välillä ei ollut.

Sosiaalityöntekijä oli tavannut uhrin viidessä tapauksessa. Tieto sosiaalityöntekijälle oli jätetty kahdessa tapauksessa ja uhrin yhteystiedot oli välitetty eteenpäin rikosuhrin päivystykseen kuudessa tapauksessa. Lapsia paikalla väkivallanteon aikana oli 12 tapauksessa. Vain kahdessa tapauksessa lastensuojeluilmoitus oli merkitty tehdyksi.

Poliisi oli ollut paikalla noin kolmasosassa tapauksista. Rikosilmoitus oli tehty kuitenkin vain neljäsosasta. Naisten ja miesten välillä oli hyvin vähäisiä eroja rikosilmoitusalttiudessa. Vamman vakavuus ei näyttänyt tämän aineiston valossa olevan suorassa yhteydessä rikosilmoitushalukkuuteen. Rikosilmoitus tehtiin kuitenkin useammin, jos tekijänä oli ollut tuntematon henkilö tai muu tuttu. Vähiten rikosilmoituksia tehtiin, jos tekijänä oli ollut nykyinen tai entinen partneri tai muu perheenjäsen.

Arviointi

Väkivallan uhrin jatko-ohjaustyöryhmä otti käyttöönsä terveyskeskuksessa täytettävät PAKE-lomakkeet. Mainittujen ongelmien vuoksi PAKE-lomakkeiden tuloksia ja käyttöastetta on kuitenkin mahdotonta kiistattomasti arvioida. Uusiutuvan uhriksi joutumisen ja väkivallan uhrien tunnistamisen olisi voitu arvioida parantuneen, jos PAKE-lomakkeiden käytön määrä olisi lisääntynyt tai ainakin pysynyt samana. Seurantajakson aikana voidaan kuitenkin nähdä, että lomakkeiden käyttö ei lisääntynyt ja se vaihteli runsaasti, mikä saattaa olla osoitus siitä, että kaikki eivät tienneet sen olemassaolosta tai eivät osanneet sitä käyttää. Toisaalta kysymys voi olla myös siitä, että vain muutamat aktiiviset lääkärit ja hoitajat ottivat väkivalta-asian puheeksi ja olivat sitoutuneet lomakkeen käyttämiseen.

Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijan Olli Laineen (2009) tekemän kyselytutkimuksen mukaan ensiavussa toimivien hoitajien asenteet PAKE-lomaketta kohtaan olivat

positiiviset.²⁰ Kaikki vastaajat kokivat lomakkeen hyödylliseksi ja 77 % vastaajista ilmoitti lomakkeen täyttämisen olevan helppoa eikä sen täyttämiseen nähty menevän liikaa aikaa. Vastaajista 54 % koki yhteistyön poliisin kanssa erinomaisena, 38 % hyvänä ja 8 % tyydyttävänä. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että yhteistyö poliisin kanssa olisi huonoa tai että siinä olisi kehitettävää. Työryhmän jäsenten mukaan PAKE-lomakkeen käyttö näytti lisäävän uhrin oikeusturvaa ja tuen piiriin pääsemistä. He olivat myös sitä mieltä, että vammojen kirjaaminen kehittyi ja tietojen välittäminen poliisille tutkintaa varten nopeutui.

Alatyöryhmä päätti, että uhrien jatko-ohjaus keskitetään Rikosuhripäivystykseen. PAKE-lomakkeessa potilaalta kysyttiin suostumusta siihen, että Rikosuhripäivystys ottaa potilaaseen myöhemmin yhteyttä. Jos potilas ei antanut suostumusta, hänelle kerrottiin Rikosuhripäivystyksen toiminnasta ja annettiin Rikosuhripäivystyksen numero.

Lisäksi alatyöryhmässä todettiin, että seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä tulee kehittää väkivallan uhrin jatko-ohjaukseen liittyen. Seurakunnassa oli suunnitelmissa toteuttaa vertais- ja tukiryhmätoimintaa mm. kaltoin kohdelluille naisille kevästä 2008 alkaen, mutta tätä toimintaa ei ole saatu käynnistymään. Yhteistyön kehittämiseksi päätettiin kuitenkin, että seurakunta tiedottaa toiminnastaan ja ryhmistään tulevaisuudessa Järvenpään kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden osastopäälliköiden kautta. Seurakunnan perhetyön esitteitä sekä tietoja ryhmistä laitetaan esille myös mm. neuvolaan sekä saataville koulujen terveydenhoitajien kautta.

Työryhmä painotti, että väkivallan tekijän jatko-ohjaukseen ei pystytä ottamaan kantaa päivystystilanteessa. Lisäksi se ei tilanteena ole usein oikea hetki väkivallan tekijän jatko-ohjaukseen. Useimmiten väkivallan tekijä kohdataan siinä vaiheessa, kun poliisiviranomaiset tuovat hänet tutkimuksiin. Jos tekijä tulee itse ajanvarausvastaanotolle, hänet ohjataan ottamaan yhteys valtakunnallisiin auttaviin tahoihin, esim. Lyömättömään linjaan. Väkivallan tekijän ohjaaminen ja pääsy poliisiviranomaisten luo toimii hyvin, mutta jatko-ohjaus jää poliisiviranomaisten tehtäväksi. Yhteistyö poliisiviranomaisten kanssa onkin lisääntynyt viime vuosina. Yleisenä ongelmana koettiin informaation puute eri toimijoiden tarjoamista palveluista.

Vertaistukiryhmien puute nähtiin työryhmässä ongelmana. Niitä tarvitaan niin uhreille kuin väkivallan tekijöille. Miestyöntekijöiden puute koettiin ongelmallisena. Myös maahanmuuttajille on vaikeaa löytää Järvenpäässä palvelua, jossa osataan hoitaa tämän ryhmän tarpeita. Raportissaan ohjausryhmälle alatyöryhmä totesi uhrien tukitoimissa olevan puutteita sekä lisäsi, että yhteistä koulutusta tulisi järjestää eri toimijoille esim. sosiaalipäivystykseen liittyen.

Työryhmä kokoontui seitsemän kertaa vuosien 2007 ja 2008 aikana. Osallistuminen kokouksiin oli aktiivista eikä poissaoloja esiintynyt.

²⁰ Järvenpään terveyskeskuksesta saatiin 13 täytettyä kyselylomaketta ja viisi tyhjää lomaketta.

4.4 Alkoholiehtoisen väkivallan vähentäminen

Väkivallan vähentämisen ohjelman mukaan alkoholiehtoista väkivaltaa voidaan vähentää toimenpiteillä, joilla tavoitellaan alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämistä, humalajuomisen vähentämistä ja alkoholin pitkäaikaisen riskikäytön vähentämistä. Järvenpäässä humalajuomista pyrittiin muuttamaan alkoholin nauttimistilanteisiin ja – ympäristöihin vaikuttamalla, humalajuomisen vähentämisellä anniskelupaikoissa, humalajuomisen vähentämisellä yleisillä paikoilla sekä humalajuomisen vähentämisellä yksityisillä paikoilla. Järvenpään tilannetta päätettiin lähestyä kokonaisvaltaisesti ottaen suunnittelun lähtökohdaksi kaikki ne toimet, joita kansallisessa väkivallan vähentämisen ohjelmassa esitettiin.

Huomioon otettiin myös ne toimet, jotka vuonna 2004 Järvenpäässä toteutetussa ravintolahankkeessa esitettiin. Ravintolahankkeen tavoitteena oli saada Järvenpään keskustassa yleisellä paikalla tapahtuneiden pahoinpitelyjen yhteismäärä tuntuvasti vähenevä ja luoda toimintamallia, jonka sisältämien keinojen avulla ehkäistäisiin pahoinpitelyjä. Hankkeen tarkoituksena oli myös parantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä luoda myönteisempi imago poliisista ravintoloiden suuntaan. Hankkeen loppuraportin suositusten mukaisesti yhteistyön jatkoa ravintoloiden ja poliisin kesken ja sen laajentamista pidettiin tärkeänä (Hyttinen, 2005).

Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen pyrkivässä alatyöryhmässä todettiin, että väkivallan ja päihtymyksen välistä yhteyttä tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi alkoholin nauttimisympäristöihin ja -tilanteisiin.²¹ Yhden näkökulman alkoholiehtoisen väkivaltaan tuovatkin tutkimukset, joissa on etsitty tekijöitä, jotka lisäävät väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä. Kun näillä tilanteeseen liittyvillä tekijöillä on tutkimustenkin mukaan merkittävä rooli alkoholiehtoisen väkivallan esiintymisessä, nosti työryhmä esille tekijöitä, joilla alkoholin nauttimisympäristöjä voitaisiin muuttaa turvallisemmiksi vähentämällä niin alkoholiehtoisen väkivallan määrää kuin minimoimalla väkivaltaisesta käyttäytymisestä aiheutuvia vahinkoja.²²

Työryhmän työskentelyn lähtökohtana oli se tosiasia, että anniskelupaikoissa voidaan erotella sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön liittyviä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja sen seurauksena syntyviin vammoihin ja niiden vakavuuteen. Näistä fyysiseen ympäristöön liittyviin asioihin on ehkä helpompi vaikuttaa kuin anniskelupaikan sosiaaliseen ympäristöön ja ilmapiiriin liittyviin. Tutkimusten mukaan anniskelupaikan turvallisuutta voidaan parantaa esimerkiksi huolehtimalla riittävästä määrästä istumapaikkoja asiakkaille ja välttämällä turhaa ja turhauttavaa jono-

²¹ Alatyöryhmän puheenjohtajana toimi rakennusvalvontainsinööri Jouni Vastamäki. Muina jäseninä toimivat apulaispoliisipäällikkö Pekka Heikkinen Keski-Uudenmaan poliisista, ylitarkastaja Jarmo Pesonen ja aluekoordinaattori Heli Hartikainen Etelä-Suomen lääninhallituksesta, Sari Hämäläinen Sykettä ja Sinfoniaa yhdistyksestä, Järvenpään kaupungin tiedotuspäällikkö Anju Asunta, lehtori Jouni Kylmäla Diakonia-ammattikorkeakoulusta, johtava sosiaalityöntekijä Virva Juurikkala, Saija Järvinen rikoksensortijuntaneuvoston sihteeristöstä sekä projektikoordinaattorit Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila.

²² Interventioita, jotka tähtäävät alkoholinkulutuksesta aiheutuvien haittojen vähentämiseen, kehitetään koko ajan erityisesti maissa ja kulttuureissa, joissa alkoholinkäyttö ja humaltuminen ovat laajasti hyväksyttyä. Näiden toimien tehokkuudesta ja vaikutuksista kaivataankin edelleen tutkimustietoa eikä niitä tulisi käyttää korvaamaan muita alkoholipolitiikan strategioita, joiden vaikuttavuudesta on jo hyvin dokumentoitua tutkimustietoa (Babor ym. 2003, 151–152).

tusta sisääntulo- ja ulosmenotilanteissa sekä käymälöissä. Useissa tutkimuksissa todettiin myös se, että väkivaltaa ilmenee paljon epätodennäköisemmin miellyttävässä, puhtaassa, hyvin hoidetussa, ilmastoidussa ja valaistussa tarjoilupaikassa. Tällainen paikka antaa viestin asiakkaille myös siitä, millaista käyttäytymistä tarjoilupaikassa sallitaan. (Ks. esim. Homel ym., 1992, Homel & Clark, 1994, Homel ym., 2004, Graham & Homel 1997, Graham ym., 1980, Graham ym., 1996, Tuck 1989, Marsh & Fox 1992).²³

Anniskelupaikkojen sosiaaliseen ympäristöön liittyy myös useita tekijöitä, jotka tutkimuksissa on yhdistetty väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyden lisääntymiseen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi anniskelupaikan vihamielinen, jännittynyt ja väkivaltaisen käyttäytymisen salliva ilmapiiri. Väkivaltaa ilmenee herkemmin, jos paikassa sallitaan toiminnot, jotka rohkaisevat kilpailua ja rähinöintiä, jos siellä on paljon marginaalisten alakulttuurien edustajia ja hyvin päihtyneitä henkilöitä. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät erityiset tekijät, jotka lisäävät väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä, sisältävät esimerkiksi provokaation, turhautumisen ja uhkaamisen sekä muiden mukana tilanteessa olevien päihtymyksen tason. Tutkimuksissa havaittiin, että väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyys vähenee, jos anniskelupaikassa on mahdollisuus ruokailuun.

Sosiaaliseen kontrolliin liittyviin tilannetekijöihin on kiinnitetty erityisesti huomiota sitä kautta, miten tarjoilupaikkojen henkilökunta toimii työpisteissään. Tutkimuksissa todettiin, että aggressiivisen käyttäytymisen todennäköisyys lisääntyi anniskelupaikoissa, kun henkilökunnalla oli yleisesti huono tilanteisiin liittyvä kontrolli, kun tarjoilupaikan linja oli liian salliva (esim. rähinöinti) eikä tarjoilupaikassa noudatettu vastuullisen tarjoilun käytäntöjä, vaan tarjoiltiin selvästi päihtyneille ja alaikäisille. Väkivallan todennäköisyyttä lisäsi myös henkilökunnan liian vähäinen määrä.

Wellsin, Grahamin & Westin (1998) tekemässä tutkimuksessa ovi- ja järjestysmiesten toiminnasta väkivaltatilanteissa todettiin väkivallan vähentämisen kannalta tehokkaimmaksi sellainen menettely, jossa henkilökunta pyrki ehkäisemään väkivaltaisen tilanteen syntymistä tunnistamalla ja puuttamalla ongelmallisiin tilanteisiin ja provokatiiviseen käyttäytymiseen siten, että väkivalta ei pääsisi aktualisoitumaan ja aietta pidemmälle. Järvenpäässä hankkeen aikana ravintoloitsijoille järjestetyissä koulutuksissa käytiin draaman avulla läpi konkreettisesti miten päihtynyt ja mahdollisesti aggressiivinen asiakas kohdataan (Järvinen, 2008).

Vastuullinen anniskelu on ollut pitkään keskeinen osa päihdehaittojen ehkäisytyötä monissa maissa, kuten Pohjois-Amerikassa, Australiassa ja Kanadassa. Stockwellin (2000) kokoamassa vastuullisen anniskelun ohjelmista tehdyssä selvityksessä käytiin läpi, miten eri puolilla maailmaa erityyppiset vastuullisen anniskelun ohjelmat toimivat ja millaista vaikutusta niillä on arvioitu olleen. Selvästi vaikuttavimmat projektit löytyvät sellaisista ohjelmista, joissa on koko aluetta käsittävä yhteisöllinen ote, ei vain yksittäisen anniskelupaikan tarjoiluhenkilökunnan koulutus, mediajulkisuus tai kampanjointi. Järvenpäässä kannustettiin ravintoloitsijoita järjestämään yhteisiä tapahtumia ja tem-

²³ Tukholman kriminologian palkinnon sai vuonna 2008 Jonathan Shepherd, joka tuli tunnetuksi mm. baari- ja yökerhoväkivallan aiheuttamien vakavien kasvovammojen ehkäisystrategioista. Yhtenä keinona Shepherd keksi vaihtaa lasiset oluttuopit muovisiin, jolloin ravintolaväkivallasta aiheutuneet vammat lievenivät (Kostiainen, 2008).

pauksia esimerkiksi pikkujoulu- ja terassikauden aikaan sekä laajentamaan ohjelmistoon koko yhteisöä palvelevaksi.

Jotta vastuullisen anniskelun periaatteet todella omaksuttaisiin, edellyttäisi se selvityksen mukaan ensiksikin lainsäädäntöä, jolloin sekä lain tavoitteissa että lupaviranomaisten käytännöissä näkyisi haittojen minimoinnin tärkeys. Lisäksi tarvitaan jatkuvaa tarjoiluhenkilökunnan koulutusta, vastuuttoman myynninedistämisen kieltämistä sekä paikallistason anniskeluvalvontaa. Rakenteellisesti vastuullista anniskelua tukisi mm. jatkuva yhteistyö poliisiviranomaisten kanssa ja säädetty ravintolatarkastuksiin liittyvä porrasteinen sanktiojärjestelmä. Vastuullisen anniskelun yhteisöllisiin tukitoimiin liittyä esimerkiksi kansanterveysnäkökulma alkoholi- ja anniskeluasioihin ja erilaiset mediakampanjat. (Ks. esim. Stockwell, 2000 ja Alkoholi- ja väkivaltatyöryhmän raportti, 2005).

Työryhmän tehtäväksi annettiin selvittää, millä keinoin alkoholiehtoista väkivaltaa Järvenpäässä saadaan vähennettyä sekä sitä, miten anniskelupaikat saadaan mukaan noudattamaan alkoholilakia ja vastuullisen tarjoilun periaatteita. Työryhmän tuli myös karottaa tarvetta koulutukselle ja tiedottamiselle kuten esimerkiksi Hämeenlinnan Pakkahankkeessa sekä muille rakenteellisille ratkaisuille. Anniskelupaikkoja lähestyttäessä työryhmän tehtäväksi tuli lisäksi selvittää, kannattaako yhteydenotoissa käyttää myös tupakkalakiin liittyviä rakenteellisia ratkaisuja.

Toimet

Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen paneutuva työryhmä keskittyi parantamaan viranomaisten keskinäistä yhteistyötä. Työryhmässä mukana oli toimijoita Keski-Uudenmaan poliisista, Järvenpään Sykettä ja Sinfoniaa -yhdistyksestä, Etelä-Suomen lääninhallituksesta, Diakonia-ammattikorkeakoululta sekä kaupungin sosiaalitoimesta. Yhteistyötä kehitettiin myös Järvenpään ravintoloitsijoiden kanssa ja heidän kesken.

Työryhmä painotti toimensa keskustan alueella toimivien ravintoloiden koulutukseen sekä yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Koulutustilaisuuksia anniskeluravintoloille järjestettiin vuosittain pääpainona yhteistyö ja vastuullinen anniskelutoiminta. Majoitus- ja ravintolalakia soveltaen ravintoloiden ulkoalueet päätettiin vastuuttaa. Poliisiin, kaupungin teknisen viraston, lääninhallituksen ja ravintoloiden kanssa määritellään ulkoalueista se osa, joka annetaan osaltaan kunkin ravintolan hoidettavaksi. Lisäksi poliisi antaa järjestyksenvalvojille koulutusta ulkoalueiden hoitamiseksi vähintään kolme kertaa vuodessa. Ravintoloiden yhteistyön parantamiseksi Sykettä ja Sinfoniaa -yhdistys lupautui toimimaan linkkinä ravintoloiden välillä ja välittämään tietoa yhteisistä tapah- tumista.

Etelä-Suomen lääninhallitus ja Keski-Uudenmaan poliisi sopivat siirtymisestä sähköiseen tiedotusjärjestelmään, jonka avulla poliisit voivat ilmoittaa ravintoloissa tapahtuvista järjestyshäiriöistä lääninhallitukselle vaivattomasti. Lääninhallitus voi näin perustaa lupapäätöksensä suoraan myös poliisin tehtäväluetteloihin. Ravintoloita kannustettiin omavalvontasuunnitelmien tekoon ja työntekijöiden koulutukseen vastuullisen anniskelun varmistamiseksi. Hankkeen loppukokouksessa päätettiin, että lääninhallituksen virkamies käy yhdessä ravintoloitsijoiden kanssa läpi omavalvontasuunnitelmat.

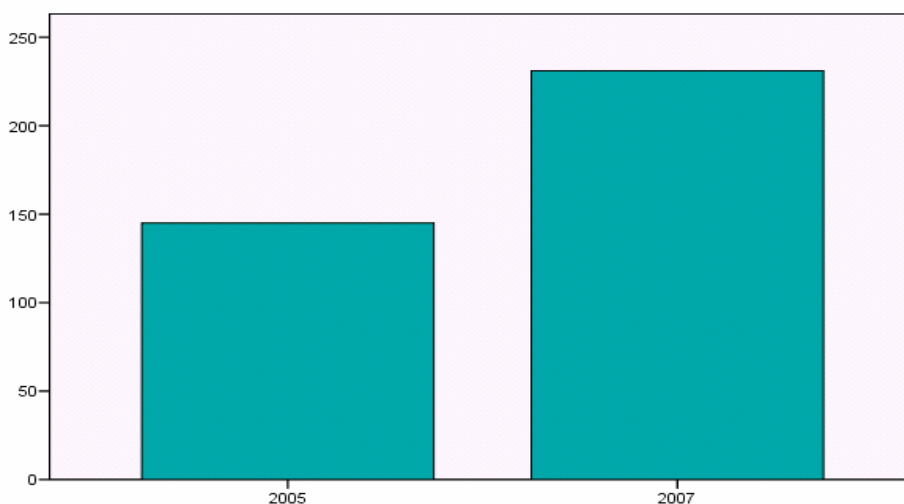
Hankkeen aikana lääninhallitus järjesti yhteistyössä poliisin kanssa myös tehoiskuja jatkoaikaravintoloihin. Lisäksi koulujen päättämispäivänä puistoissa ja kaduilla järjestettiin tehovalvontaa alaikäisten juomisen ehkäisemiseksi. Etelä-Suomen lääninhallitus totesi lupien peruuttamisen yleistyneen ja lupakäytäntöjen tiukentuneen hankkeen aikana.

Lisäksi sovittiin, että esitettyjen toimien ohjauksesta ja seurannasta huolehtivat projektin päätyttyä erikseen tehtävän sopimuksen mukaisesti Järvenpään kaupunki ja Keski-Uudenmaan poliisilaitos. Seurantaryhmään kutsutaan mukaan myös lääninhallitus, pelastuslaitos sekä ravintoloiden ja oppilaitosten edustus. Perustettava työryhmä osallistuu myös aiheeseen liittyvään valtakunnalliseen työskentelyyn. Seurantaryhmän perustaminen nähtiin edellytyksenä esitettyjen toimien jatkumiselle myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Tulokset

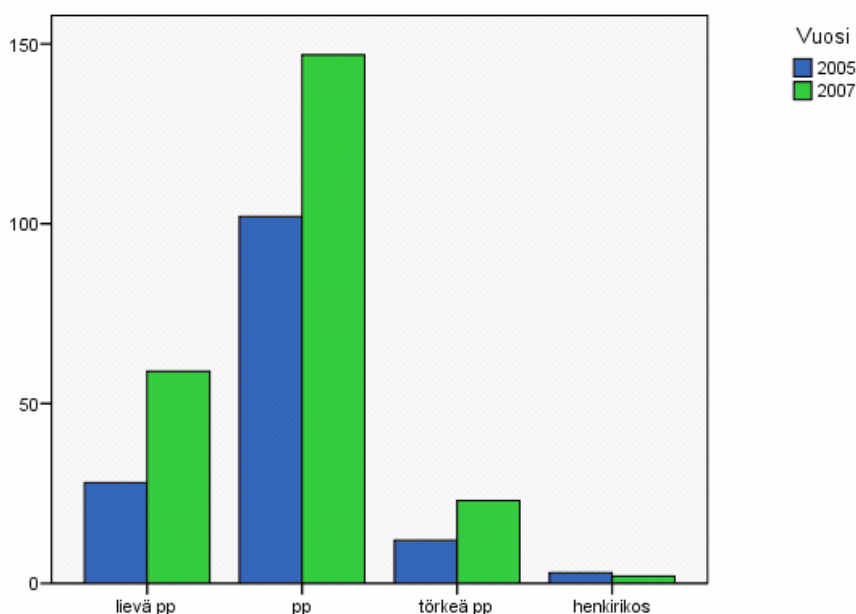
Järvenpään väkivaltatilannetta kartoitettiin vuodelta 2005 hanketta käynnistettäessä (ks. kappale 3.3.1). Vertailukohteeksi otettiin vuosi 2007. Kartoituksen perusteella työryhmä totesi, että Järvenpäässä tapahtuu vuosittain lähes kaksinkertainen määrä väkivallantekoja naapurikuntiinsa verrattuna. Järvenpää koettiin kuitenkin yleisesti turvalliseksi paikaksi asua. Suurin osa väkivallasta tapahtui keskustan alueella. Työryhmä totesi, että Järvenpään suuri ravintolatarjonta tarjoaa puitteet alkoholiehtoiselle väkivallalle. Koska ongelma on ajallisesti ja paikallisesti rajallinen, tähän voidaan selkein menetelmin puuttua. Vuonna 2004 Järvenpäässä toteutetun ravintolaprojektin perusteella todettiin, että ravintoloiden ja viranomaisten yhteistyöllä keskustan turvallisuutta saadaan parannettua. Tilanne ei kuitenkaan jäänyt pysyväksi. Pysyvän muutoksen varmistamiseksi tarvitaankin rakenteellisia muutoksia.

Kuvio 19. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset 2005 ja 2007

Vuonna 2005 henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia oli 144 kappaletta. Vuonna 2007 tapauksia oli 231 (kuvio 19). Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset lisääntyivät Järvenpäässä seurantajakson aikana 60 %. Koko maassa henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset lisääntyivät vastaavasti lähes 13 prosenttia. Huomattavaa kuitenkin on se seikka, että tehdyt toimet eivät vaikuta välittömästi vaan mahdollisesti vasta vuosien kuluttua. Väkivaltatilanteen kehittymistä tulisikin seurata korostetusti seuraavien vuosien aikana.

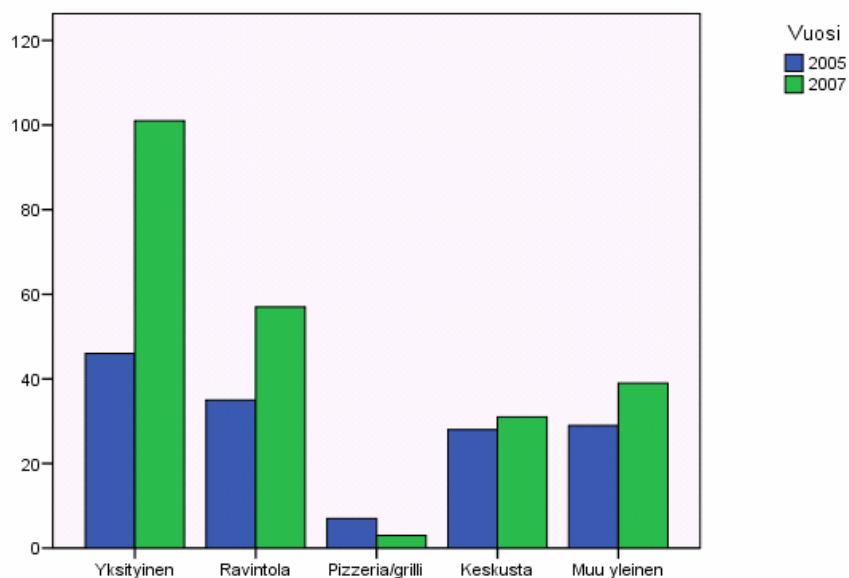
Kuvio 20. Rikostyytit 2005 ja 2007

Suurin osa tapauksista oli tavallisia pahoinpitelyjä (kuvio 20). Suhteellisesti eniten kasvoivat lievät ja törkeät pahoinpitelyt. Vuonna 2005 Järvenpäässä tapahtui kolme tappoa ja kolme tapon yritystä, vuonna 2006 yksi tapon yritys ja vuonna 2007 vastaavasti tapahtui yksi tappo ja yksi tapon yritys. Henkirikostilastot ovat pysyneet Järvenpäässä suhteellisen samankaltaisina viimeisten kolmen vuosikymmenten ajan (Tilastokeskus, 2008).

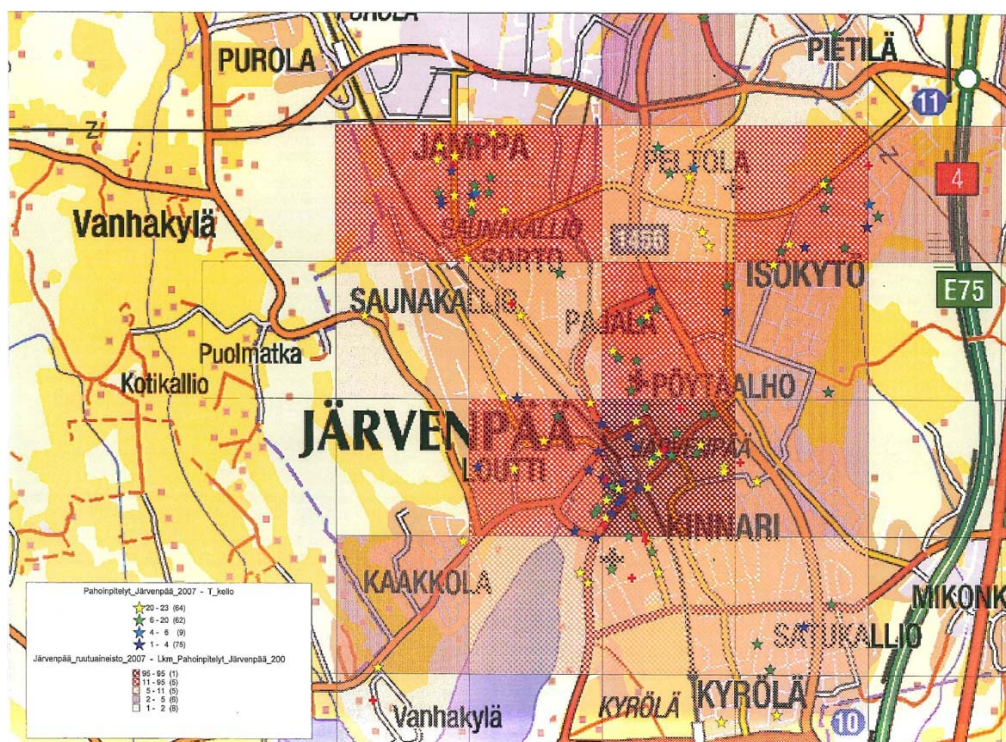
Aineistosta voidaan todeta, että tapahtumapaikan profiili muuttui huomattavasti vuosien 2005 ja 2007 välillä (kuvio 21). Kun vuonna 2005 suurin osa poliisin tietoon tulleesta väkivallasta tapahtui yleisellä paikalla, vuoden 2007 tulokset olivat hyvin erilaiset. Vuonna 2005 pahoinpitelyistä tapahtui 28 % yksityisellä paikalla ja 72 % yleisellä paikalla. Vuonna 2007 vastaavat luvut olivat 44 % yksityisellä ja 56 % yleisellä paikalla. Kasvua yksityisellä paikalla tapahtuneissa pahoinpitelyissä oli 120 %. Yleinen väkivaltatekopaikka oli ravintolat ja niiden edustat. Vuonna 2005 ravintoloissa ja niiden edustalla tapahtui 42 pahoinpitelyä, vuonna 2007 pahoinpitelyjä oli 60. Myös keskustan kauduilla ja muilla yleisillä paikoilla pahoinpitelyrikokset lisääntyivät hieman.

Kuvio 21. Väkivallan tapahtumapaikka

Järvenpään väkivallan keskittymät näkyvät alla olevasta karttakuvasta (kuvio 22). Suurin osa Järvenpään väkivallasta tapahtuu keskustassa ja sitä ympäröivällä alueella. Toiseksi suurehkoiksi väkivallan keskittymäksi nousi Järvenpään Jamppa.

Kuvio 22. Väkivaltarikoksien jakautuminen kartalla

Vuonna 2007 noin 30 % poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikoksien uhreista oli naisia. Ero terveyskeskuksessa esiin tulleisiin tapauksiin on suuri. Pahoinpitely- ja kehonkartta-lomakkeiden perusteella noin puolet väkivallan uhreista on naisia. Noin 80 prosentissa naisiin kohdistuneista poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista tekijänä oli mies. Samainen prosenttimäärä naisiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtui yksityisellä paikalla ja yhtä suuressa osassa alkoholilla oli osuutta asiaan. Puolessa tapauksista sekä tekijä että uhri olivat alkoholin vaikutuksen alaisina. Muiden päihteiden osuus kaikesta Järvenpään väkivallasta oli vain yhden prosentin luokkaa.

Yksityisellä paikalla tapahtuneissa väkivaltatilanteissa uhrina oli nainen lähes 60 % tapauksista, lähisuhdeväkivallasta uhrina oli lähes poikkeuksetta nainen ja tekijänä mies. Tällaisten tapahtumien esiin tuleminen on paljon keskustaväkivaltaa vähäisempää, joten naisiin kohdistuvan väkivallan voidaan olettaa olevan todellisuudessa vielä suurempaa myös Järvenpäässä. Henkirikoksia lukuun ottamatta kaikkeen väkivaltaan kuitenkin pätee, että vain osa siitä tulee ilmi. Myös miehen kynnys ilmoittaa parisuhdeväkivaltaa on erittäin korkea. Väkivallan tekijöistä naisia oli noin 10 %.

Suurin osa väkivallanteoista tapahtui viikonloppuisin. Yksityisellä paikalla tapahtuvista väkivallanteoista 50 % tapahtui viikonloppuisin. Vuonna 2005 vähiten väkivaltaa tuli poliisin tietoon marraskuussa, jolloin kirjattiin vain neljä pahoinpitelytapausta. Eniten väkivaltatapauksia oli huhtikuussa 2005, jolloin poliisi kirjasi 19 rikosilmoitusta. Vuonna 2007 vähiten tapauksia tuli ilmi tammi- ja helmikuussa, jolloin poliisin tietoon tuli 13 tapausta kuukaudessa. Niin joului-, heinä- kuin maaliskuussakin tuli ilmi 25 tapausta. Keskimäärin Järvenpäässä tuli poliisin tietoon 12 pahoinpitelyä kuukaudessa vuonna 2005 ja 19 vuonna 2007.

Epäiltyjen ja uhrien kotipaikat sekä heidän suhteensa kertoo siitä, että Järvenpää kerää paljon ulkopaikkakuntalaisia juhlijoita. Vuonna 2005 tuttujen välistä väkivaltaa tuli ilmi 69 tapausta ja tuntemattomien kesken tapahtuneita pahoinpitelyitä 76. Vuonna 2007 vastaavat luvut olivat 129 ja 102. Kasvua tuttujen välisissä pahoinpitelyissä oli 87 % ja tuntemattomien välisissä 34 %. Ilmi tulleisiin tuttujen välisiin pahoinpitelyihin voi osaltaan vaikuttaa osaltaan poliisin tehostunut puuttuminen lähisuhdeväkivaltaan sekä ilmoitusalttiuden lisääntyminen.

Työryhmän suurimmaksi haasteeksi nousi Järvenpään jatkoaikaravintoloiden suuri määrä ja ravintoloitsijoiden motivoiminen ehdotettuihin toimenpiteisiin. Työryhmä totesi Järvenpäässä olevan 11 jatkoaikaravintolaa eli yhtä monta kuin asukasmäärältään kaksi kertaa suuremmassa Jyväskylässä. Työryhmän pyrkimyksenä oli monipuolistaa ravintolatarjontaa kaupungin keskustassa, jotta ilta-aikaan saataisiin eri-ikäistä väkeä liikkeelle. Tällä pyrittiin rauhoittamaan keskustan aluetta. Toiminnan muuttaminen ei kuitenkaan saanut olla ravintoloille kallista ja niiden tulisi nähdä profiilin muuttamisen tuomat edut. Tavoitteeksi nostettiin ”Vireä ja Turvallinen Järvenpää”. Ravintoloitsijoiden innostaminen mukaan toimintaan nähtiin oleellisena toimien onnistumiseksi. Järvenpään anniskeluravintoloille järjestettiin kahteen otteeseen koulutustilaisuus, jotta yhteistyötä saataisiin heräteltyä. Viimeisessä kokouksessa marraskuussa 2008 ravintoloiden yhteistyötä tiivistettiin liittämällä kaikki Järvenpään ravintolat osaksi Sykettä ja Sinfoniaa -yhdistyksen toimintaa.

Arviointi

Poliisin tietoon tullut väkivalta kasvoi pilottiprojektin aikana Järvenpäässä. Suurin kasvu tapahtui yksityisellä paikalla tehdyissä väkivallanteoissa, mutta myös keskustan alueen ja ravintoloiden väkivaltatapaukset lisääntyivät. Poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset ovat kasvaneet koko maassa noin 13 prosenttia. Luvut eivät kuitenkaan suoranaisesti kerro projektin onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Projektin aikana eri viranomaistahot kehittivät yhteistyötään ja työryhmän mukaan yhteistyö tiivistyi ja parantui. Myös menetelmiä alkoholiehtoiseen väkivaltaan puuttumiseksi kehitettiin ja koulutusta lisättiin. Luvussa viisi esitellään ja pohditaan mahdollisia syitä siihen, miksi tilastoitu väkivalta kasvoi pilottiprojektin aikana.

Työryhmä kokoontui useasti ja osallistuminen oli aktiivista. Yhdessätoista kokouksessa paikalla oli noin kolme neljäsosaa työryhmän jäsenistä.

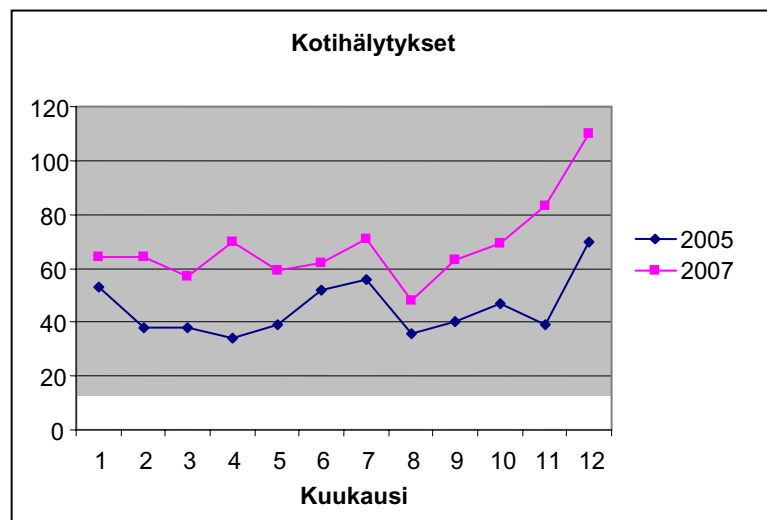
4.5 Kotihälytyskäytäntöjen kehittäminen

Kotihälytyskäytäntöjen kehittämistä pidettiin tarpeellisena vuoden 2005 rikosilmoitusten perusteella. Kokonaisuudessaan 144 analysoidusta rikosilmoituksesta noin kolmasosa tapahtui yksityisasunnoissa ja pieni osa talojen rappukäytävissä tai pihoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneet teot jakautuivat pääasiallisesti kahteen luokkaan; lähisuhdeväkivaltaan tai väkivaltaan yhteisen ryypiskelyn yhteydessä. Yksityisasunnoissa, talojen rappukäytävissä tai niiden pihoilla tapahtuneissa teoissa oli mukana jonkin verran myös tapauksia, jotka luokiteltiin ”väkivalta muun perheenjäsenten riidan yhteydessä” tai ”väkivalta muun tuttavien välisen riidan yhteydessä”.

Analyysin pohjalta ohjausryhmässä päätettiin selvittää tarkemmin, kuinka yksityisasunnoissa tapahtuvia väkivallanteoja voidaan vähentää ja kuinka näihin tapauksiin voitaisiin puuttua. Näitä ihmisiä pidettiin monella taholla ”toivottomina tapauksina”, joihin niukkoja resursseja ei juuri kannattaisi tuhlaata. Ohjausryhmässä esiintyneestä vastustuksesta huolimatta kotihälytykset päätettiin ottaa tarkemman selvityksen kohteeksi ja selvittää niiden edellyttämät toimenpiteet. Kotihälytysten taustojen selvittämiseksi koottiin lopulta keväällä 2008 oma alatyöryhmänsä²⁴ ja kotihälytykset nostettiin viidenneksi painopisteeksi.

Kuten poliisille ilmoitetut väkivallanteot, myös poliisin kotihälytystehtävät lisääntyivät huomattavasti vuosien 2005 ja 2007 aikana (kuvio 23). Kun vuonna 2005 kotihälytyksiä oli kuukausittain noin 45, oli vuonna 2007 vastaava luku 68. Yhteensä vuonna 2005 kotihälytyksiä oli 542 ja vuonna 2007 kotihälytysten määrä oli 820. Järvenpäässä kotihälytykset kasvoivat 51 prosenttia. Kotihälytysten määrä oli kasvanut yleisesti koko Uudellamaalla noin 30 prosenttia (Ahonen & Orkola, 2008). Vuonna 2005 kotihälytyksiä oli Uudellamaalla yhteensä 4724 kappaletta, kun vuonna 2007 niitä oli 6144.

²⁴ Työryhmän puheenjohtajana toimi apulaispoliisipäällikkö Pekka Heikkinen. Muut jäsenet olivat johtava sosiaalityöntekijä Riitta Suonurmi. Hänen siirtyessä toisiin tehtäviin hänen tilalleen tuli johtava sosiaalityöntekijä Tero Seitsonen. Lisäksi työryhmässä olivat johtavat sosiaalityöntekijät Nina Kajaslampi ja Virva Juurikkala, osastopäällikkö Ritva Toivio, projektikoordinaattorit Hannakaisa Ryyänen ja Erika Uotila sekä Saija Järvinen rikosentorjuntaneuvoston sihteeristöstä.

Kuvio 23. Kotihälytykset**Toimet**

Alatyöryhmän ensimmäisessä palaverissa todettiin kotihälytysten keskittyvän kerrasta toiseen samoihin asuntoihin ja samojen ihmisten kohdalle. Nämä ihmiset nähdään usein ”toivottomina tapauksina”. Etenkin hälytykset, joihin liittyi alkoholisoitunut pariskunta tai ns. ryyppyporukka nähtiin poliisin silmissä turhauttavina. Tutkimustiedon mukaan näissä ryhmissä tapahtuu kuitenkin eniten henkirikoksia Suomessa (Lehti, 2004). Lisäksi jatkuvat tappeluista, riehumisesta ja juhlimisesta johtuvat hälytykset kuormittavat ja turhauttavat tilanteissa niin mukana olevia kuin naapureita ja poliisiakin. Kokonaisuutena työryhmä totesi, että kotihälytyskäytännöissä tulisi kiinnittää lisähuomiota väkivallan taustatekijöihin. Lisäksi ne hälytykset, joissa lapsia ei ole paikalla, tulisi ottaa tarkemmin huomioon, koska poliisin näkemyksen mukaan nämä jäävät helposti huomiotta ja jatkohoidotta.

Alatyöryhmän tehtäväksi tuli selvittää Järvenpäässä tapahtuvien kotihälytysten määrää, asiakkaita, laatua ja näin edelleen kehittää ja tehostaa kotihälytyskäytäntöjä sekä yksityisasunnoissa tapahtuvaan väkivaltaan puuttumista. Seurannan ajankohdaksi valittiin huhti-toukokuu 2008.

Tulokset

Järvenpäässä kotihälytyksiä oli seurantajakson aikana 131. Tuona ajanjaksona tapahtuneiden kotihälytysten osalta täytettyjä lomakkeita saatiin kuitenkin vain 22. Poliisihenkilöiden sitouttaminen toimintaan ei onnistunut toivotulla tavalla. Näiden 22 tapauksen tiedot analysoitiin. Suurin osa kotihälytyksistä oli tapahtunut ilta- tai yöaikaan ja liittyi parisuhdeväkivaltatilanteeseen. Mukana oli myös lähisuhdeväkivaltaa, tuttavien välisiä tappeluja sekä muutama äänekkästä juhlimisesta aiheutunut hälytys.

Lähes kaikissa tapauksissa joko tekijä, uhri ja/tai muut paikalla olijat olivat nauttineet alkoholia. Stereotypia miehistä koostuvasta juoppoporukasta ei analyysiin päätyneiden kotihälytysten perusteella pitänyt paikkaansa. Useimmiten osapuolina oli yhdessä ryyppiskelevä nykyinen tai entinen pariskunta. Samankaltaisen tuloksen on saanut myös Lehti (2002), joka toteaa, että juomakulttuuri Suomessa on muuttunut. Kun aikaisemmin miehet ryyppäsivät keskenään, nykyään ryyppykaverina on useammin oma puoliso.

Parisuhdeväkivaltatilanteissa oli useimmiten kyseessä toistuva tapahtuma. Joissakin osoitteissa oli poliisin taustatietojen mukaan käyty viimeisen vuoden aikana jopa kahdeksan – yhdeksän kertaa ja arvio tilanteen jatkuvuudesta oli selkeä ”tulee toistumaan”. Jo kahden kuukauden seurantajakson aikana kahdessa osoitteessa oli käyty kahteen kertaan.

Jampassa vain yhdessä tapauksessa seitsemästä tekijä vietiin putkaan, kun koko Järvenpäässä tekijä vietiin putkaan kolmasosassa tapauksista. Erona oli lisäksi se, että tekijä jäi ilman jatkotoimenpiteitä Jampassa yli puolessa tapauksista, kun koko Järvenpäässä jatkotoimenpiteitä jäi joka kolmas tekijä. Jampassa lähes kaikissa tapauksissa kaikki olivat päihtyneitä, kun taas koko Järvenpäässä puolessa tapauksista kaikki osapuolet olivat päihtyneitä. Myös ilmoituksen tekijässä oli eroja. Jampassa naapuri teki ilmoituksen vain yhdessä tapauksessa, kun esimerkiksi keskustan alueella naapuri teki hälytyksen puolessa tapauksista. Muissa tapauksissa ilmoituksen teki joko uhri itse tai muu paikalla olija.

Aineiston perusteella voitaisiin päätellä, että Jampan alueella toleranssi häiriökäyttäytymistä kohtaan on muuta Järvenpäästä korkeampaa. On mahdollista, että levottomilla alueilla asukkaat turtuvat häiriöihin siinä määrin, ettei niihin puututa yhtä herkästi kuin rauhallisimmilla alueilla. Aineiston ollessa hyvin pieni ei lopullisia johtopäätöksiä voida kuitenkaan tehdä. Erot muuhun Järvenpäähän kuitenkin kuvaavat huono-osaisuuden ja toimimattoman yhteisöllisyyden suhdetta väkivaltaan. Asian tutkimista ja toimia asiaan puuttumiseksi tulee jatkaa Järvenpäässä.

Arviointi

Seurannan perusteella todettiin, että sekä väkivallan uhrin että sen tekijän jatko-ohjauksessa on suuria puutteita. Kolmea tapausta lukuun ottamatta poliisin suorittamiin tehtäviin ei ole sosiaalipäivystyksessä reagoitu, koska sosiaalipäivystys ei ole saanut tietoa tapauksista. Kirjatun tiedon mukaan vain yhdessä tapauksessa sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä oli ollut yhteydessä asiakkaaseen. Viidessä tapauksessa lapsia oli paikalla, mutta vain yhdestä tehtiin lastensuojeluilmoitus. Yhtä tapausta ei voitu tarkistaa puuttuvien tietojen vuoksi.

Seurannan oleellisena huomiona oli, että kotihälytykset kuormittavat poliisia paljon ja poliisi joutuu jatkuvasti vierailemaan samoissa osoitteissa. Tästä huolimatta poliisin, sosiaalipäivystyksen ja sosiaalitoimen yhteisiä menetelmiä kotihälytyksiin puuttumiseen ei tällä hetkellä ole.

Yhteistyömallia yksityisillä paikoilla tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseksi on toteutettu Helsingin Itäkeskuksen poliisipiirissä (ks. Takala, 2007). Yhteistyömallissa poliisi tekee

tiivistä yhteistyötä sosiaaliviranomaisten kanssa ja vierailee yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ongelmaosoitteissa. Itäkeskuksen poliisipiirissä on asiaa hoitamaan lisäksi varattu erillinen tutkija. Mallia käytettiin pohjana Järvenpään toimien kehittämiseksi. Tärkeimpänä tavoitteena todettiin, että tiedonkulku poliisin, sosiaalipäivystyksen ja sosiaalitoimen välillä tulee varmistaa. Tätä varten asiaan sitoutuneen tutkijan olemassaolo on välttämätöntä. Tämä on ehdoton edellytys toimien toteutumiseksi.

Kotihälytystyöryhmä päätti viimeisessä kokouksessaan, että poliisin ja sosiaalipäivystyksen tulee säännöllisesti järjestää yhteisiä palavereja, jotta tiedonkulku viranomaiselta toiselle varmistuu. Sosiaalipäivystys todettiin tärkeäksi linkiksi poliisin ja alueellisen sosiaalityön välillä ja tämän vuoksi työryhmä esittää, että sosiaalipäivystyksen virkaajat limittyvät ainakin osittain alueellisten toimijoiden virka-aikojen kanssa. Aikuissosiaalityön vastaava sekä sosiaalipäivystyksen johtaja ottavat informaationkulusta vetovastuun sekä sopivat mahdollisista yhteisistä tapaamisista asiakkaiden kanssa.

Kotihälytystyöryhmä päätti järjestää poliisin ja sosiaalipäivystyksen yhteisiä säännöllisiä palavereja, joissa tehdyt kotikäynnit kirjattaisiin tietokantaan. Tieto poliisin tehtävistä siirtyisi näin välittömästi myös alueen sosiaalityön tietoon. Kaupungin sosiaalitoimen vastuulla olisi poliisin tietoon tulleen väkivallan puheeksi ottaminen asiakkaiden kanssa sekä osapuolten auttaminen ja tukeminen. Koska suurin osa asiakkaista on päihdeongelmaisia, tulisi myös päihdetyö ottaa aktiivisemmin mukaan toimintaan.

Työryhmä aloitti toimintansa tammikuussa 2008. Tapaamisia poliisin, sosiaalipäivystyksen ja rikoksantorjuntaneuvoston sihteeristön kanssa oli useita. Seurannan tulokset esiteltiin loppukokouksessa lokakuussa 2008, jonne tuli kuitenkin vain yksi kolmesta alatyöryhmään nimetystä Järvenpään toimijasta.

4.6 Alatyöryhmien itsearviointit

Hankkeen päätösvaiheessa alatyöryhmiä pyydettiin täyttämään itsearviointilomakkeet. Alatyöryhmien palautteessa nousi esille *ohjeistuksessa olleet ongelmat*. Kahden alatyöryhmän mielestä ohjausryhmän rooli ei ollut tarpeeksi voimakas ja lopun kolmen mielestä ohjausryhmän ohjeistus oli vain osittain onnistunutta. Ohjeistus koettiin yleisluonteiseksi, minkä vuoksi tehtävien selkeyttäminen oli työryhmille haastavaa. Yhden alatyöryhmän palautteessa tyytymättömyys ohjausryhmään nousi esille seuraavasti: ”Ohjausryhmällä ei ole ollut selkeää käsitystä siitä, mistä projektissa on ollut kyse eikä täten ole ollut selkeä toimeksiannoissakaan”. Kritiikki on ollut osittain perusteltua. Osa ohjausryhmän jäsenistä ei osallistunut kokouksiin lainkaan.

Väkivallan vähentämishankkeessa mainitut *suositukset* saivat alatyöryhmiltä ristiriitaisista palautetta. Lasten ja nuorten sekä ikäihmisten turvallisuuden keskittyneiden työryhmien mielestä esitetyt toimet olivat hyvin tarpeellisia Järvenpäässä. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämiseen tähtäävän työryhmän mielestä suositukset olivat osittain tarpeellisia, ja osaa niistä oli alettu toteuttaa jo pari vuotta aikaisemmin ns. ravintolahankkeen toteuttamisen aikana.

Uhrin jatko-ohjausta valmistellut työryhmä sekä kotihälytystyöryhmä sen sijaan kokivat, että selkeitä suosituksia ei joko ollut tai ne eivät saavuttaneet itse toimijoita. Palaute on osin ristiriidassa tehtyjen toimien kanssa, sillä hankkeen aikana uhrin jatko-ohjaustyöryhmä otti käyttöönsä terveystieteiden keskuksessa käytettävän PAKE – lomakkeen ja sai koulutusta mm. parisuhdeväkivallasta ilmiönä. Käytäntöjen jatkaminen hankkeen päättymisen jälkeen nähtiin selvänä, mutta varsinkin PAKE -lomakkeiden kohdalla jatkokoulutuksen tärkeyttä painotettiin.

Ikäihmisten turvallisuustyöryhmän sekä kotihälytystyöryhmän *menetelmien juurruttaminen* jäi osittain kesken, mutta molemmat työryhmät kokivat, että kehitettyjä menetelmiä voidaan jatkaa hankkeen päättymisen jälkeen. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämistyöryhmä koki menetelmien juurruttamisen käytäntöön haastavampana, sillä toiminnan jatkumisesta vastaa moni erillinen taho yhdessä, kuten lääninhallitus, poliisi sekä ravintoloitsijat. Työryhmä totesi, että ilman Järvenpään kaupungin selkeää linjausta ja tukea on jatko hyvinkin epävarmaa. Seurantajakson uupuessa toimien jatkon todellinen varmistaminen on mahdotonta. Useassa alatyöryhmän kokouksessa toivottiin Järvenpään kaupungin ottavan vastuuta enemmän. Koulutyöryhmä otti käyttöönsä Luulot Pois – opetusmateriaalin, jonka jatko nähtiin luontevana. Hankkeessa esitettyjen käytäntöjen ja menetelmien juurruttaminen käytäntöön onnistui työryhmissä siis vaihtelevasti.

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa koettiin eri työryhmissä hyvin eri tavoin. Kotihälytystyöryhmässä sekä alkoholiehtoisen väkivallan vähentämistyöryhmässä yhteistyö koettiin haasteelliseksi lukuisten toimijoiden sekä useiden henkilövaihdosten vuoksi. Koulutyöryhmässä ei yhteistyötä oppilaitosten ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehty, sillä työryhmä ei nähnyt selkeitä yhtymäkohtia olevan. Ikäihmisten turvallisuuteen ja uhrin jatko-ohjaukseen paneutuvat työryhmät kokivat yhteistyön muiden toimijoiden kanssa kuitenkin suhteellisen helpoksi. Järvenpään etuna todettiin olevan sen pieni koko. Toimijoita Järvenpäässä on suhteellisen vähän ja yhteistyö on ehdoton edellytys asioiden hoitamiseksi. Tämän vuoksi verkostoitumista oli tapahtunut jo ennalta.

Vastuunotto ja sitoutuminen hankkeen etenemiseen olivat ongelmakohdista suurimpia. Tähän vaikutti omalta osaltaan epäselvyydet eri toimijoiden roolista Järvenpään kaupungin ja rikosentorjuntaneuvoston välillä. Asioiden eteneminen ja valmistelu oli paikoin hidasta mm. erilaisten työkalu- ja kulttuurien, vetovastuiden puuttumisen ja ihmisten tavoitettavuusongelmien vuoksi. Esimerkiksi koulut tuntuivat toimivan suhteellisen itsenäisinä yksikköinä eikä sivistystoimesta aina löytynyt tukea asioiden eteenpäin viemiselle, joten yhteistyö oli helpointa toteuttaa suoraan koulujen kanssa. Tämä aiheutti yhdenmukaisuusongelman, sillä kaupunginjohtajan sekä ohjausryhmän linjauksen mukaisesti pilottihankkeen toimet olisi tullut toteuttaa yhdenmukaisesti koko kaupungissa eikä vain tietyissä kouluissa tai kaupunginosissa.

Yllä mainituista ongelmista huolimatta kaikki alatyöryhmät kokivat onnistuneensa melko hyvin toteuttamaan toimeksiannossa annetut tehtävät. Ikäihmisten, lasten ja nuorten sekä kotihälytystyöryhmällä osa toimista jäi kesken, mutta vastuutus ja suunnitelmat tulevaisuuden toimiksi tulivat kirjatuksi. Työryhmät kokivat ajan ja resurssien puutteen ongelmalliseksi, sillä samanaikaisesti työryhmän jäseniä työllistivät useat eri projektit. Parhaiten yhteistyötä tekivät ryhmät, joissa jo ennestään oli toimittu yhteistyössä. Pelkästään projektia varten koottujen ryhmien dynamiikassa oli sitä vastoin ongelmia;

ryhmän jäsenet eivät nähneet itsellään selkeää roolia ryhmässä eivätkä tästä syystä olleet toiminnassa aktiivisesti mukana. Sisäinen tiedottaminen olisi mahdollisesti parantanut tilannetta.

4.7 Hankesuunnittelun haasteet

Koska hankkeen yhtenä tarkoituksena oli testata väkivallan vähentämisen ohjelmassa olevien toimien toteuttamista, arvioinnissa haluttiin kiinnittää erityistä huomiota myös projektin hallinnointiin. Projektin alkua hankaloittivatkin epäselvyydet vetovastuusta ja organisaation jäykkyys. Neljän ensimmäisen kuukauden ajan projektin rahoitus osoitettiin Diakonia-ammattikorkeakoululle alkukartoituksen tekemiseen, minkä jälkeen Järvenpään kaupunki otti projektin omakseen.

Alussa projektilla oli vaikeuksia löytää paikkaansa kaupungin organisaatiossa. Toiminta tapahtui pääosin sosiaali- ja terveystoimessa sekä koulutoimessa, mutta projektista vastasi yleishallinto. Yhteistyö poliisin, lääninhallituksen ja rikosentorjuntaneuvoston kanssa oli keskeistä. Selkeän johtajuuden puuttuessa henkilöiden vastuuttaminen toimintaan ontui. Hankkeen etenemistä hankaloitti myös ohjausryhmän puheenjohtajan useat vaihdokset, toimijoiden vähäinen osallistuminen sovittuihin kokouksiin ja vähäinen sitoutuminen projektiin. Kysymys saattoi olla myös siitä, että hanke tuotiin Järvenpään ulkoapäin, tai ”ylhäältä annettuna”, joka saattaa heikentää sitoutumista tai lisätä tunnetta siitä, että vakinaisen toiminnan henkilöstöllä ei ollut riittävää kosketuspintaa eikä siten kiinnostusta hankkeeseen. (Ks. Arnkil, 2006.)

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana 12 kertaa ja useita kokouksia peruutettiin. Puheenjohtajana toimi neljä eri henkilöä ja ohjausryhmän jäsenien osallistuminen kokouksiin oli heikkoa. Kaupungin sitoutuminen hankkeeseen olisi saattanut olla vahvempaa, jos aloite pilottihankkeeseen olisi tullut kaupungilta itseltään. Hankkeeseen osallistumisen mahdollisuutta olisikin tullut tarjota yhtäläisesti kaikille niille kuudelle kunnalle, joissa tutkimuksen mukaan oli keskimääräistä enemmän väkivaltaa (Heiskanen ym., 2003). Kaupungit olisivat joutuneet täten kilpailemaan rahoituksesta muiden kaupunkien kanssa, jolloin sitoutuminen olisi saattanut olla vahvempaa.

Hankkeen lopussa palautetuista itsearvioinneista ja seurantataulukoista nousivat erityisesti esille hankkeen vaikeudet vastuuttaa toimijoita sekä konkretisoida toivottuja toimenpiteitä. Tulevaisuudessa tällaisissa yhteistyöprojekteissa tulisi jo projektin alkaessa määritellä selkeät vetovastuut, vastuusuhteet, resurssit sekä aikataulut ja mukana olevien tahojen tulisi olla tietoisia näistä vastuista. Projektia aloittaessa tulisi työryhmien lisäksi saada riittävästi tietoa jo toteutetuista hankkeista ja tutkimuksista. Tällainen tietosku voitaisiin järjestää asiantuntijaseminaarin muodossa projektia aloittaessa.

Alatyöryhmien ohjeistaminen, näistä ohjeistuksista tiedottaminen ja erityisesti niiden puute nousi kritiikin aiheeksi usean alatyöryhmän palautteissa. Selkeän viestinnän ja tiedotusväylän suunnittelu helpottaisi jatkossa ohjelmissa toimivien henkilöiden työskentelyä. Tiedottaminen olisi lisäksi saattanut rohkaista väkivallan uhreja ottamaan yhteyttä viranomaisiin ja lisätä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden ja kotihälytysten mää-

riä. Rikoksantorjunnan näkökulmasta tämä olisi ollut pelkästään myönteistä. Pidemmällä seurannalla rikosten määrien voitaisiin kuitenkin olettaa laskevan.

Yhteiskunnallisia projekteja saatetaan käynnistää suuren yleisön tyyntymiseksi. Tällöin viranomaistahot ja poliitikot voivat osoittaa projektia tukiessaan ”tekevänä asioille jotakin”, vaikka vaikutukset vanhoihin toimintatapoihin tai peräti asenteisiin olisivatkin vähäisiä (ks. esim. Kinnunen ym., 2005; Meeuwisse, 1996). Avoin viestintä ja vahva johtaminen olisivat parantaneet lopputulosta tässä projektissa. Projektissa mukana oleminen vaatii panostusta niin ajallisesti kuin rahallisestikin. Tulevaisuudessa vastaavissa hankkeissa kannattaa jo ennen projektiin sitoutumista varmistaa valmius näihin. Hankkeelle olisi eduksi, jos koko kaupunki sitoutuisi siihen ja sillä olisi myös kunnanvaltuuston tuki takanaan.

Projektin päättäminen on vähintään yhtä tärkeä tapahtuma kuin projektin suunnitteleminen tai käynnistäminen (Virtanen, 2000). Hankkeen lopulla kiinnitettiin erityistä huomiota käytäntöjen vakiinnuttamiseen, jotta toimet ja palveluketjut jäivät elämään. Ohjausryhmässä sovittiin, että projektikoordinaattorin kanssa etsitään vastuutahot toimien jatkon varmistamiseksi. Hankkeen aikana aloitettujen toimien ja käytäntöjen vakiinistaminen jää kaupungin vastuulle. Haasteelliseksi jää projektin päättäminen ja institutionalisoiminen sekä tarpeellisten resurssien varmistaminen niin, että toiminta voi jatkua.

5. Väkivallan vähentämisen pilottihankkeen yhteenveto ja suositukset jatkotoimenpiteille

Väkivallan vähentämisen paikallisen pilottihankkeen tavoitteena oli testata kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman mukaisia suosituksia ja niiden toteutettavuutta paikallistasolla. Pilottihankkeen aikana ohjausryhmälle esitetyt toimet perustuivat kansallisessa väkivallan vähentämishankkeen ehdotuksiin sekä pilottihankkeen alussa tehtyyn Järvenpään tilannekartoitukseen. Näiden perusteella ohjausryhmä valitsi Järvenpään painopisteet ja kokosi vastaavat alatyöryhmät. Ohjelmaa ja sen suosituksia ei siis lähdetty implementoimaan ja toteuttamaan sellaisinaan, vaan ohjausryhmä päätti valita ne, jotka todettiin alkukartoituksen perusteella olevan relevanteimpia Järvenpäässä. Kumpuun perustuva, paikalliset tarpeet ja olosuhteet huomioiva lähestymistapa nähtiin hedelmällisimmäksi.

Käsillä olevassa arviointiraportissa tarkasteltiin kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman sisältämien toimien toteuttamista paikallistasolla. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, miten hankkeen ohjausryhmän alkukartoitustietojen perusteella päätämät väkivallan vähentämisen ohjelmassa olevat suositukset toteutettiin kaupungissa. Toiseksi arvioitiin sitä, millaisia vaikutuksia toimenpiteillä on ollut ja tuotiin esille ne toimet, jotka ohjausryhmä päätti jättää toteuttamatta, vaikka ne alkukartoitustietojen pohjalta oli nähty tarpeellisiksi. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös toteutettujen toimenpiteiden vaikutukseen Järvenpään väkivaltilanteeseen.

Järvenpään pilotin hankearvioinnissa pyrittiin mahdollisimman laajaan ja kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan. Arvioinnissa ei siis keskitytty pelkästään tarkastelemaan sitä, mitä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrälle tapahtui tai pohdita siihen johtaneita syitä. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, miten toimenpiteet kohdentuivat asiakkaisiin, mitä vaikutuksia niillä on ollut sidosryhmien ja yhteistyötahojen toimintaan sekä miten hanke organisoitiin ja resursoitiin suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

5.1 Järvenpään väkivaltatilanteen analyysi

Järvenpäässä tulee poliisin tietoon vuosittain lähes kaksinkertainen määrä väkivallan tekoja sen naapurikuntiin verrattuna. Huolimatta maineestaan turvattomana kaupunkina (Kaikkonen, 2007) oli Järvenpää nuorten mielestä turvallinen paikka asua. Vuonna 2006 toteutetun Turvallinen arki -koululaiskyselyn perusteella Järvenpään koki turvalliseksi paikaksi asua yli yhdeksän vastaajaa kymmenestä ikäryhmästä riippumatta. Myös ikäihmisten turvallisuutta kartoittavan työryhmän mukaan ikäihmiset tunsivat olonsa Järvenpäässä turvalliseksi.

Analysoiduista rikosilmoituksista nousi esille kaksi väkivallan keskittymää Järvenpäässä; keskusta ja Jampan alue. Suurin osa väkivallasta tapahtui viikonloppuisin keskustan alueella. Kahdeksassa tapauksessa kymmenestä alkoholilla oli osuutta asiaan. Puolessa tapauksissa niin tekijä kuin uhri olivat alkoholin vaikutuksen alaisina.

Alkoholin kulutus Järvenpäässä onkin naapurikuntia suurempi. Järvenpään suuret väkivaltarikostilastot voidaan selittää suurimmilta osin suurella ravintolatarjonnalla, joka tarjoaa puitteet alkoholiehtoiselle väkivallalle. Huomattavaa kuitenkin oli, että kesäisin järjestettävä Puistoblues ja sen aiheuttama asiakkaiden määrän huomattava kasvu ei lisännyt väkivaltaa lainkaan. Epäiltyjen ja uhrien kotipaikat sekä heidän suhteensa kielii kuitenkin siitä, että Järvenpää kerää paljon ulkopaikkakuntalaisia juhlijoita sekä vahvistaa suuren ravintolatarjonnan merkitystä väkivaltarikoksien määrässä.

Toiseksi ongelmalliseksi alueeksi nousi Järvenpään Jamppa, jonne suuri osa kotihälytyksistä keskittyi. Järvenpäässä on naapurikuntiaan suurempi työttömyysaste, alkoholinkulutus, ja lasten määrä lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä on korkeampi. Ongelmat keskittyvät suurimmilta osin juuri Jamppaan, jossa sijaitsee myös suurin osa kaupungin vuokra-asunnoista. Tutkimus antoi viitteitä Jampan väkivaltaa sietävästä kontrollista ja sellaisesta suhtautumisesta ongelmaan, jonka mukaan siihen ei voida vaikuttaa. Tällainen alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvu ja ns. epätoivotun väestön eriytyminen on haastava ongelma myös Järvenpäässä. Nämä ns. köyhyystaskut (ks. Vaattovaara & Kortteinen, 2003) tulisi ottaa jatkossa spesifioitujen toimenpiteiden kohteeksi (ks. myös Sassen, 1990 & 1991).

5.2 Väkivallan vähentämishjelmassa esitettyjen toimien toteutuminen

Kansallisen ohjelman mukaisesti viranomaisten edellytettiin tunnistavan väkivalta ja sen riskisyys sekä puuttuvan niihin nykyistä varhaisemmin. Erityisesti pyrittiin väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseen. Väkivaltiaan pyrittiin puuttumaan ehkäisevillä toimilla ja tehostamalla viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Väkivallan vähentäminen pyrittiin liittämään myös osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua. Lisäksi Euroopan neuvoston väkivaltaprojektissa suosittelemien 12 periaatteen toivottiin näkyvän tehdyissä toiminna (ks. luku 1).

Luvussa neljä on esitelty alatyöryhmien toimeksiannot, tehdyt toimenpiteet ja arvioinnit yksityiskohtaisesti. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että hankkeen aikana viranomaisten koulutusta väkivallan ja sen riskisyyden tunnistamiseen lisättiin ja eri toimipisteissä otettiin käyttöön erilaisia väkivallan tunnistamiseen suunniteltuja työvälineitä. Järvenpäässä painotettiin myös nykyistä varhaisempaa puuttumista väkivaltaan. Lastensuojelutyötä ja ongelmien varhaista havaitsemista mm. kouluissa ja päiväkodeissa tehostettiin. Lisäksi ikäihmisten turvallisuuteen kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota.

Alkoholin häiriökäyttöön yleisillä paikoilla alettiin puuttua viranomaisten tehostetun yhteistyön avulla ja ravintoloita kannustettiin vastuulliseen tarjoiluun mm. lukuisten koulutustilaisuuksien avulla. Väkivaltiaan uusiutumista pyrittiin vähentämään myös viranomaisten ja muiden toimijoiden yhteistyötä lisäämällä.

Hankkeen loppuseminaarissa tammikuussa 2009 kaupunginjohtaja totesi, että toteutetuista toimenpiteistä huolimatta jää haasteita vielä jäljelle. Turvallisemman Järvenpään tavoitteen mukaisesti kaupunki sitoutui seuraaviin toimenpiteisiin: keskustan alkoholiehtoiseen väkivaltaan pyritään edelleen puuttumaan, syrjäytymisvaarassa olevat pyritään kiinnittämään yhteiskuntaan, väkivaltaa kokeneita tuetaan ja pyritään näin puuttumaan uusiutuvaan uhriksi joutumiseen. Lisäksi kaupungin toimijoita tuetaan, koulutusta järjestetään ja ylläpidetään tiivistä yhteistyötä toimijoiden välillä. Loppuseminaarissa todettiin yhteisesti, kuinka tärkeää väkivallan vähentäminen on ottaa osaksi paikallista turvallisuussuunnittelua ja täten pyrkiä luomaan pysyvä väkivallan vastainen asenne-muutos Järvenpäässä.

5.3 Väkivaltatarikosten torjunnasta ja ehkäisemisestä

Humalajuomisen vähentäminen

Alkoholinkulutuksella on kahdenlaisia vaikutuksia rikollisuuteen ja siitä käsin myös alkoholiehtoiseen väkivaltaan. Alkoholin pitkäaikaisvaikutus rikollisuuteen ilmenee siinä, että alkoholin kulutus ja käyttötavat säätelevät ainakin osaksi syrjäytyneen ja päihdeongelmaisen väestönsosan kokoa. Erityisesti Jampassa tarvitsee ottaa käyttöön toimia, joilla puuttua juuri alkoholinkäytön pitkäaikaisvaikutuksiin ja sen mukanaan tuomiin ongelmiin.

- Pyritään nostamaan alkoholinkäytön aloitusikää
- Pyritään ehkäisemään syrjäytymistä
- Turvataan päihdeongelmallisille pääsy palveluihin

Alkoholin välitön, *tilannesidonnainen* merkitys seuraa alkoholin käyttäytymisen hallintaa ja tekojen seurauksien arviointia heikentävästä ominaisuudesta. Vaikka humaltuminen ei välttämättä yksin lisää aggressiivisuutta, voi loukkaus, suuttumus tai riita saada humaltuneen käyttämään fyysistä väkivaltaa, mitä ei selvin päin tapahtuisi. Elämäntilanteisiin tai päihtymystilanteisiin liittyvät stressitekijät saattavat joskus olla ratkaisevia. Alkoholin nähdään siis kytkeytyvän kiinteästi rikollisuuteen ja erityisen selvänä pidetään alkoholin ja väkivallan yhteyttä. Tämä oli ilmeistä myös Järvenpäässä, sillä kerätyn aineiston perusteella tyypillisiä väkivaltaesimerkkejä olivat nuorten miesten ja naisten parisuhde- ja tutustumistilanteisiin liittyneet ”mustasukkaisuustilanteet”, jotka päättyivät tappeluihin. Myös nuorten miesten keskinäiset riidat ja ”machoilut” olivat yleisiä tappelun syitä, jotka johtuivat esimerkiksi tönimisistä tanssilattialla tai baaritiskillä. (Ks. myös Graham & Homel, 2008, 71–87.)

Luvussa 4.4 esiteltujen tutkimusten valossa on syytä rohkaista erityisesti Järvenpään ravintoloita toimimaan. Yhden yksittäisen tekijän muuttaminen anniskelupaikassa ei välttämättä vaikuta väkivallan esiintymiseen, mutta vähentymistä voidaan odottaa silloin, kun vaikutetaan sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön ja samanaikaisesti koulutetaan henkilökuntaa vastuulliseen anniskeluun²⁵. Järvenpään ravintolat voisivat tehdä riskianalyysin, jolla arvioidaan ravintolan omat riskit ja toimet väkivallan vähentämiseksi (Ks. Graham, 1999). Grahamin opas tarjoaa selkeät välineet tämän arvioinnin tekemiseksi.

- Järjestetään vuosittain koulutusta ravintoloitsijoille vastuullisesta anniskelusta ja aggressiivisen asiakkaan kohtaamisesta
- Kannustetaan ravintoloita tekemään riskianalyysi
- Kannustetaan ravintoloita kiinnittämään erityistä huomiota henkilökunnan määrään, viihtyvyyteen ja ruokailun mahdollisuuteen
- Vastuutetaan myös ulkoalueet ravintoloiden kesken

Järvenpäässäkin voitaisiin jatkossa kokeilla esimerkiksi Hollannissa toteutettua mielenkiintoista hanketta, jossa useat rotterdamilaiset OK – merkistä tunnistettavat anniskelupaikat sitoutuvat auttamaan kadulla väkivallan uhriksi tai väkivallalla uhatuksi tulleita

²⁵ Myös Scottin (www.cops.usdoj.gov) kokoamaan raporttiin ”Assaults in and around bars” on kerätty yksinkertaiseen muotoon useita keinoja, joita voidaan käyttää väkivallan vähentämiseksi anniskelupaikoissa. Onnistuneita yhteisössä tehtyjä väkivallan vähentämiseen tähtäviä hankkeita on tehty useissa kaupungeissa, kuten Tukholmassa (Graham & Homel, 2008) ja Hämeenlinnassa Pakka-hanke (Holmila, Warsell & Warpenius, 2007; Warpenius & Holmila, 2008.)

henkilöitä. Anniskelupaikan oven yläpuolella selvästi näkyvä OK – merkki kertoo apua tarvitsevalle henkilölle, että tässä anniskelupaikassa henkilökunta on sitoutunut auttamaan väkivallan uhriksi joutuneita samoin kuin niitä, jotka kokevat väkivallan uhkaa kadulla. OK-merkillä varustetut paikat sitoutuvat auttamaan ottamalla välittömästi yhteyttä 112- hätäpäivystykseen ja haluavat osaltaan lisätä turvallisuuden tunnetta kaduilla. (Scheepstra, 2004.)

- Kannustetaan Järvenpään ravintoloita tekemään yhteistyötä ja suunnittelemaan Hollannin hanketta vastaavia yhteisiä toimenpiteitä väkivallan vähentämiseksi
- Järjestetään kilpailu ravintoloiden välillä siitä, mikä ravintola koetaan viihtyisimmäksi

Alkoholikulutukseen ja anniskeluun vaikuttaminen jää jatkossakin keskeiseksi keinoksi väkivallan vähentämiseksi Järvenpäässä.²⁶ Tätä varten on syytä jatkaa tiivistä viranomaisyhteistyötä ja perustaa kaupunkiin seurantaryhmä, johon Järvenpään kaupunki kutsuisi edustajat poliisilaitokselta, lääninhallituksesta, pelastuslaitokselta, ravintoloista ja oppilaitoksista. Seurantaryhmällä tulisi olla mahdollisuus osallistua myös aiheeseen liittyvään valtakunnalliseen työskentelyyn.

- Tehdään yhteistyösopimus esitettyjen toimien toteuttamisesta ja perustetaan kaupunkiin seurantaryhmä, joka huolehtii toimien ohjauksesta ja arvioinnista

Syrjäytymisen ehkäisy

Väkivallantekojen keskittyminen Keskustan ja Jampan alueelle kertoo rakenteellisista ongelmista. Keskustassa väkivaltaa lisää suuri ravintolatarjonta, mutta Jampassa syynä on syrjäytyminen ja tähän liittyvä päihteiden käyttö. Hankkeen alussa Jampan alueen vuokratotaloyhtiöiden ja isännöitsijöiden toiveena oli järjestää toimintaa ongelmallisimmiksi koetuille asukasryhmille, joita ovat siis samat, jotka kotihälytystyöryhmäkin nosti esille. Tähän ongelmalliseen ryhmään aineiston perusteella näytti kuuluvan myös naisia ja ryypiskely pariskuntien kesken olikin yleistä.

Jampan alue vaatisi siis jatkossa erityisiä toimenpiteitä. Kotihälytysten perusteella saaduista tuloksista kävi ilmi myös se, että naapureiden puuttuminen väkivaltaan on Jampassa muuta Järvenpäästä vähäisempää. Toleranssia tulisi madaltaa ja lisätä esimerkiksi tiedottamista siitä, että naapurista kuuluvista avunpyynnöistä ja riitelyn äänistä tulisi ilmoittaa poliisille. Erityisesti on todettu, että riitelyn jälkeen syntyvästä äkillisestä hil-

²⁶ Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämistyöryhmän yksityiskohtaiset ehdotukset ovat liitteenä (liite 4).

jaisuudesta ilmoittamalla olisi säästetty jopa ihmishenkiä (Henkirikostyöryhmän raportti, 2005).

- Pyritään madaltamaan väkivallan toleranssia ja ilmoitustasoa korostetulla tiedostamisella ja tiedottamisella
- Varmistetaan informaationkulku poliisin ja sosiaalityön välillä säännöllisin yhteistyöpalaverein ja tarjotaan apua erityisesti osoitteisiin, joihin tulee toistuvia kotihälytyskäyntejä
- Nimetään erillinen tutkija väkivaltaa sisältäneiden kotihälytysten seurantaan Itäkeskuksen mallin mukaisesti
- Rohkaistaan niin väkivallan uhria kuin tekijääkin hakemaan apua
- Otetaan päihdepalvelut aktiivisemmin mukaan toimintaan

Huomioitavaa on motivaatio väkivaltaan ja alkoholinkäytöstä johtuviin häiriöihin puuttumiseksi. Erityisesti kaukaiseksi koettu väkivalta jää usein huomiotta ja uhrin hoidotta. Samanaikaisesti väkivallan käsitettä laajennetaan, mutta aktiiviset toimet ongelmaan puuttumiseksi jäävät vähäisiksi. Jampaan tulee kohdistaa todellisia toimenpiteitä. Myös fyysistä ympäristöä muuttamalla voidaan saada aikaan positiivisia muutoksia (ks. esim. Jordan, 2006 ja Roach ym., 2008). Jampassa aikaisemminkin tehtyjä lähiöparantamisen toimia tulisi jatkaa (ks. Tuuri, 1999). Lisäksi aktiivisella tiedottamisella tarjolla olevista palveluista madalletaan puuttumisen kynnyksiä ja rohkaistaan väkivallan uhreja hakemaan apua. Pilotin aikana tehty Apua Väkivaltaan -esite tulisi olla erityisesti Jampassa helposti saatavilla tai se voitaisiin jakaa jokaiseen talouteen Jampan alueella.

- Lisätään yhteisöllisyyttä erityisesti Jampan alueella järjestämällä yhteisiä tapahtumia
- Kehitetään aluetta fyysisesti, otetaan asukkaat mukaan suunnitteluun ja hyödynnetään asukkaiden omia resursseja
- Korostetaan sosiaalisen vastuunkantamisen tärkeyttä
- Puututaan julkisella paikalla tapahtuvaan häiritsevään ja riskijä synnyttävään juopotteluun
- Lisätään tietoutta apua tarjoavista tahoista

Väkivallan tilannetorjunta

Koska suurin osa väkivallasta tapahtuu keskustan tai Jampan alueilla tulee näihin alueisiin kiinnittää erityistä huomiota. Kohdennettujen rikosentorjuntakeinojen käyttö väkivaltaisilla alueilla vähentää pahoinpitelyrikoksia (ks. esim. Felson & Clarke, 1998; Wortley & Mazerolle, 2008). Clarke ja Homel (1997) ovat jakaneet rikosten tilannetorjuntamenetelmät neljään luokkaan: koettujen vaikeuksien lisäämiseen, koettujen riskien

lisäämiseen, odotettujen hyötyjen vähentämiseen ja syyllisyyden tai häpeän torjumisen vaikeuttamiseen. Järvenpäässä tällaisiin tilannetorjuntakeinoihin kuuluu mm. poliisipartioiden näkyvyys, kameravalvonta, tilasuunnittelu ja valaistus. Myös joukkoliikenteen parantaminen ja lisääminen sekä valvonta esimerkiksi taksijonoissa ja asemilla erityisesti viikonloppuöisin vähentäisi potentiaalisia väkivaltatilanteita.

- Puistoja, katuja ja alkoholin vähittäismyyntipisteitä tehovalvotaan alaikäisten juomisen ehkäisemiseksi varsinkin juhlapyhinä
- Otetaan käyttöön ja jatketaan jo olemassa olevia väkivallan tilannetorjunnan keinoja; lisätään poliisipartioiden näkyvyyttä ongelma-alueilla sekä lisätään kameravalvontaa, kehitetään tilasuunnittelua ja parannetaan valaistusta
- Kehitetään joukkoliikennettä varsinkin viikonloppuyöaikaan

Uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisy

Naisten kotona kohtaama väkivalta nousi seuranta-aikana selkeäksi ongelmaksi. Lähisuhde- ja perheväkivaltaan tulee kehittää tehokkaita puuttumismekanismeja. Vaikeutena on selvittää, kuinka väkivallan kierre voidaan katkaista jo ennen kuin vammat ovat niin vakavia, että ne vaativat akuutisti ensiapua. Yhteistyötä tulee entisestään parantaa lisäämällä tiedonvaihtoa Järvenpäässä eri toimijoiden kesken. Väkivallan uhrin jatko-ohjaukseen paneutuva työryhmä esittikin, että jatkossa otetaan tavoitteeksi tavata kerran vuodessa. Yhteistyöfoorumiin kutsutaan edustajat poliisista, seurakunnasta, terveyskeskuksesta (ensiapu, neuvola), sosiaalityöstä, päihde- ja mielenterveyspuolelta sekä Rikosuhripäivystyksestä. Tapaamisessa tulee kerrata yhteistyön ongelmakohtia ja löytää niihin ratkaisut. Yhteistyöfoorumi toimii näin myös tiedotusväylänä tarjolla olevista palveluista sekä siitä, miten eri tahoihin voi olla yhteydessä ja missä asiassa. Ensimmäinen yhteistyöseminaari järjestettiin tammikuussa 2009.

- Jatketaan pahoinpitely- ja kehonkarttalomakkeen systemaattista käyttöä
- Järjestetään vuosittain koulutusta väkivallan havaitsemiseksi, puheeksiottamiseksi ja siihen puuttumiseksi (PAKE-koulutus)
- Otetaan käyttöön väkivallan osoitinjärjestelmä
- Järjestetään vuosittain yhteistyöseminaari väkivallan uhrin jatko-ohjaukseen liittyen

Väkivallan tekijän jatko-ohjausta ei tällä hetkellä Järvenpäässä ole. Kaupungin sisällä ja eri toimijoiden kesken tulee kehittää vertaistukiryhmiä niin uhreille kuin tekijöillekin sekä lisätä maahanmuuttajille suunnattuja palveluita. Myös turvakotipalvelujen tulee olla mitoitettu tarpeiden mukaan.

- Järjestetään vertaistukiryhmiä niin väkivaltaa kokeneille kuin väkivallan tekijöillekin
- Tiivistetään seurakunnan ja kolmannen sektorin kanssa tehtävää yhteistyötä

Ensiavussa työskentelevien näkökulmasta väkivallan uhrin jatko-ohjausta parantaisi yhteistyöhenkilönä työskentelevä sosiaalityöntekijä, jolla olisi mahdollisuus asiakaskontaktia seuraavina päivinä selvittää uhrin tarpeita ja jatkohoitoa. Tällainen sosiaalityöntekijä toimii mm. Malmin terveyskeskuksen ensiavussa. Sosiaalityöntekijä toimisi yhdyshenkilönä väkivallan uhriin päin (joko samana päivänä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä) sekä yhdyshenkilönä terveydenhoitajien ja muiden sosiaali- ja terveystoimen henkilökunnan kesken. Sosiaalityöntekijän työkenttään yhdistettäisiin myös päivystykselliset terveyskeskuksen jatkohoito- sekä hoivapaikkojen selvittelyt. Tällä hetkellä sosiaalipäivystyksen palveluja voidaan käyttää terveyskeskuksessa apuna akuuttien tilanteiden hoitoon.

- Terveyskeskuksessa kehitetään ja ylläpidetään yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen, sosiaalipäivystyksen, kaupungin aikuis-sosiaalityön sekä lastensuojelun kanssa

Poliisin, sosiaalipäivystyksen ja sosiaalityön yhteistyö on tärkeää väkivallan uhrien sekä tekijöiden auttamiseksi. Yhteistyön varmistamiseksi sosiaalipäivystyksen ja alueellisen sosiaalityön kesken tulee näiden toimijoiden virka-aikojen osittain limittyä. Alueellisen sosiaalityön vastuulla on puuttua asiaan poliisin vierailemissa kotihälytyssoitteissa. Myös päihdetyön kanssa tehtävä aktiivisempi yhteistyö on suotavana.

- Luodaan yhteistyöväylä päihdepalvelujen kanssa

Ikäihmisten pelkojen hälventäminen

Järvenpäässä ikäihmisiin kohdistuvaa väkivaltaa tulee viranomaisten tietoon vähän ja tapaukset ovat yksittäisiä. Usein tekijänä on iäkkäämmän naisen alkoholisoitunut poika. Ilmoitusten vähäisyyden vuoksi ikäihmisiin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen on vaikeaa. Yhteistyötä eri tahojen kanssa onkin tarvetta tiivistää, ongelmasta tiedottamista lisätä, koulutusta päivittää ja syrjäytymistä ehkäistä.

- Järjestetään vuotuinen koulutus ikäihmisiin kohdistuvan väkivallan havaitsemiseksi, puheeksi ottamiseksi ja siihen puuttumiseksi
- Ylläpidetään avoimia väyliä ikäihmisille avun saamiseksi ja tiedotetaan tästä aktiivisesti esim. muiden terveystarkastusten yhteydessä

Yleisillä paikoilla koetun pelon hälventämiseksi ikäihmisille kohdennettuja tapahtumia tulisi lisätä ja huolehtia yleisesti viihtyvyydestä, sillä erityisesti vanhempi väestö kokee epäsiistin ympäristön pelottavampana (esim. graffitit lisäävät pelkoa erityisesti vanhemman väestön piirissä).

- Järjestetään ikäihmisten keskustanvaltaustempaus vuosittain ja järjestetään ikäihmisille kohdennettua toimintaa
- Ylläpidetään keskustan yleistä siisteyttä ja viihtyvyyttä

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen

Balvigin, Holmbergin ja Sørensenin (2005) tutkimuksessa todettiin, että harhakäsitykset ruokkivat riskikäyttäytymistä. Tutkimuksessa todettiin, että riskikäyttäytymistä pystyttiin vähentämään samalla kun siihen liittyviä sosiaalisia harhakäsityksiä purettiin nuorten kanssa. Kohdistamalla interventio yhdenlaiseen riskikäyttäytymiseen pystyttiin vaikuttamaan myös muihin riskikäyttäytymisen muotoihin. Tulokset ovat Tanskassa olleet positiivisia ja opetusmateriaalia tulisikin jatkaa myös Suomessa. Järvenpäästä varten koottu Luulot Pois – opetusmateriaali kohdistui poistamaan juuri alkoholiin liittyviä harhakäsityksiä ja tätä kautta vähentämään muutakin riskikäyttäytymistä, kuten väkivaltaa. Samalla sen avulla pyrittiin nostamaan nuorten alkoholinkäytön kokeilu- ja aloitusikä, joka on yhteydessä alkoholinkäytön pitkäaikaiseen riskikäyttöön. Riskikäyttäytyminen näytti kasvavan 6.- 7.-luokan nivelvaiheessa ja interventiot tulisikin kohdentaa juuri tähän ajankohtaan.

- Luulot Pois -opetusmateriaalia toteutetaan ainakin kaikille 7.-luokkalaisille
- Opetusmateriaali liitetään opetusohjelmaan
- Seurataan opetusmateriaalin vaikuttavuutta
- Kehitetään toimenpiteitä, jotka helpottavat nivelvaihetta (6.-7. lk.)

Turvallinen Arki – koululaiskyselyssä tuli ilmi, että lapset ja nuoret kokevat väkivaltaa useammin kuin aikuiset. Myös kiusaaminen ja omaisuuteen kohdistuva ilkivalta on yleistä, myös koulussa. Tähän tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota ja kehittää kiusaamista ehkäiseviä toimia. Yhteistyötä tulisi kehittää myös järjestöjen ja seurojen kanssa. Lisäksi internetissä tapahtuvaan kiusaamiseen voidaan puuttua tekemällä yhteistyötä palveluntarjoajien kanssa.

- Lisätään lapsille ja nuorille suunnattua informaatiota heidän oikeuksistaan ja avuntarjoajista
- Puututaan koulukiusaamiseen jatkamalla jo käynnissä olevia hankkeita ja kartoittamalla uusia menetelmiä
- Kehitetään yhteistyötä seurojen ja vapaaehtoisorganisaatioiden kanssa

Tutkimuksen perusteella lastensuojeluilmoitusten teossa on ollut puutteita. Lastensuojeluilmoituksiin tulisi vastaisuudessa kiinnittää entistä tarkemmin huomiota ja kouluttaa henkilöstöä kaltoin kohtelun havaitsemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Lastensuojeluilmoituksen teko ei johda huostaanottoon useimmissa tapauksissa vaan se on ensiaskel avun saamiseksi. Varmistamalla perheiden hyvinvointi voidaan puuttua mahdollisesti pitkäänkin jatkuneisiin ongelmiin perheissä ja katkaista väkivallan siirtyminen sukupolvelta toiselle (ks. esim. Haapasalo, 1999).

- Lastensuojeluilmoitusten tekoon rohkaistaan, jos on epäily kaltoin kohtelusta
- Korostetaan sosiaalisen vastuunkantamisen tärkeyttä
- Lisätään informaatiota siitä, että huostaanotto on vasta viimeinen ratkaisu ja lastensuojeluilmoitus on askel avun saamiseksi

Turvallisuussuunnittelu osaksi kaupungin toimintaa

Toimien varmistamiseksi ja jatkosta huolehtimiseksi on suositeltavaa, että Järvenpään vastuutettaisiin turvallisuudesta vastaava koordinaattori. Tällainen vastuuhenkilö on valittu jo useassa suuressa kaupungissa ja tulokset ovat olleet positiivisia. Näin vältytään päällekkäisen työn tekemiseltä ja varmistetaan toimien jatkuvuus.

- Otetaan turvallisuussuunnittelu osaksi kaupungin toimintasuunnitelmaa ja nimetään turvallisuussuunnittelun yhteyshenkilö

Tunnista, tunnusta ja toimi

Järvenpään väkivallan vähentämishanke on ollut todellinen oppimiskokemus niin väkivallan vähentämisen kuin projektin hallinnoimisenkin näkökulmasta.

Hankkeen aikana pyrittiin tunnistamaan Järvenpään väkivaltaongelmat ja etsimään erilaisia keinoja niihin puuttumiseksi. Lähtökohtana ei ollut kansallisen ohjelman suora implementointi, vaan paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden huomioiminen. Tästä huolimatta ongelmien tunnustaminen, niiden esille nostaminen ja niistä tiedottaminen osoittautui osittain hankalaksi. Ilman ongelmien tunnustamista ja korjaaviin toimiin sitoutumista eivät hankkeen aikana käynnistetyt toimet jatku. Yksi keskeinen tämän hankkeen opetus on myös siinä, että koko maan väkivaltatilanteeseen vaikuttaminen ja väkivallan vähentämiseen pyrkiminen edellyttää toimia juuri siellä, missä väkivalta on runsasta. Paikallistasolla saattaa kuitenkin olla vaikea hyväksyä, että juuri tässä kunnassa tarvittaisiin toimia.

Keskeistä väkivaltaa vähentävien hankkeiden käynnistämisessä muilla paikkakunnilla on lähteä kyseisen paikkakunnan omista tarpeista ja lähtökohdista; tunnistaa, tunnustaa ja toimia. Apuna voidaan käyttää vuonna 2009 julkaistua, rikosentorjuntaneuvoston kehittämää tarkistuslistaa ”Ota väkivalta huomioon turvallisuussuunnittelussa”.²⁷

Väkivallan vähentämisestä

Ei ole näyttöä, että Järvenpään väkivallan vähentämisprojekti olisi onnistunut vähentämään väkivaltaa. Tilastojen mukaan väkivalta päivittäin lisääntyi. Tätä tulosta ei pidä kuitenkaan pitää merkinä epäonnistumisesta, vaan projekti tulee nähdä prosessina. Kuten rikollisuuden vähentämiseen tähtäävissä toimenpiteissä yleensä, kasvaa ilmi tulleiden rikosten määrä suhteessa niihin käytettyihin resursseihin. Tästä kielii varsinkin yksityisellä paikalla ilmi tulleiden väkivaltatapausten selvä kasvu hankkeen aikana. Huomion kiinnittäminen väkivaltaan on omiaan lisäämään väkivaltaan puuttumista ja poliisiin tietoon tullutta rikollisuutta. Koska asennemuutokset ovat hitaita, voidaan olettaa, että Järvenpäässä on tehty paljon sellaista, jonka ei voi odottaa vielä näkyvän. Erityisesti nuoriin kohdistetut interventiot sekä humalahakuisen juomatavan muuttamiseen tähtäävät toimet näkyvät vasta myöhemmin. Vasta tulevaisuudessa voidaan odottaa väkivaltatapaustenkin vähenevän. Koko maan väkivaltatilanteeseen vaikuttaminen edellyttää toimia paikallistasolla juuri siellä, missä väkivaltaa on runsaasti. Vasta tilanteen tunnistamisen ja tunnustamisen kautta päästään toimimaan väkivallan vähentämiseksi.

Hanke on onnistunut tuottamaan tietoa Järvenpään väkivaltatilanteesta, syventänyt moniammatillista yhteistyötä ja ammattitaitoa sekä kehittänyt konkreettisia työvälineitä väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi.

²⁷ Esite saatavilla osoitteesta <http://www.rikosentorjunta.fi/uploads/4veabd828q0acqw.pdf>

6. Lähteet

Agnew, R. (1999). A general strain theory of community differences in crime rates. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 36, 123-155

Ahonen, H. & Orkola, G. (2008). *Tilastokatsaus Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimiston tehtävä- ja toimintaympäristöön*. Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimiston julkaisu 3/2008

Alanko, M. (2007). *Alueelliset ja sukupuoliset erot turvallisuussuunnittelussa*. Lisensiaatintutkielma. Helsingin yliopisto

Alkoholi ja väkivalta – työryhmän raportti (2005). Saatavilla osoitteesta: <http://www.rikoksenteorija.fi/uploads/gaovtel.pdf>

Anselin, L. & Griffiths, E. & Tita, G. (2008). Crime mapping and hot spot analysis. Teoksessa *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Toim. Wortely, R. & Mazerolle, L. Willan Books

Arnkil, R. (2006). Hyvien käytäntöjen levittäminen EU:n kehittämissuunnitelmienä. Teoksessa *Kehittämistyön risteyskohti*. Toim. Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. Sosiaali- ja terveystoimiston kehittämissuunnitelma. Gummerrus Kirjapaino. Vaajakoski

Aromaa, K. & Heiskanen, M. (2000). Väkivalta ja uhkailu. Raportissa *Tapaturmat, väkivalta, rikollisuuden pelko. Väestöhaastattelujen tuloksia vuosilta 1980–1997*. Toim. Heiskanen, M., Aromaa, K., Niemi, H., Siren, R. Helsinki. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 171. Tilastokeskus. Oikeus 2000:1

Babor, T. & Caetano, R. & Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K. & Grube, J. & Grunewald, P. & Hill, L. & Holder, H. & Homel, R. & Österberg, E. & Rehm, J. & Room, R. & Rossow, I. (2003). *Alcohol: No Ordinary Commodity*. Research and public policy. Oxford Medical Publications. Oxford University Press

Balvig, F. (1990). Fear of Crime in Scandinavia – New Reality, New Theory? Julkaisussa *Criminal Violence in Scandinavia. Scandinavian Studies in Criminology*, Vol. 11. Toim. Snare, A. Oslo. Universitetsforlaget 1990, 89-127

Balvig, F. & Holmberg, L. & Sørensen, A-S. (2005). *Ringsted Forsøget – Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist- og økonomiforbundets Forlag. København

Clarke, R. and Homel, R. (1997). A revised classification of techniques of situational crime prevention. Teoksessa *Crime prevention at a crossroads*. Toim. S.P. Lab. ss. 21–35. Cincinnati, Ohio, Anderson

Eck, J. E. & Chainey, S. & Cameron, J.G. & Leitner, M. & Wilson, R. E. (2005). *Mapping Crime: Understanding Hot Spots*. U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs. National Institute of Justice. NIJ. Special Report Aug 05

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H.(2008). *Lasten ja nuorten väkivalta-kokemukset - Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87

Eriksson & Arnkil, 2005. *Huoli puheeksi*. Stakesin oppaita 60

Euroopan neuvosto (2003). *Activity report. Responses to violence in a democratic society*. Saatavilla osoitteesta:
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=15657&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

Farrell, G. & Pease, K. (toim.) (2001). *Repeat Victimization*. Willan Publishing

Felson, M. & Clarke, R. V. (1998). *Opportunity Makes the Thief. Practical Theory of Crime Prevention*. Police Research Series. Paper 98. Policing and Reducing Crime Unit: Police Research Series

Graham, K. & Homel, R. (1997). Creating safer bars. Teoksessa *Alcohol, minimising the harm*. Toim. Plant, M., Single, E., & Stockwell, T., 171-192. London

Graham, K. & Homel, R. (2008). *Raising the Bar. Preventing aggression in and around bars, pubs and clubs*. Willan Publishing

Graham, K., LaRocque, L., Yetman, R., Ross, T. J. & Guistra, E. (1980). Aggression and barroom environments. *Journal of Studies on Alcohol*, 41, 277-292

Graham, K. & Schmidt, G. & Gillis, K. (1996). *Circumstances when drinking leads to aggression: an overview of research findings*. Contemporary Drug Problems 23/Fall, 493-557

Graham, K. (1999). *Safer Bars. Assessing and Reducing Risks of Violence*. Centre for Addiction and Mental Health

Haapasalo, J. (1999). *Väkivallan kierre*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5/99. Tietosanoma Oy

Heiskanen, M. (2002). *Väkivalta, pelko ja turvattomuus. Surveytutkimuksen näkökulmia suomalaiseen turvallisuuteen*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 236. Helsinki

Heiskanen, M. & Siren, R. & Roivainen, O.(2003). *Rikollisuus kunnissa. Tilastollinen tutkimus Suomen kuntien väkivalta- ja omaisuusrikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 16. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 203

Henkirikostyöryhmän raportti 2005. Saatavilla osoitteesta:
http://www.rikoksantorjunta.fi/uploads/dtzra49m_1.pdf

Holmila, M. & Warsell, L. & Warpenius, K. (2007). *Pakka-hankkeen vuosiraportti 2006*. Saatavilla osoitteesta: <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/8D3F6B25-DF5E-4689-BBF1-F61F982B300F/0/vuosiraportti2006.rtf>

Homel, R. & Clark, J. (1994). *The prediction and prevention of violence in pubs and clubs*. Crime prevention studies 3. Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1994, 1-46

Homel, R. & Tomsen S., & Thommeny J. (1992). Public drinking and violence: Not just an alcohol problem. *Journal of Drug Issues* 22, 679-697

Homel, R. & Carvolth R. & Hauritz, M. & McIlwain, G. & Teague, R. (2004). *Making licensed venues safer for patrons: what environmental factors should be the focus of interventions?* Drug and Alcohol Review (March 2004), 23, 19-29

Hyttinen, N. K. (2005). *Pieni askel yhdelle ravintolalle, suuri kaupungille. Järvenpään ravintola-projektin toteutus- ja vaikuttavuusarviointi*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D työpapereita 35. Multiprint Oy. Helsinki 2005

Jordan, T. (2006). *Tryggare och mänskligare Göteborg –an innovative approach to urban crime prevention and safety promotion*. Göteborg: Elanders.

Järvenpään kaupunki (2008). *Tietoa Järvenpäästä*. Saatavilla osoitteesta: http://www.jarvenpaa.fi/liitetiedostot/editori_materiaali/536.xls

Järvinen, S. (2007). *Järvenpää on turvallinen asuinpaikka*. Haaste 2/2007:16–18

Järvinen, S. (2008). *Järvenpään ravintolaväelle työkaluja väkivallan ehkäisyyn*. Haaste 1/2008: 30

Kaikkonen, R. (2007). *Järvenpäästä tuli tutkimuskohde väkivaltaisen maineensa takia*. Helsingin Sanomat 13.4.2007

Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi (2005). Oikeusministeriön julkaisuja 2005:2. Edita Prima Oy

Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Lausuntotiivistelmä. (2005). Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:25

Keravan kaupunki (2008). *Kerava-taskutilasto*. Saatavilla: http://www.kerava.fi/ep/tiedostot/Taskutilasto_2006_web.pdf

Kinnunen, A. & Perälä R. & Tuttavainen-Levanoja T. (2005). *Poliisin huumevalvonta-projekti pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 20. Edita Prima. Helsinki

Koivisto, J. (2006). *Sosiaalialan näyttökeskustelu: miten sosiaalisten interventioiden vaikuttavuus osoitetaan?* Janus 1/2006

- Kostiainen, R. (2008). *Tukholman kriminologian palkinnot rikosentorjujille*. Haaste 3/2008
- Laine, O. (2009). *Viranomaisyhteistyöllä väkivaltaa vastaan*. Poliisiammattikorkeakoulun lopputyö (julkaisematon)
- Lehti, M.(2002). *Henkirikokset 1998-2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Tilastokeskus, Oikeus 2002:14. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki
- Lehti, M. (2004). *Suomalainen henkirikollisuus verrattuna Ruotsiin ja Norjaan*. Haaste 1/2004
- Lehti, M. & Siren, R. & Hinkkanen, V.(2007). Muut väkivaltarikokset. Julkaisussa: *Rikollisuustilanne 2006. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 229. Hakapaino Oy: Helsinki
- Lehti, M. (2009). Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007. Verkkokatsauksia 11/2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lättilä, R. (2001). Törkeät pahoinpitelyt 1998. Teoksessa *Oikeustilastollinen vuosikirja 2000*, SVT, Oikeus 2001:16, 15–44
- Lääninhallituksen tutkimusjulkaisu (127/2008). *Peruspalvelut Etelä-Suomen läänissä 2007*. Juvenes Print-Tampereen yliopistopaino Oy
- Marsh, P. & Fox, K.K. (1992). *Drinking and Public Disorder*. London: The Portman Group
- Meeuwisse, A. (1996). Projektens dolda funktioner. Teoksessa *Projektens paradoxer*. Toim. Sahlin Ingrid. ss. 35-56. Studentlitteratur, Lund
- Niemelä, P. & Kainulainen, S. & Kotakari, U. & Rusanen, T. & Vidgren, E. & Vornanen, R. & Väisänen, R. (1993). *Ennakkotuloksia turvattomuudesta ja sen hallintakeinoista. Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot Kuopion läänissä vuonna 1992*. Kuopion yliopiston julkaisuja E:7
- Niemi, H. & Siren, R. (1997). *Rikoksia kaupungissa. Tutkimus Vaasan varkaus-, vahingonteko- ja pahoinpitelyrikollisuudesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 144
- Perttu, S. (2003). *Pahoinpidellyn potilaan tutkimukseen uusi työväline*. Haaste 4/2003
- Pietilä, K. (2009). *Luulot pois tulokset ja arviointiyhteenveto*. Julkaisematon käsikirjoitus
- Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. & Siren, R. (2006). *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225

Piispa, M., Järvinen, S. & Korhonen, K. (2008). *Väkivallan keskittymät kartalle*. Haaste 4/2008: 14–17

Piispa, M. & Järvinen, S. (2008). *Väkivallan osoitinjärjestelmä kertoo avun tarvetta aiheuttaneista väkivaltakokemuksista*. Julkaisematon käsikirjoitus

Rajavaara, M.(2006). *Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin*. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69. Helsinki.

Roach, S., Salisbury, G. & Johnson, D. (2008). *Mopping up Dodge*. Saatavilla osoitteesta:

http://www.popcenter.org/conference/conferencepapers/2007/mopping_up_dodge.pdf

Rosenberg, A. & Selin, R. (1995). *Suur-Tuusulan historia III*. Tuusulan kunta.

Ryynänen, H. (2007). *Harhojen purkaminen vähensi riskikäyttäytymistä*. Haaste 1/2007: 16-17.

Salmi, V. & Lehti, M. & Sirén, R. & Kivivuori, J. & Aaltonen, M. (2009). *Perheväkivalta Suomessa*. Verkkokatsauksia 12/2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Sassen, S. (1990). Economic restructuring and the American city. *Annual Review of Sociology* 16: 465-490

Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University

Scheepstra, J. (2004). *Know what to do...* Julkaisematon esitelmä seminaarissa ”Rikoksantorjunnan kampanjat”. Tallinna 3.-4.11.2004

Seppänen-Järvelä, R. (2004). *Prosessiarviointi kehittämissuunnitelmassa. Opas käytäntöihin*. FinSoc arviointiraportteja 4/2004. Stakes

Sisäisen turvallisuuden ohjelma (2004). Sisäasiainministeriön julkaisu 49/2004

Stockwell, T. (2000): Responsible beverage service: lessons from server training and policy initiatives around the world. Teoksessa *Lokalt alkohol- och drogförebyggande arbete i Norden*. Toim. Elmeland, K. NAD-publication 38. Helsinki.

Takala, J-P. (2007): *Euroopan rikoksantorjuntakilpailu ja hyvien käytäntöjen konferenssi 2007: Suomen kilpailuehdokkaan valinta ja mahdollisesti muiden hyvien käytäntöjen esittely*. Muistio rikoksantorjuntaneuvoston kokoukseen 21.9.2007

Terveystieteiden tutkimuskeskus (2008), *Indikaattoripankki SOTKANet*, Saatavilla osoitteesta: <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>

Tilastokeskus (2008). *Poliisin tietoon tullut rikollisuus*. Saatavilla osoitteesta: <http://www.tilastokeskus.fi/til/polrik/index.html>

Toteutuvatko turvallisuustalkoot? (2003). Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:1

Tuck, M. (1989). *Drinking and disorder: A study of non-metropolitan violence*, London: HMSO

Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikosentorjuntaohjelma (1999). Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisuja 2/1999

Tuuri, K. (1999). "Se toimii sittenkin", Asukaslähtöinen lähiökehittäminen Järvenpään Jampassa, teoksessa Vesa Kanninen (toim.) *Lähiö ABC*, Stakes, Raportteja 239.

Tuusulan kunta (2008). *Tuusulatietoutta..* Saatavilla osoitteesta: <http://www.tuusula.fi/teksti.tmpl?id=184;numero=117571584>

Warpenius, K. & Holmila, M. (2008): Local prevention in licensed premises: Experiences from the Finnish PAKKA project. Teoksessa *Painting the Town Red. Pubs, restaurants and young adults' drinking cultures in the Nordic countries*. Toim. Olsson, B. & Törrönen, J. ss. 249-272. NAD publication no. 51. Hakapaino Oy. Helsinki

Wells, S., Graham, K. & West, P. (1998): "The good, the bad and the ugly": Responses by security staff to aggressive incidents in public drinking settings. *Journal of Drug Issues* 28(4), 817-836

Vaattovaara, M. & Kortteinen, M. (2003). Beyond Polarisation versus Professionalisation? A case study of the development of Helsinki Region, Finland. *Urban Studies* 40: 11, 2127-2147

Virtanen, P. (2000). *Projektityö*. WSOY. WS Bookwell Oy. Porvoo.

World Health Organization (2002). *World Report on Violence and Health*. Saatavilla osoitteesta: <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>

Wortley, R. & Mazerolle, L. (2008). *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Willan Publishing.

7. Liitteet

Liite 1. KOTIHÄLYTYSTEN SEURANTALOMAKE

numero_____

Poliisi täyttää (voit rastittaa jokaisesta kohdasta useamman laatikon tarpeen mukaan)

Päivämäärä: _____ Kello: _____ Ilmoitusnumero: _____

Osoite _____ (täydellinen):

Hälytyksen syy: 361 Perheväkivalta 362 Henkilö häiriöksi 363 Häiritsevä meteli
 360 Muu syy: _____Lyhyt A (akuutti) B (peruskiireellisyys) C (tapahtunut aiemmin) kuvaus tapahtuneesta:
tarkentavaHälytyksen tekijä: asukas muu paikallaolija naapuri ei tietoa

Paikallaolijat:

(sotu+nimi)Paikalla täysi-ikäisiä? ei kyllä, lukumäärä _____ Asukkaita? ei kyllä mo-
lempiaPäihtyneenä ei kyllä osaPäihteet ei alkoholi muut päihteet muu sekava tilaJatkotoimenpiteet ei jatko-ohj. sairaanh. putka sosiaalipäivystys koti turvakoti muu _____Paikalla alaikäisiä? ei kyllä, lukumäärä _____Asukkaita? ei kyllä molempiaPäihtyneenä ei kyllä osaPäihteet ei alkoholi muut (rastita molemmat, jos molempia)Mihin alaikäiset ohjattu? ei jatko-ohj. sairaanh. sosiaalipäivystys koti turvakoti muu _____Jos alaikäisen vanhemmat ei paikalla, onko heille ilmoitettu? ei kyllä osalle (kerro
tarkemmin muissa tied.)Onko lastensuojeluilmoitus tehty tai ilmoitettu sosiaalipäivystykseen? ei kylläAmbulanssi paikalla? ei tarvetta kyllä

Toimenpiteet

Riskiarviointi _____ (esim. _____ toistuvuus)?

Muita tietoja: _____

Poliisin taustatiedotSamassa osoitteessa edeltävän 12kk aikana? ei kyllä, milloin (pvm) _____ kaikkiSamat henkilöt edeltävän 12kk aikana? ei kyllä, _____ ketkäSyy aiempiin hälytyksiin? 361 Perheväkivalta 362 Henkilö häiriöksi 363 Häiritsevä meteli 360 Muu syy:

A (akuutti) B (peruskiireellisyys) C (tapahtunut aiemmin)

Muita tietoja:-

Sosiaalipäivystys täyttää

Kuka/ketkä (edellisellä sivulla mainituista) asiakkaana:

Tulosy:

Mitä kautta tullut asiakkaaksi tässä tilanteessa?

Asiakkaana aiemmin? ei kyllä, mistä lähtien _____ (pvm)

ketkä edellä mainituista? _____

Jatko-ohjaus/jatkotoimenpiteet ei jatko-ohjausta ei tietoa sairaanhoito koti
 turvakoti a-klinikka lastensuojelu perheneuvola
 aikuissosiaalityö muu _____

Muita tietoja:

(esim. muut toimenpiteet)

Riskiarviointi (esim. toistuvuus)

Sosiaalityö täyttää

Kuka/ketkä (edellisellä sivulla mainituista) asiakkaana:

Tulosy:

Mitä kautta tullut asiakkaaksi tässä tilanteessa?

Asiakkaana aiemmin? ei kyllä, mistä lähtien _____ (pvm)

ketkä edellä mainituista? _____ (syy)

Jatko-ohjaus/jatkotoimenpiteet ei jatko-ohjausta ei tietoa sairaanhoito koti
 turvakoti a-klinikka lastensuojelu perheneuvola
 asuntotoimisto muu _____

Muita tietoja:

(esim.	muut	toimenpiteet)
Riskiarviointi	(esim.	toistuvuus)

Liite 2.

Järvenpään terveyskeskus **PAHOINPITELYKAAVAKE**

Nimi ja syntymäaika: _____

Saattaja: _____

Ilmoittautumispvm/klo: _____

Henkilöllisyys tarkastettu : Ajokortti Kelakortti Passi
Muu _____ Ei mukana

Tapahtumapaikka pvm _____ klo _____
 Koti Muu asunto, osoite _____

Muualla, _____ missä:

Poliisi ollut paikalla kyllä ei ei tietoa

Rikosilmoitus tehty kyllä ei ei tietoa

Väkivallantekijä

Tunnettu, kuka _____ (suhde potilaaseen) aikaisemmin
vastaavaa

_____ Tuntematon, _____ määrä

_____ Ei halua kertoa, _____ miksi:

Teko/uhkailu

_____ Lyöty, _____ millä/mihin:

_____ Teräase/ampuma-ase:

_____ Potkittu, _____ minne:

_____ Revitty/väännetty, _____ mistä:

_____ Kuristettu, _____ millä:

Kaadettu _____ pahoinpitely tapahtunut/jatkunut
maassa

Tajunnan menetys kyllä ei osittain ei osaa sanoa
 Seksuaalinen väkivalta, _____ miten:

_____ Sanoin, _____ miten:

_____ Muuten, _____ miten:

Psyykkinen tila (hoitajan arvio), Alkometri _____ %o klo _____

Lapset kyllä syntymävuodet / iät: _____ ei raskaana ___ vk

Tapahtumapaikalla _____ Missä ja kenen kanssa ovat nyt?

Yhteys lastensuojeluun, minne _____ ei

Jatkohoito-ohjaus

Kotiin Toiseen sairaalaan _____ Muualle

Sosiaalityöntekijä tavannut jätetty asiasta tieto

Uhri antanut suostumuksen antaa yhteystiedot rikosuhripäivystykselle yhteydenottoa varten

kyllä ei

Kirjallinen _____ materiaali _____ annettu _____

Lisätietoja: _____

Potilaan allekirjoitus _____

Liite 3.**Järvenpään väkivallan vähentämishankkeen alatyöryhmien itsearviointilomake**

Alatyöryhmä ja sen jäsenet:

Vastatkaa seuraaviin kysymyksiin vaihtoehdoin: 1 Kyllä täysin

2 Kyllä osittain

3 Ei osaa sanoa

4 Ei kovin hyvin

5 Ei lainkaan

Pyydämme teitä antamaan tarvittaessa lisäinformaatiota jokaisen kysymyksen yhteydessä.

- 1) Olivatko alatyöryhmänne saamat toimeksiannot ja tehtävät riittävän selkeästi määritetty?
- 2) Onnistuiko alatyöryhmänne toteuttamaan toimeksiannossa saadut tehtävät?
- 3) Olivatko väkivallan vähentämishankkeessa mainitut suositukset mielestänne tarpeellisia Järvenpäässä?
- 4) Olivatko nämä suositukset yhdistettävissä jo olemassa oleviin toimintamalleihin?
- 5) Onnistuiko hankkeen aikana luotujen käytäntöjen tai menetelmien juurruttaminen käytäntöön?
 - a) Mitä ongelmia kohtasitte?
- 6) Voidaanko hankkeessa kehitettyjä käytäntöjä jatkaa hankkeen päättymisen jälkeenkin?
- 7) Onnistuiko yhteistyö muiden hankkeessa toimivien tahojen kanssa?
 - a) Mikä oli suurin este yhteistyön toteutumiseksi?
- 8) Onnistuiko uusien jäsenten perehdyttäminen alatyöryhmänne toimintaan?
 - a) Mikä oli mielestänne suurin este jäsenten työskentelylle?
- 9) Olivatko alatyöryhmänne käytössä olevat resurssit riittävät?
- 10) Oliko ohjausryhmän rooli hankkeessa riittävän voimakas?

Liite 4. Alkoholiehtoisen väkivallan vähentämistyöryhmän ehdotuksia

Seuraavassa esitettyjen toimien ohjauksesta ja seurannasta huolehtivat erikseen tehtävän sopimuksen mukaisesti Järvenpään kaupunki ja poliisilaitos. Seurantaryhmään kutsutaan mukaan myös lääninhallitus, pelastuslaitos sekä ravintoloiden ja oppilaitosten edustus. Perustettava työryhmä osallistuu myös aiheeseen liittyvään valtakunnalliseen työskentelyyn.

1. Yhteistyötä ravintoloiden, viranomaisten, oppilaitosten ja alueen muiden toimijoiden välillä tiivistetään.

- Vuosittain järjestetään vähintään kaksi koulutus-/ neuvottelutilaisuutta, jossa läpikäydään ajankohtaisia asioita. Keväällä ennen terrassikauden alkua järjestettävän tilaisuuden ohjelmasta vastaa ravintolat vuorollaan. Ennen pikkujouluaikaa pidettävän tilaisuuden organisoii Järvenpään kaupunki. Kevään 2009 tilaisuuden järjestämisestä vastaa ravintola Svengi yhteistyössä Sykettä ja sinfoniaa -yhdistyksen kanssa. Sykettä ja sinfoniaa -yhdistys on tarjoutunut toimimaan apuna myös tulevilla tilaisuuksissa.

- Rakennusvalvonta tekee päätöksen kokoontumistilan enimmäishenkilömäärästä yhteistyössä pelastusviranomaisen ja poliisin kanssa. Poliisi valvoo päätöksen toteutumista.

- Poliisi ja pelastuslaitos antavat vuosittain turvallisuuskoulutusta ravintolan henkilökunnalle.

- Diak tutkii ja seuraa harjoitus- ja opinnäytetöiden avulla toimijoiden yhteistyön kehittymistä ja sen vaikutusta kaupungin yöelämään.

- Hyvät toimijat palkitaan vuosittain esim. Järvenpää-päivän yhteydessä.

2. Jatkoaikaluopien myöntämisen käytäntöä tiukennetaan

- jatkoaikaluopa myönnetään jatkossa ainoastaan ravintoloille, jotka todella täyttävät valtioneuvoston asetuksen ja viranomaisten vaatimukset ja ohjeet. Kaikki jatkoaikaravintolat läpikäydään vuoden 2009 aikana yhteistyössä rakennus- ja terveysturvallisuuden, poliisin, lääninhallituksen ja pelastuslaitoksen kanssa.

- lääninhallitus pyytää jatkoaikaluoppiin aina poliisin lausunnon. Tarvittaessa pyydetään lausunto myös ympäristöviranomaiselta, naapureilta ja esim. kaupunginosayhdistykseltä.

- muun ohella lupaa myönnettäessä kiinnitetään erityistä huomiota ravintolahenkilökunnan riittävyteen. Luvassa määritetään yhteistyössä poliisin kanssa ravintolalle kuuluvan ulkoalueen valvonnan tarve ja laajuus. Kaupunki toimittaa tarvittavan kartta-aineiston poliisin ja lääninhallituksen käyttöön. Poliisi kouluttaa vuosittain valvontatyötä tekeviä yrityksiä/ henkilöitä.

- Eri viranomaistahot raportoivat havaitsemistaan epäkohdista lääninhallitusta. Poliisi hyödyntää sähköistä palautejärjestelmää.

3. Edistetään anniskelupaikkojen omavalvontaa ja tointen kattavuutta ja vaikuttavuutta.

- työryhmä ehdottaa, että omavalvontasuunnitelma tulee ravintoloille lakisääteiseksi.

- vaikutetaan omavalvontasuunnitelman sisältöön, jotta se täyttää eri viranomaisten lainsäädännölliset tarpeet (pelastuslaitos, terveysturvallisuus, lääninhallitus, poliisi)

- Omavalvontasuunnitelma ajanmukaisuus tarkistetaan säännöllisesti eri viranomaiskatselmusten ja tarkastusten yhteydessä.

4. Pyritään siihen, että anniskeluluvanhaltijat huolehtivat asiakkaiden viihtyisyydestä ja turvallisuudesta sekä ehkäisevät humalahakuista juomista ja väkivaltatilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa.

- Pyritään myötävaikuttamaan siihen, että kaupunkiin syntyy eri konsepteilla ja eri ikäisille henkilöille suunnattuja ravintoloita.

- Rohkaistaan siihen, että bändit esiintyvät ravintoloissa nykyistä aikaisemmin. Maksavat asiakkaat tulevat paikalle aikaisemmin ja poistuvat sieltä ajoissa.

- Ravintolat antavat työntekijöille sisäistä koulutusta vuosittain hankalien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi ja niiden selvittämiseksi. Poliisi ja Lh tukee yhteiskoulutuksella.

- Poliisi ja ravintolat sopivat ennakkoon tilanteista, jolloin on syytä kutsua poliisi paikalle.

- Eri viranomaistahot puuttuvat havaittuihin havaittuihin väärinkäytöksiin voimakkaasti.

- Terassit yhdenmukaisiksi ja siisteiksi.

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2009

1. Hallinto-oikeuksien sähköinen tiedoksianto Veronsaajien oikeudenvalvontayksikköön
2. Jatkokäsittelylupa hovioikeudessa. Lausuntotiivistelmä
3. Väkivallan vähentäminen Suomessa
4. Pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön uudistaminen. Lausuntotiivistelmä
6. Yhteistalouden purkaminen avoliiton päättyessä. Lausuntotiivistelmä
7. Vapaudenmenetyksestä maksettavan korvauksen hakeminen
8. Käsittelyn joutuisuus hallinnossa ja oikeussuojakeinot käsittelyn viivästyessä.
Lausuntotiivistelmä
9. Luottotietolain muuttaminen. Lausuntotiivistelmä.
10. Yhteistalouden purkaminen avoliiton päättyessä. Yhteenveto kansalaispalautteesta
11. Tunnista, tunnusta ja toimi. Järvenpään väkivallan vähentämisen pilottihankkeen arviointi
12. Tiivistelmä yhdistyslakityöryhmän mietinnöstä (OMT 2008:3) annetuista lausunnoista

